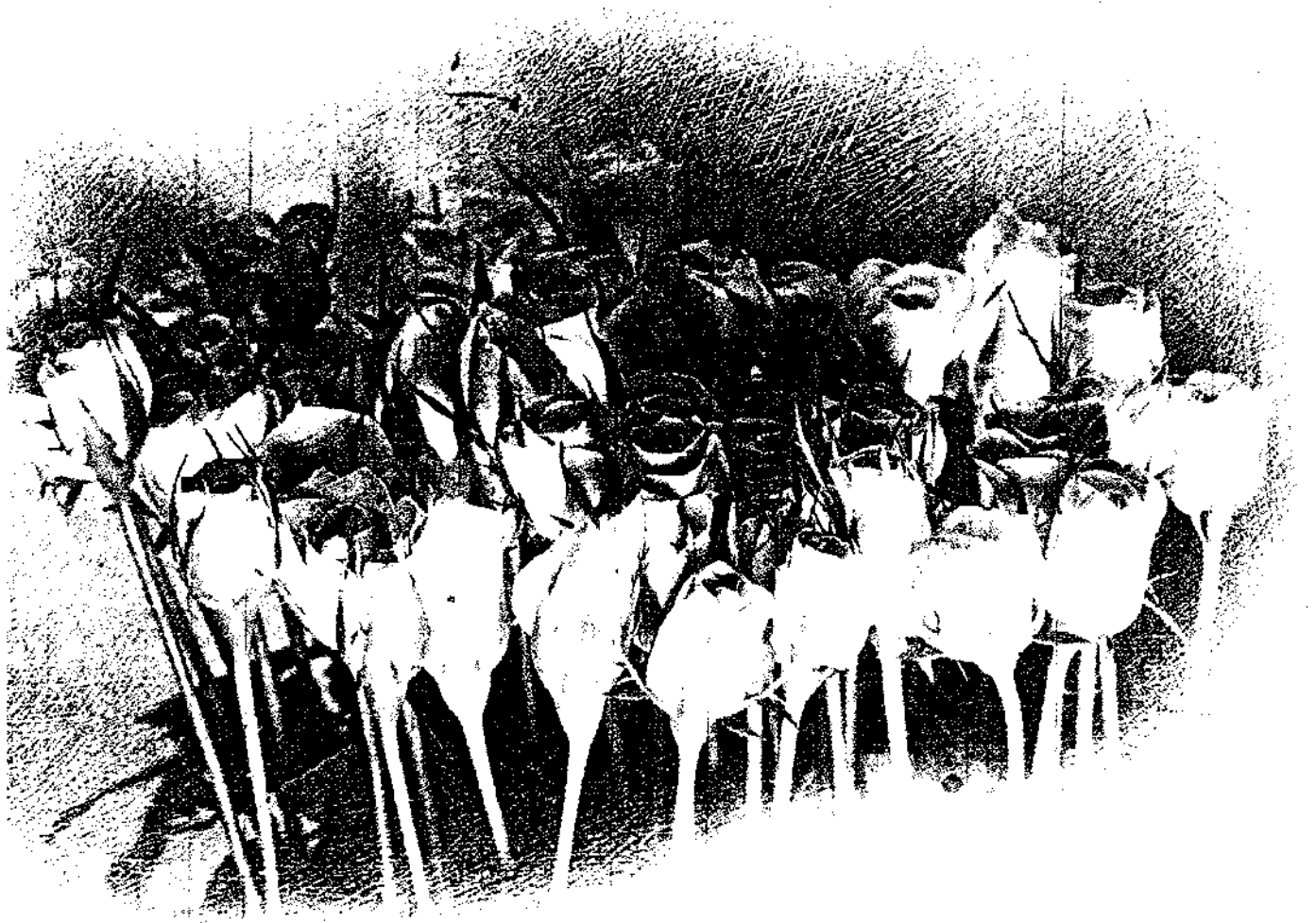

เพื่อความสวัสดิในท่ท้อปวอ

พระเทพดิลก

เพื่อความสวัสดิ ไนที่ทั้งปวง

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวม เรียบเรียง

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์เผยแพร่

เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

๒๗ พฤษภาคม - ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๗

เพื่อความสวัสดิในที่หังปวง

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตยาโณ)

ISBN 974-580-839-3

พิมพ์ครั้งที่ ๑	พฤษภาคม ๒๕๔๑	
	ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย	๑๐,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พุทธศักราช ๒๕๔๑	
	หนังสือพิมพ์มหามิตร	๘,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พฤษภาคม ๒๕๔๒	
	ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย	๓,๐๐๐ เล่ม
	กองทุนไตรรัตนานุภาพ	๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	๒๗พฤษภาคม - ๒ มิถุนายน ๒๕๔๓	
	ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย	๑๐,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
ดำเนินกลาง วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำภู
โทรศัพท์ ๐๒-๒๘๑-๒๑๓๕ โทรสาร ๐๒-๒๘๑-๓๖๗๕

พิมพ์ที่ พรศิริการพิมพ์

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ แขวง/เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๕-๘๖๓๒ โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๑๕๕๑

นางจรรพวรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๔๓

คำนำ

หนังสือเรื่อง **เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง** เล่มนี้เป็น การอรรถาธิบายขยายความคณาในมงคลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ สาธุชนทั้งหลายได้ฟังพระสวดสาธยายในมงคลพิธีต่างๆ มาเป็นเวลา นาน และครูอาจารย์ได้เรียบเรียงไว้ในรูปแบบต่างๆ เป็นอันมาก จน แม่กองบาลีสนามหลวงกำหนดให้เป็นหลักสูตรเรียนของเปรียญธรรม ทั้งภาคหนึ่งและภาคสอง พระธรรมกถึกได้นำไปเทศน์ ปาฐกถา บรรยาย ในโอกาสต่างๆ สืบต่อกันมาเป็นเวลานานแล้ว ที่สำคัญคือ ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ทางกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ได้นำมาเป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่นกัน

แต่ความเป็นมงคลนั้น เป็นมงคลของสรรพชีวิต ที่ได้มีการ ศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติ ทุกลำดับชั้นวัยของผู้สนใจในธรรม ยินดีในธรรมทั้งหลาย มงคลสูตรที่ทรงแสดงทรงเน้นหลักปฏิบัติ เพื่อให้คนที่เข้าถึงคุณธรรมเหล่านั้น สามารถสัมผัสมงคลจากการ ครองตน ครองคน ครองงาน ครองเรือน ครองสุข ให้เข้าถึงความสุข ระดับมนุษย์ เทวดา พรหม และมรรคผลนิพพานไปตามลำดับ ที่ใน ด้านความเป็นจริงแล้ว คือทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการโดยปริยาย หนึ่งนั่นเอง เพียงแต่ทรงเน้นหนักไปที่มรรคสัจกับนิโรธสัจเป็นหลัก ที่ในภาคสนามการเกิดขึ้นของอริยมรรคแต่ละข้อนั้น คือการลดลง

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ของสมุทัยสังและทุกขสัง ในขณะที่เดียวกันคนจะได้สัมผัสคุณสมบัติ
ของนิโรธสังจากระดับชั่วคราว จนถึงหนักแน่นมั่นคงไปตามลำดับ
และเข้าถึงนิโรธที่สมบูรณ์เป็นเป้าหมาย

ดังนั้น ในความเป็นจริงแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่ามงคลสูตรเป็น
“**วิถีชีวิตของชาวพุทธ**” แม้แต่ชาวโลกที่นับถือศาสนาอื่นๆ เมื่อ
กล่าวโดยเนื้อหาสาระแล้ว ท่านเหล่านั้นล้วนเดินไปบนเส้นทาง
แห่งมงคลชีวิตด้วยกัน เพียงแต่มีความยิ่งความหย่อนกว่ากันเป็น
ปกติธรรมดา

ดังนั้น แม้มีการพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่างๆ มาหลายครั้งแล้ว
แต่หนังสือก็ขาดคราวไปนานพอสมควร ในวโรกาสสัปดาห์ส่งเสริม
พระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ที่ทางศูนย์ส่งเสริม
พระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ประสานงานกับภาครัฐและภาคเอกชน
จนปัจจุบันท่านนายกรัฐมนตรี **ฯพล.ฯพันตำรวจโท ทักษิณ
ชินวัตร** ได้ออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี**ตั้งคณะกรรมการจัดงาน
สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นการถาวรแล้ว**

ประธานกรรมการจัดงานฝ่ายสงฆ์ ได้แบ่งภารกิจให้ช่วยกัน
รับผิดชอบ โดยมอบให้ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
รับผิดชอบในการพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่ท่านสาธุชนใน
วโรกาสพิเศษนี้ โดยที่หนังสือที่จะนำมาพิมพ์เผยแพร่ไม่ควรเล่มโต
มากนัก จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ ๒ เล่ม คือ **เพื่อความสวัสดิในที่
ทั้งปวง (มงคลชีวิต ๓๘ ประการ)** และ **ศาสนาอะไร
เป็นศาสนาประจำชาติ** เพื่อแจกแก่ท่านสาธุชนดังกล่าว

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ในการจัดพิมพ์เรื่อง “เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง” ได้จัดพิมพ์ จากทุนบริจาคของ **คุณจิตปอง - พลโทเอกวัฒน์ สาตรพันธ์** โดยท่านทั้งสองได้บริจาคเงินสนับสนุนจำนวน ๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท จึงขออนุโมทนาสาธุการต่อกุศลเจตนา ของท่านทั้งสองไว้ในโอกาสนี้

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ด้วยความคาดหวังว่า ท่านสาธุชน ที่ได้รับมาแล้วอ่านจะเกิดความรู้ความเข้าใจ มีความศรัทธาเลื่อมใส ในพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น หากมีอุตสาหะมากพอนำมาประพฤติ ปฏิบัติ ย่อมได้รับผลจากการปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

“พระธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม พระธรรม ที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้ นี่คือนิสงส์ใน การปฏิบัติธรรม ผู้ประพฤติธรรมอยู่เป็นปกติ ย่อมไม่ บังเกิดในทุกข์” ดังนี้

ในนามของคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธ ศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา พุทธศักราช ๒๕๔๗ และ ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ขออานุภาพแห่งคุณ พระศรีรัตนตรัย ได้อำนวยประโยชน์ท่านผู้บริจาคปัจจัยค่าพิมพ์ และท่านสาธุชนทุกท่าน ให้ประสบความสำเร็จงอกงามไพบูลย์ใน ธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศแสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พระตำหนักถ้ำ วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู

โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๑-๒๑๓๘ โทรสาร ๐-๒๒๘๑-๓๖๗๕

๒๗ พฤษภาคม - ๒ มิถุนายน ๒๕๔๗

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

**เพื่อความสวัสดิ
ในทั้งปวง
(มงคล ๓๘ ประการ)**

สารบาญ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง	๑
มงคลในรูปของการศึกษาและปฏิบัติ	๒
ปัญหาข้อเท็จจริงในด้านประวัติศาสตร์ของมงคลสูตร	๓
มงคลสูตร	๖
มงคลชุดแรก	๘
มงคลที่ ๑ การไม่คบคนพาล	๘
มงคลที่ ๒ การคบบัณฑิต	๑๐
มงคลที่ ๓ การบูชาคนที่ควรบูชา	๑๓
มงคลชุดที่ ๒	๑๕
มงคลที่ ๔ การอยู่ในประเทศอันสมควร	๑๕
มงคลที่ ๕ การเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้วในกาลก่อน	๑๖
มงคลที่ ๖ การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ	๑๗
มงคลที่ ๗ การศึกษาสดับตรับฟังมาก	๑๘
มงคลที่ ๘ ความเป็นผู้ฉลาดในศิลปะ	๒๐
มงคลที่ ๙ การมีวินัยที่ศึกษามาดีแล้ว	๒๒
มงคลที่ ๑๐ การพูดวาจาที่เป็นสุภาสิต	๒๘
มงคลชุดที่ ๓	๓๒
มงคลที่ ๑๑ การเลี้ยงดูบิดามารดา	๓๒
มงคลที่ ๑๒ การเลี้ยงดูบุตรธิดา	๓๕
มงคลที่ ๑๓ การเลี้ยงดูภรรยา	๓๖
มงคลที่ ๑๔ การงานที่ไม่คั่งค้างอาภูล	๓๙

มงคลชุดที่ ๔	๔๒
มงคลที่ ๑๕ การให้	๔๒
มงคลที่ ๑๖ การประพฤติธรรม	๔๔
มงคลที่ ๑๗ การสงเคราะห์ญาติ	๔๕
มงคลที่ ๑๘ การทำางานที่ปราศจากโทษ	๔๗
มงคลชุดที่ ๕	๔๘
มงคลที่ ๑๙ การงดเว้นจากบาป	๔๘
มงคลที่ ๒๐ ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา	๕๐
มงคลที่ ๒๑ ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย	๕๑
มงคลชุดที่ ๖	๕๓
มงคลที่ ๒๒ ความเคารพ	๕๓
มงคลที่ ๒๓ การประพฤติตนอ่อนน้อมถ่อมตน	๕๔
มงคลที่ ๒๔ ความเป็นคนสันโดษ	๕๖
มงคลที่ ๒๕ ความกตัญญู	๕๙
มงคลที่ ๒๖ การพึงธรรมตามกาล	๖๑
มงคลชุดที่ ๗	๖๓
มงคลที่ ๒๗ ความอดทน	๖๓
มงคลที่ ๒๘ ความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย	๖๕
มงคลที่ ๒๙ การได้พบเห็นสมณะ	๖๖
มงคลที่ ๓๐ การสนทนาธรรมตามกาล	๖๘
มงคลชุดที่ ๘	๗๒
มงคลที่ ๓๑ ความเพียรเผาบาปให้รุ่มร้อน	๗๒
มงคลที่ ๓๒ การประพฤติพรหมจรรย์	๗๔
มงคลที่ ๓๓ การเห็นอริยสัจ ๔	๗๖
มงคลที่ ๓๔ การทำพระนิพพานให้แจ้ง	๗๘

มงคลชุดสุดท้าย	๘๒
มงคลที่ ๓๕ จิตไม่หวั่นไหวยามประสบโลกธรรม	๘๒
มงคลที่ ๓๖ การไม่เศร้าโศก	๘๓
มงคลที่ ๓๗ ปราศจากฐลี	๘๓
มงคลที่ ๓๘ มีความเกษม	๘๔
สรุปมงคลสูตร	๘๗
บทคัดตำนาน หรือ บทนำความ	๘๘
บทคัดมงคลสูตร	๘๙

เพื่อความสวัสดิ ในที่ทั้งปวง

พุทธศาสนิกชนไทยทุกคนคงคุ้นเคยกับคำว่า มงคล เพราะมงคลเป็นผลที่แต่ละคนต้องการ สังคมไทยเรามีมงคลพิธีในรูปแบบต่างๆ เราจึงได้สัมผัสพิธีมงคลกันมาตั้งแต่เกิด ยิ่งไปกว่านั้นในชีวิตประจำวันของเราก็ก็นำเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่จัดว่าเป็นมงคลในรูปแบบต่างๆ อีกเป็นอันมาก

มงคล จึงจัดเป็นจุดหมายสูงสุดในชีวิตประการหนึ่งที่ทุกคนต้องการร่วมกัน เพียงแต่ว่าใครต้องการในระดับใดเท่านั้น

คติของไทยเราจึงมีรูปแบบของมงคล ทั้งที่เป็นส่วนภายในและส่วนที่เป็นภายนอก โดยเนื้อหาหลักจะมาจากมงคลสูตรที่มีการศึกษาจดจำกันมาแต่ครั้งโบราณกาล ทั้งในรูปศาสนพิธี ศาสนศึกษา และศาสนปฏิบัติ

ในที่นี้จะเน้นเรื่องของมงคลในรูปของศาสนศึกษา กับศาสนปฏิบัติ เป็นสำคัญ

มงคลในรูปของการศึกษาและการปฏิบัติ

มงคล คืออะไร?

มงคล คือเหตุแห่งความสำเร็จ เหตุแห่งความเจริญ หรือ อาจกล่าวได้ว่า มงคลเป็นเหตุแห่งสมบัติทั้งปวง ดังในตอนท้ายของ พระสูตรทรงสรุปไว้ว่า

“เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทำมงคลนี้แล้ว เป็นผู้ ไม่ปราศัยในข้าศึกทุกหมู่เหล่า ย่อมถึงความสวัสดิในที ทุกสถาน นี่คืออุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

ดังนั้น สวรรค์สำคัญของมงคลก็คือ เหตุ อากาโร และผลแห่ง ความสวัสดิในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ ซึ่งเป็นอภิลิขิตของพระธรรม ในการศึกษาพระพุทธศาสนา ท่านเน้นที่การศึกษาหาความจริง ๓ ด้าน คือ

๑. ความจริงด้านประวัติศาสตร์

๒. ความจริงด้านศาสนธรรม

๓. ความจริงด้านอิทธิปาฏิหาริย์

ทั้ง ๓ ด้านนี้เป็นการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตาม หลักธรรม อันเป็นไปตามสมควรแก่เหตุ เพราะธรรมที่ทรงแสดงไว้ อย่างไรก็ต้องเป็นไปอย่างนั้น เช่นกรณีของมงคลธรรมอันเป็น องค์ธรรมกลุ่มของมรรคสังคยา ซึ่งเมื่อมองที่ผลจากการปฏิบัติแล้วจะเห็น ว่าหลักธรรมทุกกลุ่มที่ทรงแสดงไว้ ย่อมมีจุดบรรจบจุดเดียวกัน นั่นคือ ความจางคลายไปของกิเลส ของความทุกข์ การเพิ่มพูนของคุณธรรม และความสุข หมายความว่า

“บุคคลย่อมจะเข้าถึงความสวัสดิในที่นั้นๆ ตาม สมควรแก่เหตุที่เขาได้ประกอบกระทำลงไป”

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ปัญหาข้อเท็จจริงในด้านประวัติศาสตร์ของมงคลสูตร

ความโดยย่อมีอยู่ว่า ก่อนกาลตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี มีความสนใจร่วมกันของคนในยุคนั้นอยู่เรื่องหนึ่ง แต่ยังหาข้อยุติกันไม่ได้ นั่นก็คือ *อะไรได้ชื่อว่าเป็นมงคล?* เพราะขณะนั้นไม่มีใครรู้จริง การตัดสินใจจึงมักจะต้องอาศัยความเชื่อตามข้อมูลที่คนส่วนมากยอมรับได้

จากจุดนี้ มงคลสูตรจึงได้ถูกแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท รวมทั้งคนก็ถูกแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามประเภทของมงคลด้วยเช่นกัน คือกลุ่มที่ว่า

๑. สิ่งที่ตนเห็นเป็นมงคล
๒. สิ่งที่ตนได้ยินเป็นมงคล
๓. สิ่งที่ตนได้ทราบเป็นมงคล

จากความโน้มเอียง ค่านิยม และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้ความเห็นของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไป การสนับสนุนกลุ่มของตน การคัดค้านความคิดของกลุ่มอื่นมักจะเป็นไปด้วยการใช้อารมณ์ความรู้สึกของตนเองเป็นเกณฑ์จึงไม่สามารถหาข้อยุติ จริงๆ ได้ ความคิดเรื่องมงคลแทนที่จะเป็นมงคลตามที่ต้องการกลับกลายเป็นความสงสัย ความขัดแย้ง การถกเถียง และการแบ่งกลุ่มแบ่งพวก จึงไม่อาจหาข้อสรุปที่ลงตัวได้

ปัญหาดังกล่าวนี้ได้กระจายจากมนุษยโลกไปสู่ส่วนต่างๆ ของสากลจักรวาล จนกลายเป็นอาการที่เรียกว่า **มงคลไกลาหล** จนมหาพรหมชั้นสุทธาวาสได้ออกมาประกาศให้เตรียมตัว รอคอยคำตอบที่ว่า *อะไรคือมงคล?* จากพระพุทธเจ้าหลังจากการประกาศนี้ต่อไปอีก ๑๒ ปี

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

สังคมชมพูทวีปจึงต้องรอคอยการอุบัติของพระพุทธเจ้า และเวลาที่พระองค์จะทรงแสดงว่า อะไรคือมงคล? ไปอีกนานถึง ๑๒ ปี

แต่การเคลื่อนไหวเรื่องมงคลยังคง มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ในที่สุด เทวดาทั้งหลายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า พวกท่านควรจะไปทูลถาม ท้าวสักกเทวราชให้วินิจฉัยว่า อะไรคือมงคล?

ข้อนี้แสดงว่า ขณะนั้นเทวดาไม่เชื่อพรหมชั้นสุทธาวาสที่บอก ให้รอคอยคำตอบจากพระพุทธเจ้า

ท้าวสักกเทวราชนั้นได้ชื่อว่า ท้าวสหัสสนัย เพราะเชื่อกันว่า เรื่องแต่ละเรื่องที่ท่านได้สดับมานั้นท่านจะสามารถคิดได้เป็นร้อยนับ พันนับ แต่ความสามารถอำนาจและวิสัยของคนเรานั้นหาไม่มีใครแตก ฉานไปเสียทุกเรื่องไม่ ยกเว้นแต่ท่านที่เป็นสัมพัญญจริง ๆ เท่านั้น

ดังนั้น เมื่อเทวดาทั้งหลายมาขอให้วิสัยชนว่า อะไรคือมงคล? วิสัยของบัณฑิต เช่น ท้าวสักกเทวราชจึงรับสั่งถามถึงความเป็นมาของ ปัญหาทั้งหมด จนเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

นี่คือข้อสังเกตที่น่าศึกษา น่าสำเนียงของบัณฑิตทั้งหลาย ในเรื่องของการรู้จักกำลังของตน

เมื่อท้าวสักกเทวราชได้ทราบว่ ปัญหาเริ่มต้นจากมนุษย์ จึงรับสั่งถามต่อไปว่า ได้มีผู้ใดนำปัญหานี้ไปกราบทูลถาม พระพุทธเจ้าแล้วหรือยัง?

เมื่อทรงทราบว่ายังมีได้มีผู้ใดไปกราบทูลถามเลย จึงรับสั่ง ให้สติว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย เพราะเหตุใดท่านจึงละเลย พระพุทธเจ้า เพราะพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงแสดงมงคลที่สมบูรณ์ ทำไมจึงพร้อมใจกันมาถามเราเล่า? การกระทำเช่นนี้เปรียบ เหมือนคนทอดทิ้งเปลวไฟ แล้วกลับใช้แสงนึ่งห้อยแทน”

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

จากนั้นจึงรับสั่งให้เทวดาเหล่านั้นไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลถามปัญหา ทรงมอบให้เป็นหน้าที่ของเทพบุตรผู้ใหญ่คนหนึ่งเป็นผู้กราบทูลถามในนามของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย โดยทรงยืนยันว่า การถามปัญหาครั้งนี้จะได้รับคำตอบที่ทรงคุณค่าแน่นอน เมื่อมวลเทวดาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระเชตวันมหาวิหาร เทพบุตรผู้มีหน้าที่จึงกราบทูลว่า

“เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ผู้หวังความสวัสดิ์ได้พากันคิดเรื่องมงคลทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดตรัสมงคลอันอุดมเถิด”

พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงครั้งนี้ในพระสูตรเรียกว่า **ปุจฉาวลีกา** คือเกิดขึ้นจากการที่มีผู้มากราบทูลถามอันเป็นวิธีการแสวงหาความจริงในยุคนั้น ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองของทางศาสนาและศีลธรรม ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณของคนในยุคนั้นด้วย

คำถามเรื่องมงคลนี้เป็นคำถามในกรอบใหญ่มาก ซึ่งในความหมายของคำว่า มงคล ก็มีความเข้มข้นแตกต่างกัน ดังนั้นพระธรรมเทศนาจึงทรงกระจายออกไปในรูปของพัฒนาการทางจิตเป็นลักษณะของบันไดธรรมนำทางชีวิต จากสามัญชนที่สามารถครองตนดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะ พัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้เป็นคนดี เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม ศาสนิกที่ทรงคุณภาพของศาสนาไปจนถึงเป็นปุชนียบุคคล แต่ละตอนที่ทรงแสดงจะทรงสรุปย่อว่า นี่เป็นอุดมมงคล เป็นลำดับไป คล้ายกับการพูดถึงชั้นเรียนหรือการประพฤติปฏิบัติตนตามหน้าที่ของนักเรียนนักศึกษา แต่ละชั้นการเรียน จบในแต่ละชั้นได้ชื่อว่าสมบูรณ์ในชั้นนั้นๆ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลสูตร

มงคลที่พระองค์ทรงแสดงจะเรียงไปตามลำดับ คือการศึกษาตามลำดับ การปฏิบัติตามลำดับ และการสัมผัสผลตามลำดับ

โดยเริ่มต้นจากความเป็นสามัญชนคนธรรมดาผ่านอรรถคือประโยชน์ที่เขาสัมผัสไปตามลำดับ ๓ ชั้นหลัก คือ

๑. ครอบตน ครอบคน ครอบงาน ครอบเรือน ครอบสุข ในชาติปัจจุบัน ที่เราเรียกว่า ประโยชน์ในชาติปัจจุบัน

๒. พัฒนาการทางจิตที่มีความสงบ สะอาด ประณีต ไปตามลำดับ จนสามารถสัมผัสความสุขทางใจและเป็นปัจจัยนำไปสู่การกำเนิดในภพชาติที่ประณีต คือเสวยสุขในสวรรค์

๓. ผลสัมผัสสูงสุดทางจิต คือ การรู้หรือสัมผัส ๔ ตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า เข้าถึงสภาพของบุคคลที่สมบูรณ์พร้อมด้วยไตรสิกขาหรือความสะอาด ความสงบ ความสว่าง อันเป็นทางแห่งความสุขสวัสดิ์ ที่สมบูรณ์พร้อมจริงๆ

อันเป็นการแสดงให้เห็นความจริงของหลักธรรมทั้งปวงในพระพุทธศาสนาว่า เมื่อมองจากภาพของปริยัติ คือการศึกษาเรียนรู้ นั้น องค์ธรรมอาจจะมากไปบ้าง น้อยไปบ้าง แต่ในภาคปฏิบัติแล้วจะเหมือนการปลูกพืชลงไปในดิน ตอนแรกนั้นคงมีเท่าที่ปลูกลงไป แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความสมบูรณ์พร้อมของพืชชนิดนั้นก็จะเป็นปรากฏเอง ท่านจึงสรุปรวมธรรมภาคปฏิบัติเป็นไตรสิกขา เป็น อริยมรรค

ดังนั้น ในแง่ของการปฏิบัติแล้ว มงคลสูตร คืออริยมรรค โดยปริยายหนึ่งเท่านั้นและมีความสมบูรณ์พร้อมแม้มองจากสายของ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

พระสังฆธรรม ๓ ประการ คือ การศึกษา การปฏิบัติ และการสัมผัสผล ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสูงสุด

มงคลที่ทรงแสดงครั้งนั้น ผู้ถามล้วนเป็นแต่เทพบุตร คำตอบพระธรรมเทศนาจึงมีลักษณะเป็นการแสดงผ่านผู้ชาย ทำนองเดียวกันกับพระธรรมเทศนาส่วนมากที่ทรงแสดงผ่านภิกษุ แต่ธรรมะก็คือธรรมะ มงคลก็คือมงคล ความเป็นมงคลจึงไม่ได้อยู่ที่ว่าแสดงแก่ใคร?

การเกิดมงคลที่แท้จริง คือ การศึกษาให้ทราบชัดว่า อะไรเป็นมงคล อะไรไม่เป็นมงคล แล้วดำเนินตนไปบนเส้นทางที่ทรงแสดงว่า เป็นมงคล ความเป็นมงคลจะเกิดขึ้นแก่คนที่มีการศึกษาและปฏิบัติไปตามหลักที่ทรงแสดงไว้แล้วเสมอ ขอเพียงแต่ให้มีการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง และปฏิบัติตามธรรมเท่านั้น

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลชุดแรก

มงคลชุดแรก คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และ การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ล้วนเป็นอุดมมงคล

จุดนี้ทำให้เราได้สัมผัสความจริง ๒ ประการ คือ คนกับ สิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องคนกับสิ่งแวดล้อม คงเป็นปัญหาที่จะต้อง มีการปรับปรุงเพื่อการพัฒนาทันตลอดไป

การพัฒนาการศึกษาโดยอาศัยการปฏิบัติของบุคคลเป็นหลัก เราจะได้หลักปฏิบัติจากบุคคล ๓ ประเภท คือ สอนให้รู้ ทำให้ดู และ อยู่ให้เห็น พิจารณาดูว่าทุกสังคมจะต้องมีบุคคล ๓ ประเภท ดังกล่าวนี้นี้ ห้อมล้อมเราอยู่

มงคลที่ ๑

การไม่คบคนพาล

คนพาลคือคนเช่นไร?

คนบางประเภทสามารถหาประโยชน์จากความชั่วของคนชั่ว จากความดีของคนดี หรือแม้แต่จากตัวตนของคนดีคนชั่วเหล่านั้น ก็ได้ คนชั่วในที่นี้ท่านเรียกว่า คนพาล หมายถึงคนที่ขาดปัญญา ในการดำรงชีวิต บางคนใช้ชีวิตชนิดที่เรียกว่า มีเพียงลมหายใจ เข้าออก ไม่รู้ธรรม ไม่รู้ศีล มีความคิดผิดๆ ลักษณะของคนพาล สามารถมองได้จากฐานความประพฤติของเขาคือ คิดชั่วทำชั่วพูดชั่ว บางครั้งถ้าการกระทำคำพูดหรือความคิดของบุคคลนั้นชั่วมากๆ ท่านก็เรียกว่า อัมพพาล การมองความชั่วค่อนข้างมองเห็นยาก ท่านจึงให้มองไปที่ผลที่เกิดขึ้นว่า ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัว

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

เขาเองและผู้อื่นหรือไม่? หรืออาจจะมองเลยไปถึงผลต่อเนื้อ
คือความทุกข์ที่เขาและคนอื่นได้รับ อันเนื่องมาจากการกระทำ
หรือคำพูดของเขา

พฤติกรรมของคนพาลหรืออัมพาลนี้โดยทั่วไปแล้วไม่น่ารัก
ไม่น่าพอใจสำหรับคนดี ก็เมื่อคนในโลกมีทั้งดีและชั่ว คนที่มีความนิยม
ยินดีในคนพาลในพฤติกรรมของคนพาลจึงต้องมีด้วย เป็นการสะท้อน
กลับไปสู่จิตสันดานของคนเหล่านั้นว่า เขามีพื้นฐานของความเป็น
คนพาลคือโง่เขลาจนไม่อาจจำแนกได้ว่า ใครเป็นใคร ใครควรคบหรือ
ไม่ควรคบ เมื่อได้สาวลึกลงไปถึงจิตสันดานแล้ว เราก็ต้อง ยอมรับว่า
เป็นธรรมชาติของคนเหล่านั้น เพราะว่าเขามีเชื้อสายของความเป็นพาล
อยู่ก่อนแล้ว การคบคนพาลหรือนิยมความเป็นพาลจึงเกิดขึ้น

แต่นั้นก็ยังไม่ใช่มงคล ความเป็นมงคลกลับเริ่มต้นที่การไม่
คบคนพาล ในแง่ของความเป็นจริงแล้วกระแสนิยมหลัก ๒ กระแส
คือ อกุศลธรรมกับกุศลธรรม ความมีกุศลกับอกุศลภายในใจจนแสดง
ออกมาเป็นพฤติกรรมที่แม้จะไม่ถาวร แต่ปกติก็มักจะเป็นเช่นนั้น
จึงทำให้คนเหล่านั้นมีลักษณะอาการเป็นพาลไปตามกระแสอกุศล
คือความไม่ฉลาดที่มีมากภายในจิตสำนึกของเขา ในขั้นนี้จึงเป็นขั้น
ของการละความชั่ว แต่เป็นการละความชั่วด้วยการไม่คบหาสมาคม
กับคนชั่ว อันเป็นการละชั่วที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน ซึ่งคนที่
ทำได้จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจถึงความมีโทษ มีผลเป็น
ความทุกข์ของการเป็นคนพาล รู้ผลการคบคนพาลจนเกิดความรู้สึก
รังเกียจและฉลาดกลัวไม่ปรารถนาความเป็นพาล

การเกี่ยวข้องกับคนพาลในแง่ของภาคปฏิบัติ จะต้อง
หลีกเลี่ยงคนพาลให้ห่างไกล เหมือนคนที่กำลังเดินอยู่ถ้ารู้ว่าเส้นทาง
เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ที่กำลังเดินนั้นมีอันตรายก็ยอมไม่เข้าไปใกล้หรือเดินไปตามเส้นทางนั้น การไม่คบพาล คือการไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยอิริยาบถทั้งปวง ไม่ร่วมหลักทางความคิด คือไม่คิดแบบคนพาล ไม่ร่วมกิจกรรม คือ ไม่มีกิจกรรมแบบคนพาล ไม่ร่วมผลประโยชน์กับคนพาลหรือ จากการกระทำแบบคนพาล มองเห็นคนพาลเหมือนสัตว์ร้าย อสรพิษ ยาพิษ ที่ต้องห่างไว้ตลอดไป พื้นฐานทางสังคม พระพุทธศาสนาสอนเรื่อง เมตตาธรรม สอนให้คนสร้างความรู้สึกร่วมกัน การมองคนพาลจึงควรมองด้วยความเมตตา หากอยู่ในวิสัยที่เราจะช่วยเหลือได้ก็ควรช่วย เพียงแต่เราไม่ยอมรับนับถือหรือนำพฤติกรรมที่เป็นพาลของเขาเป็นหลักหรือเป็นตัวอย่างในการดำรงชีวิตของเรา

นั่นคือ การรังเกียจความชั่วที่ทำให้คนเป็นคนชั่ว การพยายามไม่คบหา เกี่ยวข้องกับคนพาลก็ เพื่อกันตัวเราออกจากความเป็นพาล อันเป็นสำนึกรับผิดชอบในกรรมของแต่ละคนที่จะอำนวยผลเป็นความสุขความทุกข์ตามสมควรแก่กรรม

มงคลที่ ๒ การคบบัณฑิต

บัณฑิต คือคนเช่นไร?

กรอบของคำว่า บัณฑิต ในที่นี้ คือคนดีที่แสดงออกให้เห็นความเป็นผู้มีคุณธรรมจากการกระทำ คำพูด ความคิดที่ล้วนเป็นไปในทางสุจริต การครองชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง คนอื่นและสังคม ให้เดือดร้อนเป็นเบื้องต้น ตลอดจนสามารถทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งสร้างสรรค์พัฒนาให้กระจายกว้างไกลออกไปตามลำดับ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

คนที่ เป็นบัณฑิต จึงต้องมีความฉลาดในสรรพสิ่งที่ตน
เข้าไปเกี่ยวข้อง และสามารถหาประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้เสมอ

เกณฑ์กำหนดความเป็นบัณฑิต จึงเริ่มต้นจากการที่สามารถ
งดเว้นความชั่วที่มีผลกระทบต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น
ตามโครงสร้างของศีล ๕ ประการ จนเข้าถึงความเป็นสุดยอดของ
ความเป็นบัณฑิต คือ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

ภาพลักษณ์ของความเป็นบัณฑิต เราสามารถสัมผัสได้จาก
การพูด การกระทำ การครองชีวิตที่เข้าเกณฑ์มาตรฐานของความ
เป็นคนดีมีศีลธรรมของท่าน ซึ่งเมื่อได้พบเห็นแล้วสามารถยึดถือ
เป็นแบบอย่างได้ และเมื่อได้ปฏิบัติเยี่ยงท่านได้แล้วย่อมได้ชื่อว่า
ทำตนให้เป็นบัณฑิตตามท่าน

สำหรับความคิดที่จะปฏิบัติตนตามบัณฑิต นั้นดูเหมือนจะเป็น
เรื่องง่ายๆ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สภาพของคนประเภทใกล้เคียง
กันต่างกลับมีมากยิ่งขึ้นดังเช่น คนที่มีโอกาสพบพระพุทธเจ้ามองเห็น
คุณค่าความดีของพระองค์ แต่กลับกลายเป็นทัพพีตักแกง
คือไม่มีโอกาสรู้รสแกงเลยก็มีอยู่ไม่น้อย

พลังสำคัญในการช่วยให้คนคบหาสมาคมกับบัณฑิตได้นั้นก็
คือ การศึกษาเรียนรู้ให้ประจักษ์ชัดในความดี คนดี สิ่งที่ดี ผลแห่ง
ความดีที่มีลักษณะเป็นสากล จนเกิดความต้องการผลอย่างคนดี
แล้วพยายามหาโอกาสศึกษา ปฏิบัติ พัฒนาตนเองไปตามหลักธรรม
ที่บัณฑิตปฏิบัติ สั่งสอน มีความศรัทธาในคุณธรรมที่บัณฑิตท่าน
ศึกษา ท่านปฏิบัติ ท่านแนะนำสั่งสอน มีความรัก ความเคารพใน
ตัวตนของคนที่เป็นบัณฑิต จนพร้อมที่จะเดินตามท่านไปตามหลักของ
สาธุธรรมที่ว่า จงเดินไปตามทางที่ท่านได้เคยเดินมาแล้ว

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

บัณฑิตเป็นวิถีชีวิตสะท้อนคุณธรรมที่มีเจตนาดีแล้ว มีการศึกษาปฏิบัติดีแล้ว ท่านได้สัมผัสรับผลจากการศึกษาปฏิบัติด้วยตนเองได้แล้ว ดังนั้น ใครก็ตามที่ยอมรับนับถือ ศรัทธาต่อบัณฑิตหรือธรรมที่ทำให้คนเป็นบัณฑิต จนสามารถร่วมหลักความคิด ร่วมกิจกรรม ร่วมแสวงหาผลประโยชน์กับบัณฑิตได้ อุดมมงคลชีวิตย่อมเกิดขึ้นแก่เขา ความยุ่งยากในการปรับท่าที่ต่อบัณฑิตที่กลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการคบหากับท่านก็คือ การทนเห็นผู้อื่นดีกว่าตนไม่ได้ มีคนเป็นอันมากที่ทนเห็นความดีของผู้อื่นไม่ได้ มักจะเกิดความอิจฉาริษยาขึ้นมาทันที

อย่าลืมว่าท่านที่ได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตย่อมได้สถานะจากสังคมคือการยอมรับยกย่องนับถือจากคนดีทั่วไป สำหรับคนประเภทนี้จะได้รับประโยชน์จากบัณฑิต แต่คนที่มักริษยาจะทำลายประโยชน์ที่ท่านควรจะได้รับจากบัณฑิต เช่นเดียวกันกับคนที่เกิดร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าได้พบเห็นบัณฑิตหลากหลาย แต่เพราะแรงริษยาในความดีของท่านจึงกลายเป็นการทำลายโอกาสอันดีของตนเอง

ฐานจิตที่สำคัญในการมองคนจนรู้จักเขาตามความเป็นจริงตามที่เขาเป็นด้วยพื้นฐานของเมตตาแล้ว แสวงหาประโยชน์จากคนเหล่านั้นตามสมควรแก่ฐานะ นั่นคือ การรู้จักว่าเขาเป็นคนพาลแล้วไม่ร่วมหลักความคิด ไม่ร่วมกิจกรรม ไม่ร่วมผลประโยชน์กับคนพาลก็จะได้ประโยชน์ คือเราก็จะไม่ต่ำลงไป และเช่นเดียวกันการคบบัณฑิตด้วยการร่วมหลักความคิด ร่วมกิจกรรม ร่วมผลประโยชน์กับท่านก็จะเป็นผลประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม จนปฏิบัติไปตามสมควรแก่กรณีของบุคคลเหล่านั้น คือทำอย่างไรเกิดประโยชน์ให้ทำอย่างนั้น

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๓

การบูชาคนที่ควรบูชา

คนเช่นไรได้ชื่อว่า เป็นบุคคลที่ควรบูชา?

ความจริงแล้วคนประเภทที่เรียกรวมว่า ปุชนิยมบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งก็คือ คนประเภทบัณฑิตทุกระดับย่อมได้ชื่อว่า เป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชาด้วยกันทั้งสิ้น แต่กรอบของการบูชาได้กระจายตัวเองออกไปตามฐานของสังคมที่คนประเภทต่างๆ ต้องเกี่ยวข้องกับกัน บางครั้งแม้บางท่านจะมีได้เป็นบัณฑิต แต่เกี่ยวข้องกับเราในฐานะทางครอบครัว การงานสังคม มีการยอมรับนับถือสถานภาพของท่าน ตามสมควรแก่กรณี ก็จัดว่าเป็นบุคคลที่ควรบูชา

ประเภทของบุคคลที่ควรบูชา สามารถแบ่งย่อยออกไปได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ชาติวุฒิ หมายถึง ผู้ที่เจริญด้วยชาติ ตระกูล มีสถานภาพเป็นที่ยอมรับยกย่องเทอดทูนของคนทั่วไป บุคคลทั้งหลายให้ความเคารพนับถือหรือสักการะบูชา เช่น พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นต้น

๒. วัยวุฒิ หมายถึง ท่านที่เจริญด้วยวัย คือ มีอายุมากกว่าเรานับตั้งแต่พี่ชายพี่สาว ผู้ใหญ่ในตระกูลของเราไป จนถึงสังคมและหน่วยงานต่างๆ ที่เราเป็นสมาชิกอยู่

๓. คุณวุฒิ หมายถึง ท่านที่เจริญด้วยคุณธรรมความดีที่รวมเรียกได้ว่าสมบูรณ์ด้วยปัญญา มีความบริสุทธิ์ มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่น และสัตว์อื่นตามสมควรแก่ฐานะ โดยมีจุดสูงสุดคือที่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

สำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย การบูชาท่านที่ควรแก่การบูชา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการไม่คบคนพาล การเลือกคบแต่บัณฑิต นั่นก็คือ เราได้รับประโยชน์จากท่านตามสมควรแก่ฐานะของท่าน การบูชาคนที่ควรบูชาของเรา จึงเป็นการเพิ่มความดีของเราหาเป็นการเพิ่มความดีแก่ท่านไม่

ลักษณะของการบูชา การบูชาระดับแรกได้แก่ การแสดงออกซึ่งความเคารพสักการะให้ความนับถือยกย่อง เช่น การกราบไหว้ตามลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี รูปแบบพิธีกรรมตามความนิยม และการบูชาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญมากก็คือการปฏิบัติตามแบบอย่าง เป็นการแสดงถึงการยอมรับนับถือคำสั่งสอนของท่าน การครองชีวิตหรือการปฏิบัติตนของท่าน แล้วปฏิบัติตามตามคำสั่งสอนตามแบบอย่างนั้นๆ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ การบูชาด้วยการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของท่านผู้เป็นปูชนียบุคคลว่า เป็นการบูชาอย่างสูงสุด แต่การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของตามประเพณี พิธีกรรม ก็เป็นกิจที่ควรกระทำในโอกาสอันควร ผลที่พึงประสงค์จริงๆ จากการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ท่านจะเน้นไปที่

บุญ ซึ่งสามารถอำนวยความสุข (สุขกาย สุขใจ) ให้แก่ผู้ที่บูชาในขณะปัจจุบันและในอนาคต ทั้งยังเป็นบุญที่ติดตามอำนวยผลแก่ท่านนั้นๆ ในสังสารวัฏอีกด้วย

คุณ คือ พัฒนาการทางจิตที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น มีความประณีตขึ้น

การบูชาด้วยวัตถุก็ดี การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านก็ดี ควรกระทำตามสมควรแก่กรณี ตามระดับของบุคคล ธรรมะ และวัฒนธรรมประเพณี

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลชุดที่ ๒

มงคลชุดที่ ๒ ทรงแสดงไว้ ๓ ประการคือ การอยู่ในประเทศอันสมควร การมีบุญที่ทำไว้ในกาลก่อน และการตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ ล้วนเป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๔

การอยู่ในประเทศอันสมควร

ประเทศเช่นไรจึงจะเรียกว่าเป็นประเทศอันสมควร?

ประเทศไทยทั้งประเทศได้ชื่อว่าเป็น ปฎิรูปเทศ สำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ปรารถนาอุดมมงคลทุกหมู่เหล่า เพราะเป็นดินแดนที่มีอาณาภาพพระรัตนตรัยแผ่ไปทั่วทุกส่วนของประเทศ จนได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งผ้ากาสาवพัตร เป็นสยามเมืองยิ้มมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน แต่กรอบของคำว่า ปฎิรูปเทศ นั้นหมายถึง “ท้องถิ่นที่ใกล้ท่า ใกล้ทาง ใกล้แหล่งที่สามารถเป็นปัจจัยเสริมในการศึกษา การปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จด้วยความรู้และความประพฤติที่ดีงาม” สถานะของท้องถิ่นที่ดังกล่าวนี้ก็เป็นเช่นเดียวกับคนพาล บัณฑิต และบุคคลที่ควรบูชา คือเขาเป็นอย่างไรเขาเป็น ประเด็นสำคัญอยู่ที่เรา คนทั่วไปจะสามารถมองเห็นคุณค่าที่แท้จริงของเขา ของสถานที่นั้นๆ หรือไม่? และเมื่อเห็นแล้วจะสามารถแสวงหาประโยชน์จากการที่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยได้หรือไม่? มงคลที่แท้จริงจึงอยู่ที่คนซึ่งอยู่ในประเทศอันสมควรนั้น และสามารถแสวงหาประโยชน์ที่เกื้อกูลตนจากสถานที่นั้นได้หรือไม่เป็นสำคัญ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๕

การเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้วในกาลก่อน

การมีบุญที่ทำไว้ในกาลก่อนเป็นเช่นไร?

คำว่า บุญ กล่าวโดยเหตุหมายถึง การทำ พูด คิด ที่ดำเนินไป ภายใต้กระแสแห่งกุศล คือ พูดดี ทำดี และคิดดี มีผลเป็นความสุข ความสงบที่สัมผัสได้ในขณะนั้นๆ จนกลายเป็นการสะสมความดี ความสุขไว้ภายในจิต สามารถครองชีวิตอยู่ด้วยความดีตามควร แก่ฐานะ

บุญในกาลก่อนระดับหนึ่งจึงหมายถึง บุญที่นำไปให้บุคคลมา เกิดในสถานที่ที่ดี ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมดี ตระกูลดี และครอบครัว ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

บุญสามารถสร้างสรรค์ให้บุคคลอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า รูปสวย รวยทรัพย์ นับวิชา พละนามย์ดี รวมทั้งได้เกิดในยุคสมัยที่ สังคมเปิดกว้าง ยอมรับให้โอกาสและสนับสนุนส่งเสริมในด้านต่างๆ ได้ อันถือว่าเป็นปัจจัยเสริมในการสร้างความเจริญก้าวหน้าของคน ในยุคนั้นๆ

คำว่า บุญที่ทำไว้ในกาลก่อน สามารถมองถึงอดีตชาติและ อดีตใกล้ชิดในชาตินี้ได้ โดยดูจากผลที่เกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุ ที่บุคคลได้ประกอบกรรมกันไว้ในขณะนั้นๆ แต่คำว่า ความเป็นผู้มีบุญ ที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน ในที่นี้เน้นไปที่บุญกุศลที่มีส่วนอำนวยผล ให้คนมาเกิดในตระกูลดี ท้องถิ่นดี ฯลฯ มีลักษณะนิสัยดีที่โน้มน้อม ไปในทางพร้อมที่จะสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปเป็นสำคัญ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๖

การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ

การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบคืออย่างไร?

การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ ในที่นี้เน้นไปที่พื้นฐานอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากมงคลข้อต้นๆ ทั้งหมด รวมกันเป็นพลังผลักดันให้เกิดจิตสำนึกที่ดีงามรู้บาปบุญคุณโทษ และที่สำคัญก็คือบุญที่ตนทำไว้ในกาลก่อนที่เรียกกันว่า บุญทำกรรมแต่ง ถ้าโน้มเอียงนิสัย ความสนใจ ความถนัดของบุคคลไปในทางที่ดีงามมากๆ ท่านเรียกว่า เป็นผู้มึนบารมีมาก

การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ บางระดับเป็นความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตไปตามหลักการ วิธีการที่ตนได้พบเห็นจากบัณฑิตและท่านที่ควรบูชา ด้วยความตั้งใจที่หนักแน่นมั่นคง มีความเพียรพยายามที่จะประพฤติตามที่ท่านสั่งสอน เพราะต้องการที่จะเป็นดังที่ท่านเป็น อันเป็นอาการของผู้ที่มีความพร้อม คือพร้อมที่จะอ่าน เขียน เรียนรู้ และปฏิบัติตาม

ในขณะเดียวกัน ผลดีงามทั้งหลายที่เกิดกับท่านที่เป็นบัณฑิต ผู้ที่ควรบูชา จะสามารถอำนวยผลแก่บุคคลนั้นจนสามารถเป็นดังที่ท่านเป็น ซึ่งหมายรวมถึงการปฏิบัติตามท่านจนสามารถสัมผัสผลในฐานะนั้นๆ ได้ การตั้งตนไว้ชอบในระดับนี้ถือได้ว่า เป็นกระบวนการของกรรมที่จะต้องมีการประพฤติปฏิบัติเอง มงคลต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น ไม่มีการดลบันดาลใดๆ

ผู้ที่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบจะมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

๑. มีการศึกษาศดับรับฟังมาก

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๒. มีความเฉลียวฉลาดในศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

๓. มีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกดีแล้ว มีวินัยในตนเอง

๔. กล่าววาจาที่เป็นสุภาพ

ทั้ง ๔ ประการดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น ทรงแสดงว่าเป็นอุดมมงคลเช่นเดียวกัน

มงคลที่ ๗

การศึกษาสดับตรับฟังมาก

การศึกษาสดับตรับฟังมากคืออย่างไร?

เนื่องจากโลกของเราเป็นโลกแห่งประสาทสัมผัส เราเรียนรู้โลกได้สารพัดอย่างทางประสาทสัมผัส คือ เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู รู้กลิ่นด้วยจมูก รู้รสด้วยลิ้น รู้ความเย็นร้อนอ่อนแข็งด้วยกาย และรับรู้อารมณ์ทั้งหลายด้วยใจ

ดังนั้น การศึกษาเพื่อเรียนรู้เรื่องของโลกและชีวิต จึงเป็นกระบวนการทางประสาทสัมผัส ที่สามารถกล่าวได้หลายแนวเช่น

- ในฐานะที่เป็นหน้าที่หลักของจิต คือ การรับอารมณ์ทางประสาทสัมผัส การทรงจำเรื่องต่างๆ เอาไว้ แล้วนำมาคิดพิจารณาจนสามารถพัฒนาความรู้ได้ตามระดับความเข้มข้นหรือความสำคัญในเรื่องเดียวกัน เริ่มจากการรู้ระดับจำรู้แจ้งมากยิ่งขึ้น รู้เห็นตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ซึ่งท่านเรียกว่า เป็นอาการของปัญญาหรือสัมมาทิฐิ

- การมองแบบหัวใจนักปราชญ์ ที่สังคมไทยนิยมนำมาพูดยกย่องกันว่าเป็นกระบวนการทางศึกษาแบบหนึ่งคือ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

สุ : การฟัง หมายถึง การเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส

จิ : การนำเรื่องเหล่านั้นมาคิดตามที่ตนรับรู้เรียนรู้แล้ว

ปู : นำเรื่องที่ได้เรียนรู้มาจำทรงไว้ ถ้ามีข้อข้องใจสงสัยให้ไต่ถามหรือค้นคว้าหาหลักฐาน จากท่านผู้รู้หรือจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ติ : ถ้าไม่แน่ใจในความจำของเรา ท่านให้จดบันทึกไว้เพื่อใช้ทบทวน

- ให้เรียนรู้ และปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย เป็นการนำศักยภาพหรือความสามารถในตัวบุคคลออกมาใช้อย่างเป็นระบบ และอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้ได้ และใช้ให้เป็น จากหลักฐานในพระไตรปิฎกเรื่องพหุสูตร ซึ่งหมายถึง การศึกษาที่มีการสดับรับฟังมาก ซึ่งเป็นการพูดในเรื่องของปริยัติ

หลักสำคัญในกระบวนการศึกษาระดับปริยัติมีอยู่ ๕ ระดับ ได้แก่

๑. สุต : ศึกษาเรียนรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ตามที่ได้นำมา กล่าวไว้แล้วข้างต้น

๒. ธตา : จำเรื่องราวที่ตนได้เรียนรู้จากสุตนั้นไว้ให้ชัด ทำนองเดียวกับภาพที่ได้จากการถ่ายรูป

๓. วจสา ปริจิตา : นำเรื่องราวเหล่านั้นมาเน้นย้ำที่จิต คือจำให้ได้อย่างแม่นยำ เช่น จำสูตร จำกฎเกณฑ์ ข้อสรุปต่างๆ แล้วนำมาทอสาธยายจนสามารถนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องรวดเร็วตามที่ต้องการ

๔. มนสาอนุpekขิตา : นำเรื่องที่จำและท่องไว้ได้จนแม่นยำ แล้วมาคิดพิจารณาทั้งลักษณะอาการ เหตุเกิด ความดับ และเหตุที่ทำให้เกิดผลในทางที่ตั้งาม ที่เรียกกันว่า ศึกษาเหตุปัจจัยของสิ่งนั้นๆ จนเกิด

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

เป็นความรู้ความเข้าใจเป็นความคิดที่ถูกต้อง กอปรด้วยเหตุผล
จนสามารถพัฒนาความคิดของตนออกไปใช้ได้ อย่างรวดเร็วทันกาล

๕. ทิฏฐิยา สุปฎิวิฑฐา : เมื่อผ่านกระบวนการมาครบ ๔ ข้อ
แล้ว มีความสมบูรณ์มากพอต่อการเข้าใจในระดับนั้นๆ จนพร้อมที่จะ
นำไปสู่การปฏิบัติ จึงลงมือปฏิบัติตามหลักการและวิธีการที่ผ่านการ
ฝึกฝนอบรมมาดีแล้ว โดยผลของการใช้ความรู้นั้นจะต้องออกมาใน
ทางที่เป็นประโยชน์มากกว่าโทษ

การเรียนรู้ตามกระบวนการนี้หมายรวมถึง พุทธิศึกษา
พลศึกษา หัตถศึกษา และจริยศึกษา หรือกลุ่มประสบการณ์
ที่เราเรียกกันว่า กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ผู้ศึกษามีความสนใจ
พอใจที่จะศึกษาเรียนรู้ในศาสตร์นั้นๆ

มงคลที่ ๘

ความเป็นผู้ฉลาดในศิลปะ

ความฉลาดในศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

หมายความว่าอย่างไร?

คำว่า ศิลปะ โดยเนื้อหาสาระ คือการนำเอาศาสตร์ต่างๆ ที่
ตนศึกษามาจนจัดว่ามีความรอบรู้แตกฉาน อันเป็นระดับของปรีชา
ศึกษา

ขั้นของศิลปะจึงเป็นช่วงของการปฏิบัติ หมายความว่า
นำสิ่งเหล่านั้นไปใช้ตามกรอบขอบข่ายของวิชาเหล่านั้น ในขั้นของ
การใช้ได้ใช้ดีใช้ให้เป็น ขั้นของการใช้เป็นนี้เองยังสามารถสืบต่อ
งานเก่า พัฒนางานเก่า สร้างสรรค์งานใหม่

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

แม้ศิลปะธรรมดา เช่น ศิลปะในการปรุงอาหารชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตามปกติแล้วคนทั่วไปก็ปรุงกันเป็น แต่ใครก็ตามที่สามารถปรุงให้มีลักษณะกลิ่นรสสัมผัสน่ารับประทานมาก จนกลายเป็นที่สนใจพอใจแปลงเป็นธุรกิจได้ และขยายออกไปได้กว้างขวางจนถึงระดับท้องถิ่น ภูมิภาค จนถึงระดับโลก การปรุงอาหารในลักษณะนี้ในด้านเรียนรู้ก็เรียนมาด้วยกัน แต่ถ้าใครคนนั้นสามารถนำกระบวนการศึกษาเรียนรู้ ความทรงจำ การคิดค้นทดลอง สอบทานเทียบเคียง ไม่ยอมหยุดอยู่กับที่ จนช่วยให้เขาประสบความสำเร็จจากศิลปะท่านจึงสรุปรวมว่า ศิลปะนี้มีทั้งของฝ่ายผู้ครองเรือนและของนักบวช แม้การปฏิบัติตามหลักของจริยธรรม ก็มีความเป็นศิลปะอยู่ในการปฏิบัติด้วย ที่ตามปกติเรามักจะพบพระพุทธดำรัสที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมว่า

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรม

นี่ก็คือศิลปะในการปฏิบัติธรรม ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกตามที่ตนต้องการได้เสมอ หากมีศิลปะในการปฏิบัติ

ในขณะเดียวกัน แม้ในการศึกษาคนก็ต้องมีศิลปะในการศึกษา การอ่าน การมอง การคิด ความสำเร็จของคนที่ศึกษามาในทางพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา ที่ประสบความสำเร็จในการใช้วิชาในสาขานั้นๆ มีความยิ่งย่อนแตกต่างกันก็มีให้เห็นได้ทุกยุคทุกสมัย ศิลปะในการใช้ศาสตร์ที่มีความยิ่งย่อนแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่ทำให้ผลแตกต่างกัน ใครก็ตามที่มีความฉลาด สามารถในศิลปะอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเหนือกว่าคนอื่นเป็นอันมาก จนมีผลงานเป็นที่ยอมรับนับถือยกย่องของคนเป็นอันมาก ย่อมได้ชื่อว่า ประสบสิ่งที่เป็นอุดมมงคลอีกประการหนึ่ง

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๙

การมีวินัยที่ศึกษามาดีแล้ว

การมีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกมาดีแล้ว

หมายความว่าอย่างไร?

คำว่า วินัย ย่อมหมายถึงวินัยของคนทั้งสองกลุ่ม คือ ชาวบ้านและนักบวช มีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ กติกา หลักการในการอยู่ร่วมกันของสังคม ที่มีพื้นฐานในแต่ละด้านแตกต่างกัน

วินัย ท่านจึงแปลว่า มีนัยพิเศษ มีนัยต่างๆ เป็นเครื่องมือในการฝึกกายวาจา มีลักษณะเหมือนเส้นด้ายที่คนนำมาร้อยดอกไม้ นานาขนาด นานาสี ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เพิ่มคุณค่าให้สูงขึ้น การที่จะพัฒนาคนให้เข้าถึงจุดที่เรียกว่า มีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกดีแล้ว หรือมีวินัยภายในตนนั้น เป็นอุดมมงคลที่ยากต่อการสัมผัส หลักการทางศาสนา สังคม จึงมีวิธีการในการสร้างวินัยภายในตนด้วยวิธีการต่างๆ ในด้านสังคม

จากอดีตกาลนานไกล คติไทยเรามีแนวหนึ่งที่น่าศึกษา สนใจ แต่ยากที่จะให้หวนคืน นั่นคือ อาศัยสูตรสระน้ำ ลูกยอ กอไผ่ คือ ความรักความอบอุ่นที่ควรมีให้ต่อกัน นับเป็นฐานสำคัญมากสำหรับสังคมมนุษย์ สัตว์ หรือแม้แต่เทพ พรหม เพราะสรรพชีวิตต้องการความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ความมั่นใจ การพักผ่อน หย่อนใจ สันทนาการด้านต่างๆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ตามสมควร เป็นต้น

การให้ความรักความอบอุ่นต่อกัน จนถึงพร้อมที่จะโอบอุ้ม ค้ำครอง ป้องกันคนที่ใกล้ชิดกับตน อันมีลักษณะเหมือนสระน้ำ เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ซึ่งมีคุณสมบัติเย็น ขจัดสิ่งสกปรก เชื่อมต่อสิ่งที่แยกจากกัน ทำลาย
สิ่งที่เกาะกุมกันสามารถแทรกซึมเข้าไปในส่วนต่างๆ และคงสภาพ
ตนเองไว้ได้ ตามสถานที่ที่ตนเข้าไปอาศัยอยู่

จากสระน้ำ คือความรักความอบอุ่นที่มีให้แก่กัน กลายเป็น
พื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การยกย่อง สรรเสริญ ให้รางวัลแก่คนที่
ทำตนเป็นคนดี เพราะการยกย่องในลักษณะนี้มักจะยุติลงด้วย
ความยุติธรรม เทียงธรรม เป็นธรรม เพราะฐานใจที่เป็นความรู้สึก
ต่อคนที่ตนยกย่อง คือ ความรัก ความเมตตา ความหวังดี ที่สรุปรวม
เป็น ความเป็นมิตรประเภทที่เรียกว่า กัลยาณมิตร จากฐานของ
ความรัก ความอบอุ่น จนออกมาเป็นการยกย่อง สรรเสริญ ด้วย
เมตตาจิต ทำให้มีความคิดสำนึกเห็นคุณความดีของท่านผู้นั้น

ความรู้สึกยอมรับนับถือสถานะของท่านในฐานะของบัณฑิต
และคนที่ควรบูชา จะมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น จนบางครั้ง
บางครั้งราวแม้ท่านจะตำหนิลงโทษ โดยพิสุจน์ได้ว่าทำลงไปด้วยความ
เมตตา หวังดีที่จำเป็นต้องใช้ แบบหมอต้อต้อฆ่าตัดคนไข้แม้จะต้องผ่าน
ความเจ็บปวดบ้าง แต่โอกาสข้างหน้าก็คือการหายจากโรค

หลักการตรงนี้คือ หลักการของการบริหาร การปกครองคน
ในฐานะของความเป็นหน่วยแห่งสังคม จากครอบครัวเป็นต้นไป
จำเป็นต้องมีหลัก คือ

- ตำหนิคนที่ควรตำหนิ เมื่อเขามีการกระทำที่ควรตำหนิ
- ยกย่องคนที่ควรยกย่อง เมื่อเขามีการกระทำที่ควรแก่
การยกย่อง
- ให้ความเคารพนับถือแก่ผู้ที่ควรเคารพนับถือ เมื่อเขามี
การกระทำที่ควรแก่การเคารพนับถือ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

วิธีการเหล่านี้ เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับพื้นฐานอันเป็น
วุฒิภาวะของคน ช่วยให้พร้อมจะทำความดีตามพื้นฐานของคน
ที่แตกต่างกัน อันสรุปรวมเป็นการทำความดีแบบเด็กๆ กับการทำ
ความดีแบบผู้ใหญ่ จากจุดหลักสองจุดนี้ยังนำไปสู่การแยกย่อยใน
แต่ละกลุ่มอีกมาก ที่ตามปกติคนส่วนมากจะทำความดีแบบเด็ก
คือทำความดีเพราะกลัว สรุปรวมเป็นกลัวการจะถูกตำหนิลงโทษกับ
กลัวว่าถ้าไม่ทำตนจะไม่ได้ลาภ ยศ สรรเสริญจากสังคม

จากฐานตรงนี้เองเราจึงพบว่า สังคมไทยเรามีแนวในการ
เสริมสร้างวินัยภายในตนของคนในสังคม โดยอาศัยพื้นฐานจาก
ความกลัวและจากความกลัวนั้นจึงสังเกตว่า จะสืบเนื่องมาจาก
ความไม่รู้ ความไม่ชัดเจน ความเคลือบแคลงสงสัย ไม่แน่ใจในฐานะ
ของสิ่งเหล่านั้น

ความกลัวในลักษณะนี้ สามารถใช้สร้างวินัยภายในตน
ให้เกิดขึ้นได้ ในรูปของการเกาะอิงอยู่กับสิ่งที่ตนไม่รู้ไม่ชัดเจน และ
มีความกลัวเป็นฐานอยู่

ข้อนี้สืบเนื่องมาจากคนเราเกิดมาจากอวิชชา คือ ความไม่รู้
ความกลัวเอง จึงแยกไม่ออกจากความไม่รู้ ตราบใดที่คนยังม
ีความไม่รู้ในสิ่งนั้นๆ ความกลัวก็คงมีอยู่ตราบนั้น

สังคมไทยในอดีตได้ให้ความรู้แก่คนของตนว่า “ไม่ว่าเราจะ
ทำอะไรก็ตาม จะมีคนคอยจดจารึกการกระทำเหล่านั้นเอาไว้ ถ้าใคร
ทำชั่วจะมีการจดจารึกไว้ในหนังสือ แต่ถ้าใครทำความดีก็จะจดจารึก
ไว้ในแผ่นทองคำ”

จากข้อความเพียงเท่านั้น สำหรับคนที่ไม่รู้หรือรู้ไม่ชัดเจน
ในเรื่องนรก สวรรค์ พญายม และมีความรักศักดิ์ศรีของตนพอสมควร
เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ย่อมอาศัยความกลัวกับความรักศักดิ์ศรี งดเว้นความชั่ว ประพฤติ
ความดี เพื่อให้ชื่อของตนได้รับการจดจารึกไว้บนแผ่นทองคำ เมื่อ
กาลเวลาผ่านไปเด็กๆ เติบโตขึ้น มีประสบการณ์มากขึ้น ท่านก็ยังคง
อาศัยความเชื่อ ความกลัวที่มีอยู่ภายในจิตลึกๆ ของพวกเขา
เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกขึ้นต่อไปอีกว่า “คนเราไม่ว่าจะทำดี
หรือชั่วก็ตาม พฤติกรรมการกระทำเหล่านั้น จะอยู่ในสายตา การรู้เห็น
ของเทพบุตร เทพธิดา ผู้ที่มีฤทธิ์ ตาทิพย์ทั้งสิ้น” ซึ่งหมายความว่า
หารอดพ้นจากการรับรู้ของท่านเหล่านั้นไม่ ไม่ว่าจะทำที่ไหน โดยใคร
เมื่อใดก็ตาม คติไทยอาศัยแนวความเชื่อตรงนี้เอง สร้างจิตสำนึกในรูป
ของความละอาย และความมั่นใจในความดีที่ตนทำไว้ดังนี้

พร้อมที่จะทำความดีละเว้นความชั่ว เพราะสำนึกว่าเมื่อตนได้
ทำอะไรลงไปแล้ว ถ้าเป็นความดีแม้คนไม่เห็นผีसांगเทวดาก็เห็นรับรู้
เป็นประจักษ์พยานให้แก่ตนได้อยู่แล้ว ถ้าคิดจะทำความชั่วยกก็กระตุ้น
จิตสำนึกหักห้ามใจตนเองเอาไว้ว่า อายผีसांगเทวดาเขา ด้วยสำนึก
เพียงเท่านั้น หากไม่มีแรงยั่วยุยั่วยวนมากนัก คนก็สามารถรักษา
ตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยได้

ความคิดในแนวนี้เมื่อสามารถรักษาได้อย่างต่อเนื่อง ก็จะ
กลายเป็นคนที่พร้อมจะดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางแห่งความดีงาม
ในรูปที่พร้อมจะปิดทองหลังพระปฏิมาอันเป็นลักษณะของการทำดี
ทำชั่วความดีความชั่ว ผลของความดีความชั่วอยู่ที่การกระทำ พูด คิด
ของคนเหล่านั้นเป็นสำคัญ อันเป็นไปตามสูตรที่ทรงแสดงไว้ว่า
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ที่อาจจะย่อย่อออกไปเป็น

ทำดีได้ทำดี ได้เป็นคนทำดี ได้เป็นคนดี
ทำชั่วได้ทำชั่ว ได้เป็นคนทำชั่ว และ ได้เป็นคนชั่ว
เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ผลจากนั้นก็คือ ความสุขความทุกข์ตามสมควรแก่กรรม เมื่อคนเราพร้อมที่จะทำความดี เพราะมองเห็นคุณค่าของความดี ด้วยจิตสำนึกของตนเอง จากนั้นเขาได้ชื่อว่า พัฒนาถึงจุดของโลกปาเลธรรม คือธรรมที่เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองป้องกันรักษา พัฒนาโลก นั่นคือ

หิริ : ความละอายต่อบาป อกุศล ทุจริตต่างๆ แล้วงดเว้น ไม่ทำ พุด คิด ในสิ่งที่บาป

โอตตัปปะ : สะดุ้งกลัวต่อบาป อាកารของบาป ผลของบาป และความทุกข์อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำบาปแล้ว เป็นคนไม่ทำบาปทำแต่ความดีเป็นปกติไม่ว่าใครจะยกย่องสรรเสริญหรือไม่ก็ตาม

การเสริมสร้างวินัยในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ในรูปของศีล วินัย สรุปลงเป็นวินัยของคนสองกลุ่มดังกล่าว แต่โดยเนื้อหาสาระแล้วเป็นเรื่องเดียวกัน คือการยอมรับนับถือ สถานะ สิทธิ เสรีภาพของคน สัตว์ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเขาที่สำนวนศาสนาท่านใช้คำว่า ตนกับสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยตน กำหนดเป็นรูปแบบ ขั้นตอนของการศึกษาปฏิบัติ และพัฒนาตนไปตามลำดับ

จากบทบัญญัติของพระวินัยที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีคนคอยกำกับสอดส่องให้ปฏิบัติตามบทบัญญัติเหล่านั้น ใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกตัดสินลงโทษ จนวินัยระดับศีลที่แม้จะเป็นลายลักษณ์อักษร แต่คนที่รักษาต้องอาศัยสำนึกรับผิดชอบในศีลที่ตนรักษา เพราะการละเมิดศีลจะไม่มีอาชญาสำหรับลงโทษโดยตรงอย่างกฎหมายของบ้านเมือง จนถึงวินัยภายในจิตสำนึก

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

อาจจะเป็นเจตน์จำนงในรูปของสัตยาธิษฐาน ที่คนเหล่านั้น ตั้งไว้ด้วยตนเองว่า จะประพฤติกระทำความดีอย่างนั้นอย่างนี้ แม้ จะไม่มีใครรับรู้ ยกย่องสรรเสริญ หรือลงโทษ ก็มีความพร้อมที่จะ รักษาสัตยาธิษฐานนั้นเอาไว้ยิ่งชีวิต

ความคิดเช่นนี้ที่ดำเนินไปได้ อาจจะตระหนักในบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ หรือตระหนักว่านั่นคือความดีที่ ตนต้องทำ หรือคือความชั่วที่ต้องละเว้นก็ตาม อาการเหล่านี้ได้ชื่อว่า มีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกมาดีแล้วตามลำดับ ที่ปัจจุบันนี้มักใช้คำว่า มีวินัยในตนเองจนสามารถเคลื่อนไหวในกรอบของวินัยโดยอัตโนมัติ ที่เราอาจเรียกเสียใหม่ว่า ผู้ดีหรือผู้ที่มีความเป็นผู้ดีอยู่เสมอก็ได้

มงคลสามประการนี้ จัดว่ามีความสำคัญที่สุดที่จะเป็นฐาน หลักให้คนที่ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บุชชาคนที่ควรบูชา และอยู่ใน ประเทศอันเหมาะสมต่อพัฒนาการในด้านนั้น ส่วนหนึ่งเป็นแรง สนับสนุนของบุญที่ทำไว้ในกาลก่อน ทำให้สามารถตั้งตนไว้ชอบได้

เราพูดถึงคนดีหรือคนที่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบว่า มีความรู้ดี มีความคิดดี มีความสามารถดี และมีความประพฤติดี หรืออาจจะ พูดว่าเป็นคนมีความรู้ความประพฤติดี ที่สำนวนทางศาสนาเรียกว่า สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ อันเป็นคนประเภทที่พระพุทธเจ้าทรง แสดงไว้ความว่า

ในหมู่ที่คนยังรังเกียจกันด้วยชาติ โคตร กษัตริย์เป็น ผู้ประเสริฐที่สุด แต่ท่านที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และจรณะ คือความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคล ๓ ประการ คือการศึกษาสดับรับฟังมาก ความฉลาด
ในศิลปะและมีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกมาดีแล้ว เมื่อกล่าวโดยเนื้อหา
สาระ คือการพัฒนาตนของคนจากปัจจัยเสริมต่างๆ ข้างต้น จน
สามารถตั้งตนไว้ในทางที่ชอบได้ด้วยคุณธรรมหลัก ๒ ประการ คือ
มีความรู้ดี ได้แก่ การศึกษาสดับรับฟังมาก ความ
เฉลียวฉลาดในศิลปะ

การมีความประพฤติดี คือ มีวินัยในตนเองที่กล่าวโดยเนื้อหา
สาระ คือการมีคุณธรรมเป็นหลักในการนำชีวิต ช่วยให้เป็นคนมี
ความประพฤติดี

มงคลเหล่าอื่นที่จะกล่าวในโอกาสต่อไปนั้นพึงสังเกตว่า เป็น
การกระจายความรู้คู่คุณธรรมของเขาออกไปจากจุดย่อย คือ
การคุ้มครองตนเอง ครอบครัว สังคม จนบรรลุประโยชน์สูงสุด
ตามลำดับ

มงคลที่ ๑๐

การพูดวาจาที่เป็นสุภาษิต

คำเช่นไรได้ชื่อว่า คำที่เป็นสุภาษิต?

คำสุภาษิต : คำพูดที่ดี คำพูดที่งาม คำพูดที่ง่ายสำหรับคนดี
ที่จะพูดคำพูดเช่นนั้น การพูดวาจาเป็นสุภาษิตจึงเป็นการสะท้อน
ความรู้ คู่คุณธรรม ของท่านผู้นั้นออกมาให้ปรากฏทางวาจาของตน
ผ่านเข้าหูคนอื่นเท่านั้น ตราบใดที่พื้นฐานทางความรู้คู่คุณธรรม
ของท่านยังดำรงอยู่คำสุภาษิตก็พร้อมที่จะหลั่งไหลออกมาจากปาก
ของท่านผู้นั้นตลอดกาลยาวนานของชีวิต

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

การพูดคำที่เป็นสุภาษิต หากจะมองย้อนกลับที่ท่าทีของผู้พูดต่อผู้ฟัง ท่านบอกว่า ต้องเป็นเมตตา วาจา คือวาจาที่กล่าวออกไปจะต้องมาจากความรู้คู่เมตตา ต่อผู้ที่ตนพูดด้วยหรือจะเป็นผู้ที่เราพูดถึงเขา

กรอบของคำว่า สุภาษิต สามารถมองเห็นได้เป็น ๓ ระดับ คือ ระดับการงดเว้น หมายถึง

๑. งดเว้นจากการพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง อันเป็นความจริงระดับประสาทสัมผัส คือ การเห็น การได้ยิน การทราบ และการรู้ของตน อันเป็นการพูดเกินความจริงจากที่ตนสัมผัส หรือ ปกปิดกลบเกลื่อนความจริงบางอย่างไว้ ไม่พูดให้ครบถ้วนกระบวนการความในด้านที่เป็นเนื้อหา

๒. งดเว้นจากการใช้ถ้อยคำอันจะนำไปสู่ความแตกแยก ร้าวฉาน ด้วยการทำลายคนที่สามัคคีกัน บั่นทอนความสามัคคี หรือป้องกันขัดขวางไม่ให้เกิดความสามัคคี ที่ท่านเรียกรวมว่า งดเว้นจากวาจาส่อเสียด

๓. งดเว้นจากการกล่าวคำหยาบ อันเกิดจากอกุศลเจตนา ต้องการให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ตนพูดด้วยหรือพูดถึง และ งดเว้นจากการพูดคำที่ไร้สาระประโยชน์ คนพูดก็เสียเวลาและความดี คนฟังก็เสียเวลา ทั้งไม่ได้สิ่งดีงามอะไรจากการฟังคำพูดในลักษณะนั้นๆ

ระดับการพูดวาจาที่เป็นสุภาษิต คือพูดแล้วดี พูดแล้วงาม พูดง่ายสำหรับคนที่มีพื้นฐานดีงาม คนดีหรือผู้ดี แบบอย่างของคนที่ดีในลักษณะนี้ก็ คือ บัณฑิตหรือคนที่ควรบูชา เพราะท่านตั้งตนไว้ในทางที่ชอบแล้วนั่นเอง

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

กรอบของความดีงามที่ควรพูด คือการพูดคำที่เป็นความสัตย์ ความจริงตามประสาทสัมผัส คือพูดไปตามที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้มาอย่างไรก็พูดไปตามนั้น ไม่มีการเสริมความจนเกินจริง และไม่มีการอำความจนความจริงขาดหายไป พูดแต่คำที่เป็น การส่งเสริม สามัคคี กระชับความสามัคคี และประสานสามัคคีตามสมควรแก่ กรณีของคณะบุคคลที่ตนต้องพูดด้วยและพูดถึง ในขณะที่พูดคำ ที่ไพเราะอ่อนหวานสบายหูสบายใจเมื่อได้ฟัง โดยตนเองคงความรู้สึก เมตตาต่อคนฟังไว้อย่างหนักแน่นมั่นคง ทั้งนี้เพราะว่าการพูดในแนวนี้ บางครั้งข้อความที่เปล่งออกมาอาจจะไม่ไพเราะเท่าที่ควรจะเป็น แต่กลับเป็นยาขมที่จำเป็นต้องดื่มเพื่อรักษา โรคร้ายบางชนิดคนไข้ ก็ต้องเจ็บปวดบ้าง โดยมีการหายจากโรค ที่รอคอยอยู่ข้างหน้า และ พูดคำที่คนฟังได้สาระประโยชน์จากการ ฟังในขณะนั้นๆ ทั้งตนเอง ก็ได้เป็นคนพูดดีมีวาจาเป็นสุภาพ

ศิลปะในการสื่อสารทางวาจา ข้อนี้พึงสังเกตว่าคำพูด แม้จะดี แต่ก็มีลักษณะเหมือนยา ใช่ว่าจะใช้รักษาโรคได้สารพัดไม่ ปัญหาสำคัญคือ โรคอะไร? สมุฏฐานของโรคมาจากไหน? วางยา อะไร? และวางยาอย่างไร?

โดยเนื้อหาสาระในการพูดจะต้องมอง คนฟัง เรื่องที่จะพูด และศิลปะในการพูดเรื่องนั้นๆ ซึ่งเรื่องที่จะนำมาพูดจะต้องมองดูว่า เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริงไหม? เป็นธรรมไหม? เป็นประโยชน์ไหม? คนฟังไปแล้วจะมีความพอใจไหม? กาล สถานที่ที่จะพูดข้อความ เช่นนั้นเหมาะสมไหม?

นั่นคือ การนำเอาศิลปะที่ศึกษามาจนมีความเฉลียวฉลาด ในศิลปอันหมายรวมถึงศิลปะที่รวมเรียกว่า วาทศิลป์ เป็นการ *เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง*

แสดงออกมาให้สอดคล้องกับกรณีของคนและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเขา
และเราในขณะนั้น

ศิลปะในการพูด จึงได้รับการกล่าวขวัญกันมาก เช่น
ปากเป็นเอกเหมือนเสมมนต์ให้คนเชื่อ ฉลาดเหลือวาจาปรีชาฉาน
จะกล่าวถ้อยร้อยคำไม่รำคาญ เป็นรากฐานทอดตนพันลำเค็ญ
อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย

ที่สำคัญก็คือ การพูดเป็นการสะท้อนคุณภาพของผู้พูด
ออกมาว่า เขาเป็นคนดีหรือไม่ดี หรือเขาเป็นคนมีวินัยในตนเอง
ที่สามารถดำรงตนอยู่ในทางที่ชอบหรือไม่ ดังนั้น วาจาที่เป็นสุภาสิต
จึงเป็นพัฒนาการในเรื่องของควมมีวินัย และความฉลาดในศิลปะ
ของแต่ละคน ออกมาในรูปของมีเมตตาต่อตนเอง คนอื่นเป็นเรือนใจ
แล้วเปล่งวาจาออกไปในรูปของคนดี พูดได้ พูดดี พูดเป็น มีศิลปะ
ในการพูด จนเป็นคนพูดชอบตามหลักของสัมมาวาจาอันเป็น
อริยมรรคระดับศีล วินัย ที่สำคัญคือ การพูดจาสื่อสารกันนั้นเป็น
สะพานเชื่อมต่อระหว่างเรากับคนอื่น ความล้มเหลว หรือความสำเร็จ
มากน้อย ล้วนสืบเนื่องมาจากการใช้วาจาติดต่อกันในขณะนั้นๆ
เป็นสำคัญ คติไทยเราจึงเน้นย้ำไว้ว่า

เป็นมนุษย์สุดนิยมเพียงลมปาก จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา
หากพูดดีมีคนเขาเมตตา จะพูดจาจงพิเคราะห์ให้เหมาะความ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคล ชุดที่ ๓

การเลี้ยงดูมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตรภรรยา และการไม่ทำการทำงานให้ค้างค้างอาภูล ล้วนเป็นอุดมมงคล มงคลชุดนี้ก็เป็นเช่นเดียวกับเรื่องวาจา คือเป็นจุดเชื่อมโยง เรากับคนอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกันทางครอบครัว ที่จะต้องอาศัย พื้นฐานของความรักใคร่ผูกพันกันเป็นพิเศษ ที่สรุปรวมแล้วก็คือ หลักการอันเป็นศาสตร์ศิลป์ในการบริหารคนและงาน หรือหลักการในการครองคนครองงานนั่นเอง ถ้าจะถามว่าใช้อะไรมาเป็นเครื่องมือในการบริหารและการปกครอง ที่สามารถกระจายออกไปเป็นการโอบอุ้มคุ้มครองป้องกันทั้งงานและคน เมื่อตรงนี้เป็นธรรมะคือหน้าที่ที่ตนจะต้องมีต่องานและคนซึ่งใกล้ชิดยิ่ง พื้นฐานที่ใช้การมองคนมองงานก็คือความรัก ความเมตตาอีกเช่นเคย และเครื่องมือที่นำมาใช้เป็นหลักก็คือ ความรู้ ศิลปะ และความมีวินัยในตนของแต่ละคนนั่นเอง

มงคลที่ ๑๑

การเลี้ยงดูมารดาบิดา

การเลี้ยงดูมารดาบิดาสำคัญอย่างไร?

ความรู้ประการแรกที่ต้องมีและพัฒนาจนสามารถ เคลื่อนไหวได้อย่างต่อเนื่องก็คือ การรู้จักบุญคุณของบุพพการี ในที่นี้หมายถึงมารดาบิดา เพราะเป็นการพูดถึงมงคลระดับครอบครัว มารดาบิดานั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องไว้สูงระดับเดียวกับ พระพุทธเจ้า คือเป็นพระอรหันต์สำหรับลูกแต่ละคน การทำดีต่อมารดาบิดาจึงเป็นทั้ง

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

บุญและคุณ ต่อดตนเองและท่านทั้งสอง ชาวพุทธเราค้นเคยกับการเรียกขานสถานะของมารดาบิดาว่า เป็นพระอรหันต์ เป็นอาจารย์คนแรก เป็นพรหม เป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้บังเกิดเกล้า เป็นมิตรภายในเรือน เป็นต้น อันเป็นการมองแบบสะพานเชื่อมโยงระหว่างเรากับท่าน ที่ไม่อาจแยกจากกันได้ ทำนองเราไม่อาจแยกความร้อนจากไฟ แยกความเย็นออกจากน้ำได้นั่นเอง

พ่อ แม่ ลูก จึงเป็นลมหายใจของกันและกัน ในรูปที่ไม่มีท่านก็ไม่มีเรา การที่มีเราได้ก็เพราะมีท่าน สรรพชีวิตสามารถขาดอะไรต่อมิอะไรได้มาก แต่ความเป็นชีวิตไม่อาจแยกบุตรออกจากมารดาบิดาได้ การมองท่านในรูปของผู้บังเกิดเกล้า คือบังเกิดเรามาให้มีอาการครบหรือแม่ไม่ครบ ๓๒ ประการ เพียงอย่างเดียวนี้ก็สามารถสร้างสำนึกกตัญญูกตเวที จนพัฒนาตนเป็นลูกที่ดีของครอบครัวได้แล้ว

ในทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงความจริงที่เป็นธรรมชาติธรรมดาไว้ว่า หากคนคนหนึ่งจำเป็นต้องเลือกระหว่างการไม่มีลูก มีลูก แต่ตายไปในวัยเยาว์ และมีลูกแต่ลูกกลับเป็นคนเลว ถ้ามว่า ใน ๓ ข้อนี้หากจำเป็นต้องเลือกเพียงอย่างเดียวแล้ว คนส่วนมากจะเลือกข้อใด ส่วนมากจะตอบ การไม่มีลูก เพราะจะมีทุกข์น้อยกว่า

ขณะเดียวกันท่านจำแนกบุตรออกเป็น ๓ ประเภท ด้านความประพฤติ อันเป็นภาพสะท้อนของความรู้ความประพฤติ และศิลปะในการใช้ ความรู้ความประพฤติในระดับยิ่งหย่อนแตกต่างกัน คือ

อวชาตบุตร ลูกที่เกิดมามาตรฐานต่ำกว่าตระกูล ครอบครัวมีพฤติกรรมกรรมกรกระทำ ในทางบ้านทอนริดรอนความดีความงามของตนเอง ครอบครัว ตระกูลวงศ์

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

อนุชาตบุตร ลูกที่เกิดมาโดยพื้นฐานพอสมควรที่จะดำรงรักษา
ตนเอง ครอบครัว ตระกูลวงศ์ ให้ดำรงอยู่อย่างที่เคยสืบต่อกันมา

อภิชาตบุตร อันเป็นสุดยอดของบุตรธิดา ที่เกิดมาสร้างสรรค์
พัฒนา ยกสถานะของตน ครอบครัว ตระกูลวงศ์ ให้โดดเด่นในด้านใด
ด้านหนึ่งหรือหลายด้าน เป็นลูกในฝันของครอบครัวทั้งหลายในโลกนี้
ตามที่พูดกันว่า

มีลูกดีเป็นศรีสง่าหน้า ญาติวงศ์พงศาพลอยผ่องใส

ดังนั้น การบำรุงรักษามารดาบิดา จึงเป็นภารกิจประการหนึ่ง
ของลูกสองประเภทหลัง อันแสดงว่า คนเหล่านั้นมีสำนึกที่ก่อปรด้วย
ความกตัญญูกตเวทิต่อมารดาบิดา มีความสำนึกถึงภารกิจที่ตนจะ
ต้องทำหน้าที่ของลูกในฐานะที่เป็นบุญตัวและเป็นคุณแก่ตนหรือ
คนอื่น นั่นคือ การเป็นแบบอย่างของคนผู้ใฝ่ดีทั้งหลาย

ภารกิจในการอุปัฏฐากบำรุงมารดาบิดา เป็นที่น่าสังเกตว่า
หากเรามองที่หลักอันพระพุทธรเจ้าดำรัสตรัสสอนจะเห็นว่า ทรงแสดง
หน้าที่หลักไว้ ๕ ข้อเท่านั้น คือ

๑. ท่านเลี้ยงมาแล้วต้องเลี้ยงท่านตอบ ให้ความสุขกาย
สบายใจต่อท่าน

๒. แบ่งเบาภารกิจการทำงานของท่าน ทั้งรับใช้ และทำหน้าที่
แทนท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล นั่นคือ การทำตนเป็นลูกประเภทอนุชาตบุตร
ดังกล่าวมาแล้วเป็นอย่างน้อย

๔. วางตน ทำตนให้เหมาะสมแก่ฐานะทายาทของตระกูลทั้ง
ระดับของการรักษาตระกูล และการพัฒนาตระกูลวงศ์ตามภารกิจ
ของลูก ๒ ประเภทหลัง

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๕. ยามมารดาบิดาท่านทำกาลกิริยาตาย ก็จัดการบำเพ็ญกุศลศพท่านตามสมควรแก่กรณี

แรงแห่งความกตัญญูกตเวทิต่นี้ เมื่อคนสามารถแสดงมาได้ดังกล่าว เป็นประโยชน์ในการสืบสานสิ่งดีงามของโลก คือความเป็นคนกตัญญูกตเวทิต์เอาไว้ ตนเองได้ทำหน้าที่ปฏิบัติตนเป็นลูกกตัญญูตามแนวทางของบัณฑิต และที่สำคัญคือสามารถทำตนเป็นแบบให้แก่อนุชนของตนและคนที่ได้พบเห็น สามารถยึดถือเป็นแบบในการดำรงชีวิตต่อๆ กันไปได้ตามลำดับ

มงคลที่ ๑๒

การเลี้ยงดูบุตรธิดา

บุตรธิดาเลี้ยงดูอย่างไร?

ภารกิจนี้คือหน้าที่ตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต แสดงว่าตามปกติแล้วคนก็มีคุณธรรม คุณสมบัติเหล่านี้อยู่ อันเป็นการแสดงออกตามสัญชาตญาณของความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก แต่เนื่องจากเป็นการเลี้ยงดูด้วยสำนึกจิตวิญญาณของความเป็นพ่อแม่ ซึ่งฐานใจที่สำคัญจริงๆ ก็คือ ความรักความเมตตาที่พ่อแม่มีต่อลูก ความรอบรู้ที่จำต้องมีเพื่อรู้จักวิธีการในการเลี้ยงดู รักษาลูก จัดว่านับเป็นศิลปะประการหนึ่งที่จะต้องมีการศึกษา สะสมประสบการณ์ในการทำหน้าที่ของพ่อแม่ที่ทรงคุณภาพ

สำนึกในการเลี้ยงดูบุตรธิดา นั้นมีฐานมาจากความรัก ความเมตตาต่อบุตรธิดาที่จะต้องมีความรู้ เข้ากำกับในการทำหน้าที่ตรงนี้ที่พระพุทธเจ้าทรงสรุปเป็นรูปหน้าที่ของมารดาบิดาไว้ ๕ ประการ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๑. ห้ามปราม แนะนำสั่งสอนไม่ให้ลูกทำความชั่ว
  ๒. ฝึกปรี้อ อบรม แนะนำ สั่งสอนด้วยสารพัดวิธีให้ลูกเป็นคนดี
อย่างน้อยก็ระดับของอนุชาตบุตร
  ๓. ส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกมีการศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยา
ให้เต็มตามกำลังความสามารถ กล่าวคือมุ่งเน้นให้เป็นคนมีความรู้
ความคิด ความสามารถดี และมีคุณธรรมมากพอต่อการครองตนเอง
อย่างน้อยระดับมีวินัยภายในตน
  ๔. จัดให้มีครอบครัวตามสมควรแก่กาล โอกาสอันสมควร
  ๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เพื่อเป็นมรดกในการตั้งตัวการครอง
ชีวิต รับผิดชอบครอบครัวของตนในโอกาสต่อไป
- การเลี้ยงดูบุตรธิดานั้น ความรักความเมตตาอันเป็นฐานหลัก
เป็นเรื้อนใจ และจากพลังของความรักความเมตตานั่นเอง ยามลูก
ประสบปัญหา พ่อแม่ก็เกิดกรุณาต้องการจะบรรเทาขจัดปัญหา
อุปสรรคให้ ยามลูกรอดพ้นจากปัญหาความทุกข์อุปสรรค พ่อแม่ก็
พร้อมที่จะมุทิตา ยามลูกตั้งตนได้เป็นหลักฐานแล้วหรือประสบผล
ของความชั่วที่เขาทำด้วยตนเอง พ่อแม่ก็พร้อมที่จะอุเบกขา คือ
ทำใจเป็นกลาง หากทำได้อย่างนี้การทำหน้าที่ของพ่อแม่ดังกล่าว
จึงจะเป็นอุดมมงคลที่แท้จริง

มงคลที่ ๑๓

การเลี้ยงดูภรรยา

ภรรยาควรดูแลอย่างไร?

คำว่า ภรรยา หรือ ภริยา แปลว่า ผู้ที่สามีจะต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู พระพุทธศาสนาเน้นให้คนตระหนักถึงสถานะของการเป็นภรรยาสามีในโลกว่ามีอยู่ ๗ ประเภท ที่แต่ละคนจะต้องตรวจสอบตนเองว่า

ตนเป็นภรรยาสามีประเภทไหน? ดีไหม? เหมาะสมไหม? ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างหรือไม่?

ภรรยาสามีทั้ง ๗ ประเภท ดังกล่าวนี้ได้แก่ ภรรยาสามีที่ทำตนเหมือนเป็นนาย เป็นโจร เป็นเพศฉมาต เป็นพ่อแม่ เป็นพี่ชายน้องชาย หรือพี่สาวน้องสาว เป็นเพื่อน หรือเป็นทาสของอีกฝ่ายหนึ่ง ฟังสังเกตว่า ภรรยาสามี ๔ ประเภทหลังนี้เท่านั้น จึงจะทำหน้าที่ที่ทรงแสดงไว้ได้หน้าที่เหล่านั้นก็คือ การแสดงออกซึ่งความรู้ คุณธรรม และศิลปะในการใช้ความรู้คู่คุณธรรมเช่นเดิมด้วยการ

๑. ยกย่องให้เกิดเกียรติสถานะของภรรยา ตามสมควรแก่ฐานะของการเป็นภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่นเธอด้านรูปร่าง การงาน ความรู้หรือการศึกษา เป็นต้น

๓. ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา ด้วยการมีปัญหาเรื่องชู้สาว

๔. มอบความเป็นใหญ่ในฐานะของแม่เรือน ภรรยา ให้แก่เธอ

๕. ให้ของขวัญของฝากเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจแก่เธอในกาล

อันควร

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ในมงคลข้อนี้ พูดเฉพาะการเลี้ยงดูภรรยา ก็เพราะทรงแสดงมงคลสูตรตามคำถามของเทพบุตร แต่การครองเรือนเป็นเรื่องของกิริยา ปฏิบัติกิริยา พระพุทธเจ้าทรงเน้นจุดเชื่อมต่อประสาน อันเป็นกรอบของการสัมพันธ์กันในรูปของเป็นหัวใจของกันและกัน ความเป็นสามีภรรยา ที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว คือการนำเอา ความรู้คู่คุณธรรมมาใช้เป็นศิลปะในการครองเรือน ครองรัก โดยจับหลักที่การครองใจของคู่ครองของตน รูปแบบในการสร้างความสัมพันธ์ของภรรยา กับสามี ทรงเน้น ที่หน้าที่ฝ่ายละ ๕ ประการ ภรรยาจะต้องทำหน้าที่ของตนด้วย คือ

๑. มีความสามารถในการจัดการงานอันเป็นหน้าที่ของแม่เรือน
๒. มีน้ำใจต่อสามี คนใกล้เคียงสามี ให้ความสงเคราะห์อนุเคราะห์กันด้วยความจริงใจ ด้วยการให้แก่คนที่ควรให้ ไม่ให้แก่คนที่ไม่สมควรให้ ในกรณีของการสงเคราะห์ญาติ ควรพร้อมที่จะให้แม้เขาไม่ใช้คืนก็ตาม “นั่งเป็นสุข บริโภคเป็นสุข นอนเป็นสุข นอบน้อม ต่อผู้ใหญ่ในครอบครัวของสามี”

๓. มีความสุจริตใจ จริงใจต่อสามีตน ไม่ประพฤตินอกใจสามีที่เรียกว่า ปติวัตร

๔. มีความสามารถในการบริหาร การจัดการกับทรัพย์สินเงินทองที่สามีหามาได้ และตนดูแลรับผิดชอบ

๕. เป็นคนมีความหมั่นขยันอย่างฉลาดในกิจการอันเป็นภาระหน้าที่ตน ที่ตนต้องรับผิดชอบ

หลักการครองเรือนที่สำคัญคือ ความเป็นผู้ฉลาดในการครองเรือน ในขั้นนี้คือ การครองใจภรรยาสามีของตนไว้อย่างหนักแน่น ต่อเนื่องและยาวนาน

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๑๔

การงานที่ไม่คั่งค้างอาภูล

การงานไม่คั่งค้างอาภูลคืออย่างไร?

การครองเรือน ครองชีวิต ตามปกติแล้วเราจะพบความ ต่อเนื่องในการครอง ในปัจจุบันมักใช้คำว่า มีหลักในการครองตน ครองคน ครองงาน ครองเรือน ครองรัก และครองสุข

การงาน จึงเป็นหลักสำคัญในการครองเรือน งานที่เน้นใน ที่นี้คือ ภารกิจหน้าที่อาชีพการงาน ที่ตนเองต้องมีหน้าที่จัดและทำ ด้วยความรับผิดชอบต่อการงานเหล่านั้น

ปัญหาใหญ่ในการทำงานของคนเราตามปกติแล้ว แต่ละคน นั้นล้วนอยากได้ อยากมี อยากเป็น อันเป็นแรงผลักดันของความโลภ ความอยาก แต่ในขณะที่เดียวกันเราลืมไปว่า สิ่งที่เราอยากทั้งหมด นั้นเป็นผล ถ้าจะให้เกิดผลขึ้นตามที่เราต้องการแล้วเราจะต้องทำงาน หนัก และการทำงานนั้นจะต้องทำกันตลอดชีวิต จนอาจพูดได้ว่า งาน คือชีวิต ชีวิตคืองาน อันจะบันดาลให้เกิดความสุขลดละความทุกข์ ลงไป แต่กลับมีปัญหาในการทำงานที่สำคัญคือแต่ละคนนั้นรักตน ถนอมตน หวาดกลัวต่อความลำบากตรากตรำในการทำงาน คน พร้อมที่จะอ้างสภาพธรรมชาติทั้งหลาย เช่น หนาว ร้อน หิว กระจาย เข้า สาย เทียง เย็น ปวดหัว ปวดท้อง รถติด ไม้ว่าง ฯลฯ เป็นต้น แล้วใช้เป็นเหตุให้ตนไม่ต้องทำการงาน

ชีวิตคนส่วนมากจึงมีการงานที่ยังไม่ได้ทำ ทำค้างไว้มากบ้าง น้อยบ้าง จนกลายเป็นปัญหาอุปสรรคนำไปสู่ความไม่เรียบร้อยของ การงาน เกิดภาวะดินพอกหางหมู ร้ายยิ่งไปกว่านั้น บางคนยังใช้

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

วิธีโยนกลอง คือโยนความผิดพลาดบกพร่องให้คนอื่น แม้ภายใน
ครอบครัวของตนเอง

การทำงานอันเป็นธุระหน้าที่ของตน ที่สรุปรวมเป็นงานอาชีพ
เป็นหลักการปฏิบัติระดับศีล คือ สัมมาอาชีวะ ที่การงานนั้นจะต้อง
อยู่ในกรอบของกฎหมาย ศีลธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า
เป็นเหตุให้เกิดความสุข ที่สืบเนื่องมาจากการทำงานที่ปราศจากโทษ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม ผล
ทุกอย่างต้องเกิดขึ้นมาจากการสร้างเหตุ เพื่อให้เกิดผลตามที่
ตนต้องการ ด้วยความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง และมีความ
เฉลียวฉลาดทุกขั้นตอนของการทำงาน

พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาและทรงแสดงเรื่องนี้ไว้เป็นอันมาก
เช่น มีความอุตสาหพยายาม มีสติ มีการทำงานที่สะอาดเรียบร้อย
มีปัญญาใคร่ครวญพิจารณาทุกขั้นตอนของการทำงาน มีความ
สำรวมระวัง เลี้ยงชีวิตตามหลักธรรม และที่สำคัญต้องมีความไม่
ประมาท

หลักการทำงานที่ไม่ให้เกิดอาการคั่งค้าง หมักหมมสะสม
ปัญหา ต้องทำงานด้วยพื้นฐานดังกล่าวแต่ในขณะที่ทำงานนั้น ต้องมี
ความต่อเนื่องในการใช้ความพยายามอย่างฉลาดด้วย กล่าวคือ

๑. ทำการงานที่ต้องรับผิดชอบในขณะนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วง
ไปได้ด้วยดี

๒. ทำการงานที่อาจจะมีแทรกซ้อนเข้ามาในบางโอกาส
ให้สำเร็จลงด้วยความเรียบร้อยตามสมควรแก่เวลา

๓. ต้องทำการงานนั้นด้วยความหมั่นขยันเอาจริง มีความ
อดทนอดกลั้น พยายาม

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

อันเป็นหลักการในการทำงานที่สรุปรวมเป็น ความรอบรู้
ทำงานได้อย่างรวดเร็ว และสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย

เมื่อเป็นเช่นนี้ได้ การงานที่เรารับผิดชอบอยู่ ก็จะสำเร็จ
ลงด้วยความเรียบร้อยตามสมควรแก่กรณี ที่สืบเนื่องมาจากการ
ทำงานได้ ทำงานดี ทำงานเป็น และเป็นงาน อันเป็นหลักสำคัญ
ในการประกอบอาชีพของคนที่มีความฉลาดเป็นนายของงาน แทนที่
จะให้งานเป็นนายของตน

จากมงคลชุดที่กล่าวมาแล้วที่ว่า มีการศึกษาระดับรับฟังมาก
มีความเฉลียวฉลาดในศิลปะ และการมีวินัยที่ศึกษาสำเหนียกดีแล้ว
จัดเป็นหลักในการพัฒนารักษาคู่ครองตนเอง

การพูดวาจาที่เป็นสุภาพจิต การเลี้ยงดูมารดาบิดา บุตรธิดา
ภรรยาสามี เป็นหลักในการบริหารครอบครัว หรือหลักการของการ
ครองเรือน ครองสุข

องค์ธรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการจัดการจนเป็น
อุดมมงคล ก็คงเป็นเรื่องหลัก ๓ ประการ แม้ในโอกาสต่อไปก็มี
ลักษณะอย่างนั้น แต่มงคลต่อไปทรงกระจายออกไปในฐานะของ
คนดี ศรีสังคม ของชาติ ศาสนา จากฐานเบื้องต้นจนประณีต
ขึ้นไปตามลำดับ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคล ชุดที่ ๔

การให้ การประพาศิธรรม และการสงเคราะห์ญาติ
กรรม คือการกระทำทุกอย่างที่ปราศจากโทษ แต่ละอย่าง
ทรงใช้คำว่า นี่เป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๑๕

การให้

ทานคืออะไร?

ทาน คือ กุศลเจตนา กุศลกรรม ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงคนเข้า
เป็นพวกเดียวกัน ในฐานะที่แต่ละคนเป็นหน่วยของสังคมที่สืบต่อกัน
มาด้วยการให้และการรับ การได้และการเสีย เป็นการเสริมสร้าง
ความรักความเคารพ การเอื้ออาทรห่วงใยกัน ซึ่งเป็นคุณธรรม
ที่ใช้เชื่อมโยงตนกับคนอื่นจนกระทั่งแน่นมั่นคง เช่นเดียวกับวาจา
ที่เป็นสุภาषิตเป็นพฤติกรรมที่ทวนกระแสความเห็นแก่ตัวอันเป็น
ธรรมชาติของสัตว์โลกได้เป็นอย่างดี

พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกทานไว้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. การให้วัตถุสิ่งของที่สรุปรวมเป็นปัจจัย ๔ เป็นกุศลเจตนา
ที่เกิดขึ้นด้วยความรัก ความเมตตา ความศรัทธา ความกรุณาต่อ
ผู้รับ ความไม่หวัง ไม่ตระหนี่ ไม่โลภในสิ่งที่ตนให้ ความรอบรู้ใน
คุณค่าของทาน อำนวยให้เกิดอาการเป็นทานในรูปแบบต่างๆ เช่น
สงเคราะห์ อนุเคราะห์ บูชาคนที่ตนให้ อันเป็นจุดหมายหลักใน
มงคลข้อนี้

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๒. ธรรมทานที่ถือว่าชนะการให้ทั้งปวง อันเป็นธรรมปฏิบัติที่เกิดขึ้นด้วยกุศลเจตนา ทำหน้าที่ขจัดความไม่รู้ในสิ่งที่ตนจะให้ความเมตตากรุณาต่อผู้รับ ความไม่ตระหนี่ในธรรมที่ตนจะให้เป็นงานสืบสานศาสนธรรม อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการครองชีวิตครอบครัว สังคม ตลอดถึงโลกทั้งปวง

ทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ คือผลดีงามที่คนจะพึงได้จากกรให้ทาน ขณะนั้นๆ ขณะต่อๆ ไป ในชาติต่อๆ ไป จนถึงเป็นฐานสำคัญในการบรรลุผลสูงสุดทางพระพุทธศาสนาที่เราเรียกว่า ทานบารมี

อานิสงส์ของท่าน เช่น

๑. ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ สามารถผูกความเป็นมิตรไมตรีกันไว้ได้

๒. เกียรติคุณ เกียรติศัพท์ เกียรติประวัติของผู้ให้ทานจะแพร่กระจายไปในสังคม

๓. คนดีที่ท่านเรียกว่า สัตบุรุษ ย่อมสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อคนที่ฝึกใ้ในทาน

๔. เป็นคนมีเกียรติได้สถานะการยอมรับนับถือ ยกย่อง เมื่อเข้าสู่สมาคมใดจะมีความมั่นใจในตัวเองสูง อดอาจกล้าหาญ

๕. เนื่องจากพื้นฐานจิตที่สืบเนื่องมาจากการให้ทานต่อเนื่อง ทำให้คุณภาพจิตดี ช่วยให้มีวิมลสงบ ไม่กลัวต่อความตายที่ตนกำลังเผชิญอยู่ช่วยให้ตายอย่างมีสติ

๖. เพราะตายอย่างมีสติ ทำให้จิตผ่องแผ้ว เมื่อจิตผ่องแผ้วสงบขณะดับจิต ทำให้ตายไปแล้วบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์จนถึงพรหมโลก ตามสมควรแก่สภาพจิตขณะดับ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๑๖

การประพฤติธรรม

ประพฤติธรรมอย่างไร?

การประพฤติธรรม หมายถึง การดำรงตนอยู่ด้วยกุศลธรรมที่สามารถสำแดงออกมาทางการกระทำ คำพูดอันสามารถอำนวยประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ที่สรุปเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ตน และประโยชน์บุคคลอื่นตามกำลังความสามารถ

กระบวนการของการประพฤติธรรม เริ่มต้นจากการมีศีล คือ งดเว้นจากความชั่วเป็นต้นไป ขั้นนี้เป็นการมองระดับของศีลธรรมจรรยา

ดังนั้น กรอบหลักจึงเน้นไปที่การครองชีวิตในรูปที่ท่านใช้คำว่า ประพฤติธรรม ประพฤติสุจริต อันถือเป็นสูตรหลักของการใช้ปัญญาในการดำรงชีวิตที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นคำหลักไว้ว่า จงประพฤติธรรม ให้เป็นสุจริต อย่าประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต เพราะพระธรรมที่คนประพฤติดีแล้วจะนำความสุขมาให้ การประพฤติธรรมในที่นี้ จึงยึดโยงอยู่กับหลักของกุศลธรรมบท ๑๐ ประการ อันเป็นหลักมนุษยธรรม คือ หลักธรรมที่พัฒนาคน รักษาสถานภาพของคนให้คงความเป็นมนุษย์ไว้ได้ มีลักษณะเป็นศีลธรรมจรรยา คือ

๑. งดเว้นจากการประทุษร้ายชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครองของคนอื่น อันเป็นส่วนกายสุจริต

๒. งดเว้นจากการพูดเท็จ พูดยุยง ให้เกิดความแตกแยก ร้าวฉาน พูดคำหยาบ และงดเว้นจากการพูดเหลวไหลไร้สาระ อันเป็นส่วนของวจีสุจริต และคือการกล่าวคำสุภาสิต นั่นเอง

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๓. งดเว้นจากความคิดโลภอยากได้ของของคนอื่น ไม่มี ความพยายามปกป้องร้ายบุคคลอื่นและที่สำคัญคือ มีปัญญาที่พัฒนา ขึ้นไปจนมีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ ที่สามารถควบคุมความคิด การ กระทำ คำพูดของตนให้อยู่ในครรลองแห่งธรรม

มงคลที่ ๑๗

การสงเคราะห์ญาติ

การสงเคราะห์ญาติเป็นอย่างไร?

ประเด็นแรก สงเคราะห์ญาติ ญาติคือใคร? ตามกรอบหลัก ของพระพุทธศาสนา อันเป็นการแสดงความจริงตามธรรมชาติ ธรรมดาของโลก ญาติจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

- ญาติที่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือด นับจากตนเองเป็น จุดกลางขยายขึ้นข้างบน เป็นผู้ใหญ่ภายในตระกูล บรรพชน พี่น้อง อันเป็นรุ่นเดียวกับตน เด็กอนุชนที่เกิดมาภายหลัง การที่คนเราเกิดมา เป็นญาติกันนั้น แสดงว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำบุญร่วมกัน มาในกาลก่อน

- ญาติที่เกิดขึ้นจากการสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน มีความ โอบอ้อมอารีต่อกัน จนมีความรักใคร่คุ้นเคยกัน การมีท่าทีต่อกันใน ลักษณะนี้ ทรงแสดงว่า เป็นญาติยิ่งกว่าญาติ แต่คนเราจะเป็นญาติ กันด้านใดก็ตาม จุดเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ สืบสานสายใยแห่ง ความรักใคร่ผูกพันอย่างต่อเนื่องได้นั้น จำต้องอาศัยการมีน้ำใจรัก ใคร่ที่มีกำลังมากพอต่อการสงเคราะห์ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เห็นกัน เมื่อไข้ ให้อาหารเมื่อทุกข์ การสงเคราะห์จึงเป็นหลักการเดียวกับทาน

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

แต่เจตนาในการสงเคราะห์จะเน้นไปที่ความรักใคร่ผูกพันฉันญาติ
ในรูปของการแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ บรรเทาปัญหาของฝ่ายที่
ตนสงเคราะห์ รวมถึงสำนักคุณงามความดีของบุพพการีเหล่านั้นด้วย
การสงเคราะห์ญาติ ก็คือการประพฤติธรรมที่สุจริตนั่นเอง
จึงจำต้องตระหนักถึงความสุจริตเอาไว้ด้วย สังคมไทยเรานั้นค่อนข้าง
เป็นสังคมอุปถัมภ์ การสงเคราะห์ญาติในบางกรณีกลับกลายเป็น
การเล่นพรรคเล่นพวก อันเป็นอาการของอคติที่มีผลกระทบด้านลบ
ด้วยประการทั้งปวง เพราะนั่นคือความไม่เป็นธรรม ไม่เที่ยงธรรม ไม่
ยุติธรรม อันเป็นสุดยอดที่ไม่พึงประสงค์ด้านสังคม ที่เป็นเช่นนี้เพราะ
เหตุใด? เพราะการสงเคราะห์ญาติที่ล้ำเส้นความเป็นธรรมออกไป
ซึ่งมักจะมาจากฉันทาคติ คือความลำเอียง เพราะความรักใคร่กัน ฉั
นญาติ ในกรณีที่ไม่เกี่ยวกับสังคมส่วนรวมก็พอทนได้บ้าง แต่ใน
บางกรณีจะกลายเป็นการทำลายสิทธิและผลประโยชน์ที่คนดีควรจะ
ได้ กลายเป็นลักษณะคนดีไม่ได้ คนได้ไม่ดี

ปัญหาที่เกิดจากการสงเคราะห์กันฉันญาติ บางครั้งจึงกลายเป็น
เป็นอุปมงคลไป แทนที่จะเป็นอุดมมงคล ที่เป็นเช่นนั้นล้วนเป็นผล
มาจากอคติ คือความลำเอียงเป็นสำคัญ

มงคลที่ ๑๘

การทำงานที่ปราศจากโทษ

การทำงานที่ปราศจากโทษ คืออย่างไร?

คำว่า การงาน ในที่นี้ เน้นไปที่การแสดงทางกายวาจา ในกรอบของอริยมรรค ๓ ประการ คือ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ แต่เนื่องจากเจรจาชอบท่านเน้นที่วาจาเป็นสุภาสิต การงานชอบ ท่านเน้นไว้ที่การประพฤติธรรม การงานที่ปราศจากโทษ ณ ที่นี้ จึงเน้นไปที่งานอาชีพเป็นหลัก ที่อาจสรุปรวมว่า การทำอะไรก็ตาม ที่ไม่มีเจตนาในการทำลายล้างใคร มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเอง ครอบครัว สังคมเป็นที่ตั้ง การงานเช่นนั้นชื่อว่า เป็นการทำงานที่ปราศจากโทษ

อย่าลืมว่า การกำหนดความเป็นโทษหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับเจตนา ความพยายามในสิ่งที่ตนทำลงไป และผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เป็นไปตามเจตนาจะมากหรือน้อยก็ตามได้ชื่อว่า เป็นการทำงานที่ปราศจากโทษ และนี่คือกระบวนการของกรรม จึงต้องอาศัยเจตนาของตนเป็นฐานกำหนด แทนที่จะกำหนดจากความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วไป แต่ถ้าจะกำหนดจากความรู้ของคน ท่านสอนให้มองที่ทัศนคติของคนอื่นที่มีต่อการกระทำของเรา ซึ่งผลก็คงออกมาในรูปเดียวกัน การงานที่ปราศจากโทษ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด ความสุขในชีวิตการครองเรือน

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลชุดที่ ๕

การงดเว้นจากบาป ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา และ
ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย เหล่านี้จัดเป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๑๙

การงดเว้นจากบาป

การงดเว้นจากบาป คืออย่างไร?

บาปนั้นกล่าวโดยส่วนเหตุก็คือ อกุศลเจตนาที่เกิดขึ้น
ภายในจิต อันเป็นอาการของความโลภ โกรธ หลง และสิ่งที่
สืบเนื่องมาจากโลภ โกรธ หลง เมื่อเกิดมาแล้ว ทำจิตให้กระสัน
อยากจนไขว่คว้าปรารถนา ไม่พอใจปฏิเสธผลักไส เสือกไสจนถึง
ทำลายล้าง และสับสนฟุ้งซ่าน

สรุปแล้ว การทำบาปคือเหตุทำให้จิตใจขุ่นมัวไปตามอำนาจ
การครอบงำของความรู้สึกเหล่านั้น

กุศลเจตนา ที่เป็นเหตุให้เกิดการงดเว้นนั้น อาจจะมีสืบเนื่อง
มาจากความกลัวบาป ผลบาป ความเชื่อในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ
หรือความประจักษ์ชัดถึงโทษของบาปแล้ว แสดงอาการงดเว้นมี ๓
วิธี ได้แก่

๑. *อาศัยมโนธรรมสำนึก* คุณภาพจิตของคนที่มีสำนึกดี หรือ
มีวินัยในตนตามปกติ แม้มีเหตุอะไรกระตุ้นให้เกิดความรักชังบังคับ
ให้ทำอะไรลงไปตามอารมณ์รักชัง แต่ข่มใจ ห้ามใจ หยุดตนเองไว้ได้
ไม่ทำความชั่วความผิดเหล่านั้นในขณะนั้นๆ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

๒. *อาศัยศรัทธา ปัญญา ความกลัว สมาทานรักษาศีล* อันเป็นพื้นฐาน คือ ศีล ๕ เป็นต้นแล้ว แม้จะถูกคุกคามด้วยผลประโยชน์ ความกลัวอันตรายต่างๆ แต่จะไม่ล่วงละเมิดบทบัญญัติของศีล แม้กฎหมายก็พร้อมที่จะรักษาศีลที่ตนได้สมาทาน และถือปฏิบัติอยู่ในขณะนั้นๆ บางท่านที่หนักแน่นจริงๆ แม้จะประสบความทุกข์ทรมานอันตราย ก็ไม่ยอมละเมิดศีลของตน

๓. *อาศัยการดำเนินไปตามไตรสิกขา* จนสามารถทำศีลของตนให้สมบูรณ์จากศีล ๕ ขึ้นไป การงดเว้นดังกล่าวของท่านจึงเป็นการงดเว้นที่ถาวร การงดเว้นระดับนี้ท่านเรียกว่า สมุจเฉทวิริติ คือ การงดเว้นด้วยการตัดขาด บางท่านที่สามารถงดเว้นจากความชั่วบางอย่างได้อย่างเด็ดขาดเช่น ไม่พูดเท็จตลอดชีวิต ไม่ดื่มสุราตลอดชีวิต ซึ่งการปฏิบัติเหล่านี้ก็อาจสงเคราะห์เข้าในประเภทนี้ได้เช่นกัน

แต่เพราะเป็นมงคลระดับศีลธรรมจรรยา ท่านจึงเน้นไปที่ การงดเว้นระดับศีล ๕ ประการเป็นหลัก เพราะศีล ๕ ประการนั้น ๔ ข้อแรกจะเป็นบาปสากล ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรมกิเลส คือ กิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดเจตนา การพูด การทำจนนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง คนอื่นมีความเป็นบาปโทษสากลที่เกาะเกี่ยวกับใคร ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร ก็คงเป็นบาปที่ควรงดเว้นและมีบทบัญญัติในลักษณะนี้ในศาสนาต่างๆ ทั่วโลก

มงคลที่ ๒๐

ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา

ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา หมายความว่าอย่างไร?

การดื่ม การเสพ การฉีดยาที่มีเมามา ที่สรุปรวมเป็นสิ่งเสพติด นั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้สองระดับ คือ ระดับศีลและระดับอบายมุข

ระดับศีลเกิดขึ้นจากปัญญาพิจารณาหรือศรัทธา หิริโอตตัมปะกัตาม แล้วสมาทานงดเว้นตามลักษณะของศีลดังกล่าว แต่ในแง่ของอบายมุขทรงแสดงในรูปของการสะท้อนพฤติกรรมของคน ที่มีให้พบเห็นกันทุกส่วนของโลก คนจะต้องมองให้เห็นโทษว่า นั่นคือ “ปากทางแห่งความเสื่อม” หมายความว่า เราจะไปหรือไม่ไปเป็นเรื่องของเรา แต่ท่านจะบอกให้ทราบ ว่า ถ้าเดินไปจะประสบความเสื่อม ใครไม่รักตัว ไม่กลัวทุกข์ หรือเพราะเยาว์ เพราะเขลา เพราะอยากทดลอง เป็นต้น

ความเสื่อมอันเป็นผลของการเสพสิ่งเสพติดเหล่านั้นจะเกิดขึ้นแก่เขา และเขาก็ต้องรับผิดชอบผลที่จะออกมาในรูปของทุกข์ ภัย โรค อันตรายก็ตาม

ปัจจุบัน ปัญหาเรื่องสิ่งเสพติดเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติ จนแพร่กระจายออกไประดับโลกแล้ว มาตรการทางศีล ทางการสอน มีกำลังไม่มากพอต่อการป้องปรามปราบปราม หรือสร้างจิตสำนึกให้แก่คนบางจำพวก การจะสร้างมงคลข้อนี้ขึ้นมาภายในชีวิตของแต่ละคน คงต้องอาศัยทั้งมาตรการทางกฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม การให้การศึกษารวมพร้อมๆ กันไป

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ในขณะที่เดียวกัน ฐานะของความเป็นมงคล ทรงสอนให้คนสำรวจระวังในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดต่างๆ เพราะโทษของสิ่งเสพติดที่มีความเข้มข้นของสารพิษ จากจุดที่เป็นเครื่องดองของเมาที่สามารถทำให้ผู้เสพขาดสติไม่อาจควบคุมตนเองได้

สิ่งเสพติดเหล่านี้ ปัจจุบันมีความหลากหลายจนยากที่จะบอกชื่อ รูปร่าง ขนาดได้ การสำรวจระวัง จึงต้องอาศัยการศึกษา การพิจารณา การสอบถาม การตัดสินใจไว้ก่อนหากไม่แน่ใจ ก็จะไม่เพิ่มมงคลในข้อนี้ และข้ออื่นให้ประณีตขึ้น

มงคลที่ ๒๑

ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

หมายความว่าอย่างไร?

ความไม่ประมาทนั้น เป็นคำสอนโดยสรุปของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธจะคุ้นเคยกับประโยคที่ว่า

“ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ความไม่ประมาทเป็นทางอมตะ”

“คนประมาทแม้มีชีวิตรอยู่ก็เหมือนตายแล้ว คนที่ไม่ประมาทแม้จะตายไปแล้ว ก็เหมือนยังมีชีวิตรอยู่” เป็นต้น

ก่อนการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า หลังจากทรงประกาศธรรมมาเป็นเวลานานถึง ๔๕ พรรษา กลับทรงสรุปคำสอนไว้เพียง ๒ ประโยค ว่า

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

“ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้ทราบไว้ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้สมบูรณ์”

แต่เนื่องจากมงคลข้อนี้ คงเป็นระดับศีลธรรมจรรยา ความไม่ประมาทจึงเน้นไปที่ความไม่ประมาทในบุญกิริยา คือ การทำแต่สิ่งที่เป็นบุญหรือละบาปบำเพ็ญบุญ ที่ทรงแสดงไว้ชุดหนึ่งว่า ไม่ประมาทในการละทุจริตทางกาย วาจา ใจ และการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ

โดยเน้นที่ประเด็นหลัก คือ ไม่ประมาทในการละความเห็นผิด ทำความเห็นของตนให้เป็นสัมมาทิฏฐิ คือ มีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และเมื่อทำได้เช่นนี้ท่านย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ประมาท ในวัย ในชีวิต และในความไม่มีโรคไปโดยอัตโนมัติ

โดยเนื้อหาสาระของคำว่า ความไม่ประมาท คือ การที่คนสามารถพัฒนาสติให้สามารถระลึกได้ ระลึกทัน นึกออกในสิ่งที่ตนต้องทำ พุด คิด ให้อยู่ในกรอบของความสุจริต

ดังนั้น ความไม่ประมาทก็คือ การมีสติในอิริยาบถทั้งหลายนั่นเอง

มงคลชุดที่ ๖

ความเคารพ, ความประพฤติก่อนน้อมถ่อมตน, ความสันโดษ,
ความกตัญญู, การพึงธรรมตามกาล แต่ละอย่างนี้เป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๒๒

ความเคารพ

ควรมีความเคารพเช่นไร?

การแสดงความเคารพ และการประพฤติก่อนน้อมถ่อมตน
ต่อผู้อื่นนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมที่มีฐานมาจากการศึกษา
สดับรับฟังมาก ศิลปะ และการมีวินัยที่ศึกษาสำเนียงดีแล้ว
หรือการมีวินัยภายในตนเอง คนและสิ่งสมควรเคารพ ก็คือคนและ
สิ่งแวดล้อมเราข้างต้นนั่นเอง นั่นคือ บัณฑิตและท่านผู้ควรบูชา
ที่สรุปเป็นท่านที่เจริญด้วย ชาติ วัย และคุณ ที่ทุกคนต้องเข้าไป
เกี่ยวข้องกับท่านเหล่านั้นมากบ้างน้อยบ้าง การเคารพเป็นกิริยาที่
ต้องกระทำต่อหน้าท่านหรือแม้บางครั้งเป็นการพูดถึงท่าน แต่ทำ
ด้วยความเคารพตามสมควรแก่ฐานะ ข้อนี้จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคน
ประเภทที่เราเรียกว่า อุตตสัมมาปณิธิ คือ คนที่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ
ซึ่งจะต้องมีความต่อเนื่อง อันแสดงให้เห็นว่าท่านผู้นี้มีลักษณะนิสัย
เป็นเช่นนี้เพราะความมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ ความเคารพ จึงต้องทำตาม
หลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอน เช่น พระมหากัสสปเถระ ตอนที่ท่านขอ
บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เนื่องจากท่านได้บวชมาก่อนแล้ว
และอายุของท่านมากแล้ว

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ปัญหาของคนแก่ก็คือ หัวดีถือดีว่า ตนมีอายุมากอาบน้ำร้อนมาก่อน อันเป็นอาการของมานะ ความกระด้าง จะยากต่อการฝึกปรืออบรมสั่งสอน ให้การศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ การลดมานะเพื่อนำไปสู่การมีความเคารพนอบน้อม จึงมีความจำเป็น การมีความเคารพจึงเกิดสืบเนื่องมาจากจิตที่ยอมรับนับถือ ยกย่องจนบางคนอาจจะเคารพเทอดทูนสถานะของท่าน เช่น การแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชน

ในภาคปฏิบัติจริงๆ ทรงเน้นการแสดงความเคารพที่ช่วยคน ให้ทำตนใกล้ชิดพระนิพพานไว้ ๖ ประการ คือ มีความเคารพหนักแน่นในพระพุทธเจ้า, พระธรรม, พระสงฆ์, ไตรสิกขา, ความไม่ประมาท และการปฏิสังขรณ์

แต่เพราะเป็นคำสอนระดับศีลธรรมจรรยาดังกล่าว หลักการสร้างมงคลจึงต้อง ออกมาในรูปแบบของการเคารพต่อทุกคนตามสมควรแก่ฐานะของท่าน และแสดงความเคารพให้เหมาะสมแก่ฐานะของท่านเหล่านั้น ดังที่ทรง แสดงแก่พระมหากัสสปเถระ ความว่า

“กัสสปะ เธอพึงเข้าไปตั้งความละอาย ความเคารพ ยำเกรงต่อภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นผู้เฒ่า เป็นพระใหม่ และเป็นวัยปานกลางอย่างแรงกล้า”

มงคลที่ ๒๓

การประพัตินอ่อนน้อมถ่อมตน

ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีความสำคัญเช่นไร?

นิวัต แปลว่า การประพัตินอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคล
อาคาร สถานที่ พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น คำนี้เคยมีท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง
แปลเข้ากับภาษาร่วมสมัยว่า เป็นคนไม่แบ่ง เพราะคำนี้แปลตามศัพท์
ได้ว่า มีลมออกแล้ว อันแสดงให้เห็นอาการของความไม่ผยอง ลำพอง
อวดดีถือดี การมีนิวัต จึงกลับมีอาการสุภาพอ่อนโยน อ่อนน้อม
ถ่อมตนต่อคนและสถานที่ที่ควรแก่การแสดง ความอ่อนน้อม

การมีความเคารพจนแสดงออกมาเป็นคนนอบน้อมถ่อมตน
ต่อคนทั้งหลายนั้น นอกจากจะเป็นมงคลแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรง
แสดงไว้ในฐานะอื่นๆ อีก เช่น เป็นบุญกิริยาวัตถุ คือ ที่ตั้งแห่งการ
บำเพ็ญบุญที่เรียกว่า อปจายนมัย การประพัตินอ่อนน้อมถ่อมตน
มีสัมมาคารวะ เป็นทางเจริญพร ๔ ประการ ที่นิยมนำมาให้ศีลให้พร
กันในสังคมชาวพุทธ ตามคำอนุโมทนาที่คั่นหัวว่า

**“พรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุยืน วรรณะผิวพรรณ
ผ่องใส มีความสุขกายสบายใจ มีกำลังกายกำลังใจดี
ย่อมเกิดขึ้นแก่คนที่มีปกติประพัติน อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
เป็นนิตย์”**

คติไทยคือ หลักการในการครองชีวิต มีหลักให้ยึดเหนี่ยวว่า
เป็นผู้น้อยคอยก้มประนมกร
เหนื่อยไปก่อนจึงสบายเมื่อปลายมือ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

แต่ความสุภาพอ่อนน้อมนั้น ต้องแยกให้ออกจากความอ่อนแอ
ไม่ใช่อ่อนน้อมจนตนสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิด
พฤติกรรมมุ่งเกาะอิงตลอดกาลก็ไม่ถูกต้อง ดังที่ท่านวางหลักไว้ว่า
จงเป็นคนแข็งแรง   แต่อย่าแข็งกระด้าง
จงเป็นคนอ่อนโยน   แต่อย่าเป็นคนอ่อนแอ

มงคลที่ ๒๔

ความเป็นคนสันโดษ

*ความสันโดษ คือความยินดีตามมีตามได้
คือการปฏิบัติตนอย่างไร?*

ความสันโดษจัดเป็นบรมทรัพย์ คือสุดยอดแห่งทรัพย์เป็น
คุณธรรมระดับสัมมาอาชีวะ ความหมายในแง่ของความเป็นไตรสิกขา
คือคุณธรรมอันเป็นอาการของศีลสิกขา คือสัมมาอาชีวะ แต่กลับ
เป็นปัญหาในการทำความเข้าใจ จนบางครั้งทางรัฐบาลต้องขอรับรองให้
พระงดเทศนาธรรมข้อนี้ โดยกลัวว่าจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา
ชาติบ้านเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของท่าน ในที่นี้จึงน่าจะ
ขยายความไปตามสมควร แม้จะไม่พิสดารมากนักก็ตาม

ทรงจำแนกสันโดษไว้เป็น ๓ ช่วง ในเรื่องเดียวกัน ที่สำคัญ
คือจะยึดอยู่กับปัจจัย ๔ ทรงเน้นไปที่ช่วงของการแสวงหาช่วง
ของการถือครอง และช่วงของการใช้สอยบริโภคปัจจัย ๔ เหล่านั้น

๑. ช่วงของการแสวงหาที่จะต้องสืบเนื่องมาจากการศึกษา
พิจารณาตลอดสองว่า แสวงหาอะไร? แสวงหาอย่างไร? แสวงหา
มาโดยวิธีใด? ที่ทุกลำดับขั้นตอนของการแสวงหาควรอยู่ในกรอบ
เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ของคำว่า เป็นการงานที่ปราศจากโทษ คือแสวงหาอย่างฉลาด ท่านใช้คำบาลีตรงนี้ว่า ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังของตนเอง คือคนสามารถระดมสรรพกำลังลงไปเท่าไรก็ได้ เพื่อทำงานให้เกิดผลเป็นปัจจัย ๔ ชั้นนี้ไม่กำหนดความมากน้อย แต่กำหนดการใช้กำลังทุกอย่างของตนลงไปภายใต้เงื่อนไขความถูกต้องทั้งกฎหมายและศีลธรรมเป็นสำคัญ

๒. ช่วงของการได้มาและตนถือครองเป็นเจ้าของสิ่งนั้นๆ อาจจะมีมากหรือน้อยเท่าไรก็ตาม ให้ทำให้พอใจให้พอใจยินดีมีความรู้สึกกว่าพอ ทำให้สงบกับสิ่งที่ปรากฏในขณะนั้นๆ ทำนองมีอาหารก็จានก็ตามบนโต๊ะ ก็ทำให้พอใจยินดีและรับประทานอาหารเหล่านั้นด้วยความรู้สึกสบายใจ ปัญหามักจะเกิดขึ้นในจุดของการได้มาเสมอ คือความอยากในสิ่งที่ตนแสวงหา นั้น จะมีจินตนาการผสมเข้าไป มากบ้างน้อยบ้าง พอได้ตามที่ตั้งใจก็จะรู้สึกยินดีพอใจ แต่บางครั้งถ้านำไปเทียบเคียงกับที่คนอื่นเขาได้กลับไม่พอใจในสิ่งที่ตนได้เป็นต้น ท่านจึงสอนให้ทำให้พอใจให้พอใจยินดีตามที่ตนได้มา บาลีเรียกสันโดษนี้ว่า ยถาลาภสันโดษ คือยินดีตามที่ตนได้มา มีอยู่ ครอบครองเป็นเจ้าของอยู่ จะมากหรือน้อยก็ยินดีไปตามนั้น ในขณะนั้นๆ

๓. ในการใช้สถานะของความเป็นเจ้าของปัจจัย ๔ ที่ “ต้องเป็นนายของทรัพย์ อย่าให้ทรัพย์เป็นนายตน” สำนักวิทยาศาสตร์ ท่านใช้คำว่า “อย่าบริโภค อุปโภคด้วยตัณหา” ที่เรามีการพูดถึง การบริหาร การจัดการกับทรัพย์สมบัติที่ตนถือครองอยู่ ซึ่งตามปกติแล้วจะมีปัญหาด้านความรู้สึก ๒ ประการคือ รู้สึกว่าตนยังมีไม่พอ ต่อการตอบสนองของความต้องการ และความรู้สึกที่ว่าพอดี พอควร พอประมาณ พอใจนั้นไม่มี คนประเภทนี้แม้ฝนจะตกลงมาเป็นเงิน

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

เป็นทองเขาก็ไม่อาจทำให้รู้สึกพอใจ อันเป็นลักษณะของจิต
ที่มากไปด้วยตัณหา คือความดิ้นรนทะเยอทะยานอยาก

การบริโภคใช้สอยก็คือ การซื้อหาจับจ่าย คนจะต้องมีปัญหา
ในการหาคำตอบให้แก่ตนเองว่า จะซื้ออะไร? ซื้อเพื่ออะไร?
ซื้อประมาณเท่าใด? ซื้อไปแล้วจะได้ผลประโยชน์คุ้มค่าหรือไม่?
เป็นต้น แล้วจัดการซื้อหาแลกเปลี่ยนไปตามเหมาะสมตามควร บาลีท่าน
เรียกสันโดษข้อนี้ว่า ยถาสารุปสันโดษ คือยินดีตามเหมาะสม
แก่ฐานะของตน กำลังทรัพย์ ความจำเป็น การตอบสนองของความ
ต้องการตามควรแก่กรณี

หลักการข้อนี้ทรงเน้นไปที่ หลักธรรมที่เป็นหัวใจเศรษฐกิจข้อ
ที่ว่า “สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ตนหามาได้
ถือครอบครองอยู่ในขณะนั้น” ยิ่งไปกว่านั้นทรงเน้นหลักการ
บริหารทรัพย์ ที่เป็นเหตุให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานว่า “รู้จักประมาณ
ในการบริโภคใช้สอยทรัพย์สมบัติ” หรือตามที่ท่านสุนทรภู่ได้สรุป
ไว้ในสุภาษิตสอนหญิงตอนหนึ่งที่ว่า “มีน้อยจ่ายน้อยค่อยบรรจง
อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน” นั่นเอง

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงบรมธรรมไว้ชุดหนึ่งคือ

๑. ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง

๒. ความสันโดษ (ยินดีตามมีตามได้) เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

๓. ความก้มเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง

๔. นิพพาน เป็นสุขอย่างยิ่ง

ข้อสำคัญคือ ข้อ ๒ คำว่า สันโดษ ในฐานะที่เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
คำว่า ทรัพย์ ท่านแปลว่า วัตถุที่นำความปลื้มใจมาให้ทุกขั้นตอน
ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

“ความรู้จักพอประมาณ พอควร พอใจ พอดี จำเป็น
ต้องมีทุกกรณี”

ตามหลักความจริงที่ท่านแสดงไว้ในอุทานธรรมว่า
ความไม่พอใจจนเป็นคนเข็ญ พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล
จนทั้งนอกทั้งในไม่ได้การ จงคิดอ่านแก่จนเป็นคนพอ

มงคลที่ ๒๕

ความกตัญญู

ความกตัญญู คืออะไร?

ความกตัญญู คือความรู้ตระหนักถึงอุปการะคุณที่ตนได้รับ
จากผู้อื่น สิ่งอื่น แล้วมีการสนองคุณท่าน ตามปกติแล้วองค์ธรรม
ข้อนี้ท่านมักใช้คำเต็มว่า กตัญญูกตเวทิต แต่โดยเนื้อหาสาระของ
การปฏิบัติเป็นความสำนึกกตัญญู คือรู้จักตระหนักในอุปการะคุณ
ที่ตนได้รับทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม จากคนและสิ่งแวดล้อม
แล้วแสดงออกซึ่งความสำนึกด้วยการทดแทนตอบแทนบุญคุณท่าน
จะพูดไว้หรือไม่พูดไว้ก็คงเป็นปฏิภาณที่ต่อเนื่องกันไปตามปกติ
ของธรรมะระดับของการปฏิบัติ

คนเราแต่ละคนล้วนเริ่มต้นมาจาก การอิงอาศัยเกาะติดคน
สิ่งแวดล้อมมาตามลำดับ การได้ชีวิต ได้สถานะจากครอบครัว สังคม
การครองชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ เกื้อกูลต่อการครองชีวิต พัฒนาชีวิต
ทุกคนจึงเป็นลูกหนี้ มีหนี้ทางใจที่จะต้องชดใช้ทุกคน

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการครองชีวิต โบราณบัณฑิต
ได้ใช้เป็นหลักในการครองใจคนโดยเน้นไปที่กลุ่มที่ใกล้เคียงกับตนว่า

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

การเลี้ยงดูมารดาบิดา เป็นเหมือนการใช้หนี้

การเลี้ยงดูบุตรธิดา เป็นเหมือนการให้กู้

การสงเคราะห์คนแก่คนอ่อนแอ เป็นเหมือนการฝังทรัพย์สมบัติไว้

การเลี้ยงดูตนเอง เป็นเหมือนการทิ้งของลงเหว

ความกตัญญูเป็นสำนึกที่มีความละเอียดลึกซึ้งของจิตสำนึก โดยเชื่อมโยงเรากับคนอื่น สรุปรวมเป็นหากไม่มีท่านก็ไม่มีเรา การมีวันนี้ของเราก็เพราะมีท่านเหล่านั้น สิ่งเหล่านั้นมีส่วนอย่างสำคัญ จากการเกิดมาสู่โลกนี้จนถึงปัจจุบันและกาลต่อไป

ตั้งคำไหว้ครูของนักเรียน นิสิตนักศึกษา ตอนหนึ่งที่ว่า

ข้าขอประณตน์อมสัจการ บูรพคณาจารย์ ผู้ก่อเกิดประโยชน์ศึกษา
ทั้งท่านผู้ประสาทวิชา อบรมจริยา แก่ข้าในกาลปัจจุบัน
ข้าขอเคารพอภิวันท์ ระลึกคุณอนันต์ ด้วยใจนิยมนุชา

นี่คือลักษณะของความคิดที่ก่อปรด้วยความกตัญญู แต่เป็นการมองสายของการศึกษาเพียงสายเดียว

ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงของธรรมชาติทั้งปวง ธาตุทั้งปวง คนสัตว์ล้วนมีอุปการคุณต่อคนเราทุกคนเพียงแต่เป็นโดยทางตรง หรือโดยทางอ้อมเท่านั้น สำนึกกตัญญูช่วยให้คนครองชีวิตร่วมกับคนอื่น ธรรมชาติสรรพสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับตนได้อย่างผสมกลมกลืน

สมัยโบราณแม้ในแหล่งที่คนอยู่รวมกันมากๆ แต่คนเหล่านั้นกลับมีความสำนึกในคุณของธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ จนยกย่องขึ้นเป็นเทพเจ้า แสดงความสำนึกคุณและกตเวทิต่อธรรมชาติรอบตัว “สำนึก” ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น ท่านแสดงไว้ว่า “ให้มองคน สัตว์ สิ่งแวดล้อมเป็นมิตร แล้วงดเว้นพฤติกรรมในลักษณะของการประทุษร้ายมิตรของตน”

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มีพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งความว่า

“บุคคลนั้นนอนภายใต้ร่มเงาของตนไม้ใดไม่ควรหัก ทำลาย
กิ่งของตนไม้นั้น เพราะคนประทุษร้ายต่อมิตรเป็นคนเลว”

ด้วยเหตุนี้เอง ความกตัญญูนอกจากจะเป็นมงคลแล้ว คนที่
เป็นเช่นนี้ยังเป็นคนที่หาได้ยาก และที่สำคัญก็คือความกตัญญูกตเวทิต
เป็นนิมิตรเครื่องหมายของคนดีในโลกนี้

ในภาคของการปฏิบัติ สำนึกกตัญญูและแสดงกตเวทิตนั้น
ท่านมองไปที่อุปการคุณของคนสัตว์ สิ่งที่มีต่อตนเป็นสำคัญ หามอง
เฉพาะผู้ใหญ่ท่านนั้นว่า เป็นเพียงบุพพการิตามที่นิยมพูดกันใน
บางหมู่บางกลุ่มไม่ เพราะความกตัญญูคือกุศลกรรมที่อำนวยผลเป็น
ความสุขแก่คนที่มีสำนึก แล้วแสดงออกมาเป็นส่วนหนึ่งของการ
ครองชีวิตของตน

มงคลที่ ๒๖

การฟังธรรมตามกาล

การฟังธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคล คืออย่างไร?

การฟังธรรมเป็นการพัฒนาปัญญาศรัทธาของคนเป็นเบื้องต้น
อันเป็นการศึกษาศดับตรับฟังวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่ความฉลาดในศิลปะ
และความมีวินัยในตนเองให้หนักแน่นมากยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนา
เป็นศาสนาแห่งปัญญา และในแง่ของความเป็นจริงของชีวิตทั้งหลาย
นั้น ใครก็ตามที่สามารถดำรงชีวิตด้วยปัญญาได้จะเข้าถึงสถานะอัน
ประเสริฐ เบื้องต้นของการฟังธรรมท่านเน้นไปที่การเพิ่มพูนศรัทธา
ปลาทะ ความเชื่อมั่นเลื่อมใสอันส่งเสริมให้เกิดปัญญา

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

การฟังธรรม มีความชัดเจนในความเป็นอุดมมงคล เพราะทำให้บุคคลสามารถลดความชั่ว เพิ่มความดีได้ตามสมควรแก่สถานะ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ คือผลดีงามที่เกิดจากการฟังธรรมไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ตนยังไม่เคยได้ฟังมาก่อน
๒. สิ่งใดที่เคยฟังมาแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจชัดเจนจะมีความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น
๓. ขจัด บรรเทา ลดความสงสัยในเรื่องนั้นๆ ลงไปได้ตามลำดับ
๔. ทำความเห็นของตนให้ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมได้
๕. จิตของผู้ที่ฟังธรรมด้วยดีย่อมมีความสงบผ่องใส และสว่างไสวด้วยปัญญาในขณะนั้นและต่อๆ ไป

ตามหลักของความเป็นจริงแล้ว การฟังในที่นี้เป็นคำที่ใช้แทนระดับการศึกษาเรียนรู้ธรรม ตามโครงสร้างของการพัฒนาปัญญา ได้แก่ การเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส คือ การเห็น การฟัง การรับรู้ แล้วนำเรื่องเหล่านั้นมาคิดพิจารณา อันเป็นระดับของการปริยัติสัทธรรม

ฟังสังเกตอานิสงส์ทั้ง ๕ ประการนี้ จะเห็นว่าเป็นการพัฒนาจิตตนเองเข้าสัมผัสพระพุทธคุณทั้ง ๓ ประการ คือ ปัญญา ความบริสุทธิ์ และความเมตตากรุณา ตามรอยพระบาทพระพุทธเจ้าระดับหนึ่ง นั่นเอง การฟังธรรมจะต้องเข้าใจว่าเป็นบันไดเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การน้อมนำธรรมมาปฏิบัติ จนได้ชื่อว่า “เป็นคนมีคุณธรรม” ตามสมควรแก่ฐานะที่ตนเป็นในขณะนั้นๆ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลชุดที่ ๗

ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่าย การได้เห็นสมณะทั้งหลาย
การได้สนทนาธรรมตามกาล นี้เป็นอุดมมงคล

มงคลชุดนี้มีลักษณะสืบเนื่องมาจากการศึกษาศาสดับตรับฟัง
มาก ความฉลาดในศิลปะและความมีวินัย อันศึกษาสำเหนียกดีแล้ว
เช่นเดียวกัน

มงคลที่ ๒๗

ความอดทน

ความอดทนสำคัญเช่นไร?

ความอดทน หรือ ขันติ ที่เราใช้กันจนเป็นภาษาไทยไปแล้ว
นั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นบรมธรรมระดับอุดมคติของ
ชีวิตทุกสถานะ ทรงยกเป็นหัวข้อแรกในโอวาทปาติโมกข์ว่า
“ความอดกลั้น คือความอดทนเป็นตบะอย่างยอดเยี่ยม” อันเป็นการ
แสดงว่า ความอดทนหรือขันติเป็นหัวใจในการดำรงชีวิต เพราะ
ความจริงแล้ว อารมณ์ที่เรากระทบทั้งดีและไม่ดีล้วนแต่มีความ
อดทน อดกลั้นด้วยกันทั้งนั้น

ประเด็นที่ควรตระหนักในการใช้ขันติคือ ธรรมทุกอย่าง เมื่อ
นำไปสู่ภาคปฏิบัติ จะต้องอาศัยสติปัญญาเป็นหลักในการตัดสินใจ
พิจารณา นำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับเรื่องนั้นๆ ขันติเองนั้นหลักฐาน
ต่างๆ ทรงเน้นไว้เพียง ๔ กรณี คือถ้าไม่อดทนแล้วจะมีปัญหา
ติดตามมาอีกเป็นอันมาก ได้แก่

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

๑. ท่ามกลางความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติ ที่มีลักษณะ
เสียดแทง คุกคาม ทุกคนต้องตกอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ อาศัย
ธรรมชาติไม่ว่าธรรมชาติจะแปรผันไปอย่างไรก็ตาม การอดกลั้น
อดทนนำตนให้รอดจากความวิปริตของธรรมชาติเหล่านั้นให้ได้ นั่น
เป็นความถูกต้อง

๒. การปฏิบัติภารกิจการงาน การทำธุระหน้าที่ล้วนต้องผ่าน
พบปัญหา อันตราย เหนื่อยยากลำบากในการฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ
ที่จะต้องอดทนให้ได้ แม้บางครั้งจะต้องเผชิญกับงานในลักษณะ
ที่เรียกว่า หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน มีความเหน็ดเหนื่อยสายตัวแทบขาด
ก็ต้องทนให้ได้

๓. ร่างกายของคนเรานั้น ท่านบอกว่าเป็นรังของโรคและเป็น
ของเปื่อยเน่าผุพังตามธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บจึงติดตัวคนมาตั้งแต่
เกิดจนถึงตาย ดังที่ท่านแสดงทุกข์ ๑๐ เรื่อง คือ หนาว ร้อน หิว
กระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ง่วงนอน แก่ เจ็บ และตาย
ไม่เคยมีใครแก้ได้ขาด ยามเผชิญกับมันต้องอดทนเป็นหลักไว้
จนกว่าจะสามารถบรรเทาได้ในแต่ละขณะ

๔. ความอดทนที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือลักษณะของอารมณ์
ที่กระตุ้นให้เกิดกิเลส ที่สรุปรวมเป็นยินดียินร้าย หรืออารมณ์ที่มี
ลักษณะ ยั่วให้รัก ให้อยาก ให้เกิดความใคร่ และอารมณ์ที่ยั่วให้โกรธ
แข่งดีต้องการเอาชนะ โลกเราที่มีปัญหามาทุกยุคทุกสมัย เกิดจากจิต
ที่อ่อนไหวไปตามอารมณ์ที่ปรุงแต่งขึ้น เพื่อยั่วยุยั่ววนจนทำให้สังคม
ส่วนมากอยู่ด้วยความอยาก ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง
การทหาร หากเรามองสืบสาวดูจะพบว่า มีเป็นอันมากหรือเกือบจะ
ทั้งหมดสืบเนื่องมาจากความยินดียินร้าย ที่เกิดขึ้นแล้วคนไม่อาจหัก

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ห้ามใจตนเอง ไม่ให้อ่อนไหวไปตามแรงกระตุ้นเหล่านั้นได้ ขันติ
ความอดกลั้น อดทน จนถึงอดอ้อมมีความจำเป็นอย่างมาก ท่ามกลาง
ความวิกฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤติทางอารมณ์ อันสืบเนื่องมาจาก
ความวิกฤติทางจิต เพราะจิตขาดความอดทนอดกลั้น นั้นเอง

มงคลที่ ๒๘

ความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย คืออย่างไร?

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ส่วนหนึ่งเป็นพื้นเพอัธยาศัย
ของท่านผู้นั้น ส่วนหนึ่งคงสืบเนื่องมาจากความมีวินัยในตนของคน
เหล่านั้น จนสร้างนิสัยเป็นคนมีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน
การแสดงออกว่าเป็นคนว่าง่ายสอนง่ายจึงเป็นอาการของคนที่มี
ความพร้อม ที่จะรับฟังแหล่งความรู้ซึ่งมีระดับสิ่งดีงามจากบัณฑิตและ
ท่านผู้ควรบูชา ที่ตนเลือกคบและบูชามาตั้งแต่ต้นนั่นเอง

ฐานจิตสำคัญ คือคนจะต้องมีความศรัทธาต่อตัวท่าน
ต่อความคิดเห็นของท่าน ต่อเจตนาในการพูดการสอนของท่าน
ที่อาจเรียกว่า เป็นลำดับท่าที่ต่อคนพูดให้คนอื่นเป็นคนว่าง่าย
สอนง่าย คือ

“จิตที่ยอมรับนับถือ ศรัทธา มีความพร้อมที่จะฟังและจะ
เชื่อท่านผู้นั้น แหล่งวิชาการนั้นๆ เป็นฐานที่มีความสำคัญ”

จากอดีตกาลนานแล้วเรามีปัญหาเรื่อง พูดกันไม่รู้เรื่อง
ที่เมื่อมองสืบสาวด้วยความเป็นธรรมแล้ว อาจะมาจากผู้พูดเองก็ได้
ที่ไม่อาจสร้างสภาพยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นภายในจิตของผู้ฟัง

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

จนสามารถสร้างแรงผลักดันให้เขามีความพร้อมที่จะเชื่อ จะฟัง จะหาประโยชน์จากการฟังคำสอน ฟังความคิดเห็นของท่านผู้นั้นก็ได้

ด้วยเหตุนี้เองที่เราพบพระพุทธดำรัสข้อที่ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อที่ตั้งมั่นแล้ว จะให้ประสบความสำเร็จเสมอ

ปัญหาในการเสริมสร้าง รักษา พัฒนาลักษณะนิสัยให้คนที่มีความว่าง่ายสอนง่าย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้าง รักษา พัฒนาศรัทธาของเขา อย่างน้อยก็อย่าให้เกิดอาการวิกฤตศรัทธา ต่อผู้สอนเป็นสำคัญ

ข้อที่ควรตระหนัก คือความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเชื่อมโยงอยู่กับท่านที่เป็นบัณฑิตอันเป็นบุคคลควรแก่การบูชาเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นอาจจะกลายเป็นคนเชื่อว่าง่ายจนเสียความเป็นตัวของตัวเอง เป็นคนไม่มีเหตุผลอันเป็นลักษณะของพวก “ขุนพลอยพยัก” หรือ “ชนะไหนก็เอาด้วยช่วยกระพือ” ซึ่งเป็นบุคคลประเภทที่มีปัญหา

มงคลที่ ๒๙

การได้พบเห็นสมณะ

การได้พบสมณะ เป็นอุดมมงคลอย่างไร?

คำว่า สมณะ แปลว่า ผู้สงบบจากบาปเป็นบุคคลในอุดมคติทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับขันติ ตามที่ทรงแสดงไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ในรูปของคุณลักษณะของสมณะว่า “ผู้มาสัตว์อื่นเบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต สมณะเลย”

แสดงว่า คุณลักษณะเด่นของความเป็นสมณะ คือ คนที่สามารถปฏิบัติ พัฒนาตนบนเส้นทางแห่งมงคลชีวิตตามลำดับ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

โดยอาศัยการเข้าถึงมงคลที่สมบูรณ์เมื่อไร เมื่อนั้นท่านก็คือสมณะ
ที่สมบูรณ์ในโลกทั้งปวง ในหมู่สมณะเหล่านั้นพระพุทธเจ้าได้ชื่อว่า
เป็นมหาสมณะ คือเป็นสมณะผู้ยิ่งใหญ่ และแน่นอน

สมณะ ก็คือ บัณฑิตหรือปุชนียบุคคลนั่นเอง ประเด็นสำคัญ
ก็คือ แม้ว่าท่านจะเป็นสมณะระดับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม
แต่ผู้เห็นกลับไม่รู้จักท่าน ไม่มีความศรัทธาเลื่อมใสในท่านมาก่อน
หรือเกิดศรัทธาขึ้นในขณะนั้นก็มี ดังเช่น

- การเห็นพระพุทธเจ้าของท่านอุปกาชีวก แม้จะเป็นการ
พบเห็นในคราวแรก แต่ท่านเกิดความทึ่ง ความอัศจรรย์ประทับใจ
เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ท่านก็ประสบมงคลจากการเห็น

- การเห็นพระอัสสชิของพระสารีบุตร เป็นการมองในฐานะ
ของผู้แสวงหาทางแห่งความพ้นทุกข์ พระอัสสชิสามารถสร้างจุด
สนใจ ประทับใจ สามารถนำใจของพระสารีบุตรเข้าสู่อุดมมงคลได้
เพราะท่าทีของท่านต่อพระอัสสชิเริ่มต้นที่ศรัทธา

แต่ในทำนองตรงกันข้าม การที่คนเป็นอันมากพบเห็นสมณะ
กลับเป็นแรงผลักดันให้เกิดการทำบาปก็ได้ จากความคิดที่ผิดๆ
ต่อการพบเห็นสมณะ เราจึงพบว่า คนบางคนทำบาปต่อสมณะ
ขนาดอุกฤษณ์สุบลลงไปก็มี ดังนั้น การพบเห็นสมณะแล้วเกิดเป็น
อุดมมงคล จึงเป็น ผลพวงมาจากมงคลข้ออื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา ทำให้เขามีความเคารพนับถือ
ศรัทธาต่อคุณลักษณะนี้และท่านที่เป็นเช่นนี้เอง คือ สมณะ การเห็น
สมณะแล้วเป็นมงคลจึงเป็นอาการทางจิตที่ดีงาม เช่นเดียวกับการ
เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย อันเป็นสภาพของความพร้อมที่จะซึมซับ
ความดีของตน จากสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมผัสในขณะนั้นๆ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๓๐

การสนทนาธรรมตามกาล

การสนทนาธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคลอย่างไร?

การสนทนาธรรมตามกาล เป็นพัฒนาการต่อเนื่องมาจากมงคลข้อต้นๆ เช่นเดียวกัน การที่คนจะนำธรรมมาสนทนากัน แสดงว่า คนเหล่านั้นมีความศรัทธาพอใจ หรือพุดจากหลักของอิทธิบาท ๔ ประการ แสดงว่าคนเหล่านั้นมีฐานของความพอใจ มีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเรียนรู้หาความเข้าใจ ความประทับใจในหลักธรรมให้ยิ่งขึ้น จึงมีความเพียรพยายามที่จะหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ

การสนทนา เป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้ทางศาสนา เพียงแต่ออกมาในรูปของการสื่อสารสองทาง แทนที่จะเป็นทางเดียวอย่างการฟังธรรมตามกาล และแม้ว่าจะเป็นการสนทนาแต่ความจริงแล้ว สังคมไทยเราจะสนทนากันเรื่องธรรมะในรูปการศึกษา การวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์กันและกันจะมีน้อย แม้แต่ในแวดวงของนักบวชในพระพุทธศาสนาเอง

มีคนเป็นอันมากที่พยายามหลบเลี่ยงการสนทนาเรื่องธรรมะ มีไม่น้อยที่มีความรู้สึกว่า “ธรรมะทำมวย” หมายความว่า ถ้าพุดเรื่องธรรมะแล้วสุดท้ายต้องทะเลาะกันในที่สุด อันเป็นอาการของการนับถือศาสนาโดยมีศรัทธาเป็นตัวนำ นำจนกลายเป็นความยึดติดในรูปที่ท่านใช้คำว่า “อย่างนี้เท่านั้นถูกต้อง อย่างอื่นไม่ถูกต้อง” และถ้าใครแสดงอาการขัดแย้งปฏิเสธ อาจถูกทำลายล้างไปในที่สุดก็มีมิใช่น้อย

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

จากหลักฐานในพระไตรปิฎก ได้มีบุคคลสนทนาธรรมกันเป็นเวลานาน แล้วผลจบลงด้วยทั้งสองฝ่ายได้สำเร็จบรรลุผลเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งคู่ หลักธรรมที่นำมาสนทนากันจึงสืบเนื่องมาจากความเป็นคนที่มีการศึกษาศดับรับฟังมามาก แล้วนำเรื่องเหล่านั้นมาสนทนากัน อันเป็นกระบวนการเน้นย้ำเพิ่มพูนการฟัง ความทรงจำ ความแม่นยำ การเพ่งพินิจพิจารณาธรรมเหล่านั้น จนมีความเข้าใจในหลักธรรมนั้นๆ ยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่เพิ่มพูนคุณธรรมทุกๆ ข้อ ที่ทรงแสดงไว้ในมงคลสูตรนี้

การสนทนาธรรมตามกาลนั้น ในแง่ของความจริงคือ การปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรมตามสมควรแก่ขณะคือในขณะที่ตนพูดก็คือการทำหน้าที่แสดงธรรมให้แก่ฝ่ายที่ได้ฟังจัดเป็นการทำบุญที่เรามักเรียกว่า ธรรมเทศนามัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม สอนธรรม กล่าวธรรม อันเป็นการทำงานบนพื้นฐานของเรื่องที่ตนมีความรู้ มีความเป็นมิตรต่อคนที่ตนพูดด้วย ไม่มีความตระหนี่ในความรู้ที่ตนกำลังพูด กำลังแสดง ซึ่งหมายความว่า ในขณะนั้นอาการของความโลภ โกรธ หลง ได้สงบลงไปหากแต่ก่อปรด้วยความรู้ในธรรม ความเป็นมิตรต่อคนฟัง ความไม่ตระหนี่ในความรู้ การพูดในขณะนั้นจึงเป็นการเผยแผ่ธรรม ซึ่งจะต้องทำงานด้วยจิตสำนึกของผู้กล่าวธรรม

การสนทนาธรรมตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๕ ประการ คือ

๑. แสดงธรรมไปตามลำดับ ไม่ตัด ลัดให้ขาดความ
๒. พยายามอ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจตามหลักการเทศน์ของพระพุทธเจ้า ที่มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

- สันทธานุภาพ แสดงเรื่องนั้นได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง
- สมาทปนา มีการเชิญชวน ชักชวนให้คู่สนทนาหรือผู้ฟัง ปฏิบัติตาม คล้อยตาม
- สมุตเตชนา ปลุกเร้าให้คู่สนทนาหรือผู้ฟัง มีความเชื่อมั่นองอาจ ในการที่จะฟัง คิด หรือปฏิบัติตาม
- สัมปหังสนา ให้คู่สนทนาหรือผู้ฟัง มีความสนุกสนาน เบิกบานใจในการฟัง
- ๓. ตั้งจิตปรารถนาที่จะให้เกิดประโยชน์แก่คู่สนทนาหรือผู้ฟัง
- ๔. เป็นการพูด การคุย เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจมิใช่ ต้องการลาภผลจากคู่สนทนาหรือผู้ฟัง

๕. ไม่พูดสนทนา อธิบายในรูปของการกระทบคนอื่น

ในขณะที่ทำหน้าที่ฟังอีกฝ่ายหนึ่งพูด ก็ได้ชื่อว่ากำลังบำเพ็ญบุญประเภท “ธัมมสวนมัย” คือบุญที่เกิดขึ้นจากการฟังธรรมสามารถอำนวยผลเป็นอานิสงส์ ๕ ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น หากคู่สนทนาทั้งสองฝ่ายมีพื้นฐานการพูด การฟัง การสนทนาเช่นนี้ ย่อมประสพสิ่งที่เป็นมงคล เพราะนั่นคือ การศึกษา การปฏิบัติ และสัมผัสมผลของธรรมตามโครงสร้างหลักของการศึกษาในพระพุทธศาสนา

วันธัมมสวนะ หรือ วันพระ ในทางพระพุทธศาสนามีเดือนละ ๔ วันนั้น จึงเป็นวันที่เน้นไปทั้งการฟัง การสนทนาธรรม และการปฏิบัติธรรม อย่างที่นิยมพูดกันว่า วันโกนก็ละ วันพระก็เว้น ใครที่ห่างเหินจากการฟัง การสนทนาธรรม และการปฏิบัติธรรม มักเป็นคนประเภทที่ วันโกนก็ไม่ละ วันพระก็ไม่เว้น อันไม่ใช่มงคลในพระพุทธศาสนา

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่กล่าวมาตามลำดับ จนมาถึงการสนทนาธรรมตามกาลนั้น ทรงแสดงในระดับของการสร้างสรรค์พัฒนาเพื่อให้คนได้รับประโยชน์ อันมีพลังในการเกื้อกูลและอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่คนทั้งหลาย ระดับของชีวิตในปัจจุบัน การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมศาสนาในปัจจุบัน และเป็นฐานะที่จะช่วยให้คนเกิดในกำเนิดภพชาติที่ดีขึ้น ที่ท่านใช้คำว่า “ตบแต่งภพชาติให้ประณีตยิ่งขึ้น” เรียกว่า “ประโยชน์ในภายหน้า” คือกาลข้างหน้า ชาติหน้า และชาติต่อไป

ในขั้นของความเป็นกุศล เป็นระดับวิภูฏคามีกุศล คือกุศลระดับช่วยให้คนที่ยังหมუნวนอยู่ในสังสารวัฏมีทุกข์น้อยลง มีสุขเพิ่มขึ้น ตามสมควรแก่มงคล ที่แต่ละชีวิตได้ปฏิบัติและสัมผัสมงคล

มงคลชุดที่ ๘

พระธรรมเทศนาระดับมรรคผลนิพพาน เป็นปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สูงสุด อันเป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา แต่คงเป็นปัจจัยของกันและกันกับหลักธรรมที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นๆ ประกอบด้วยองค์ธรรม ๔ ประการ ที่มีความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันได้แก่ ความเพียรที่เผากิเลสให้รุ่มร้อน การประพฤติอย่างพรหม ความเห็นในอริยสัจทั้งหลาย และการทำพระนิพพานให้แจ้ง นี้เป็นอุดมมงคลอันสูงสุด

มงคลที่ ๓๑

ความเพียรเผาบาปให้รุ่มร้อน

ความเพียรช่วยให้พ้นทุกข์ได้อย่างไร?

ความเพียร ในที่นี้ทรงใช้คำว่า ตบะ อันเป็นพระพุทธานุภาพที่มักพบระดับการปฏิบัติทางจิต อันเป็นส่วนของจิตตสิกขา มุ่งขจัดความรู้สึกยินดียินร้ายในอารมณ์ที่ตนสัมผัสในขณะนั้นๆ

เมื่อกล่าวโดยกรอบหลักของการปฏิบัติก็คือ หลักการป้องกัน การบำบัด การบำรุง การรักษา อันเป็นโครงสร้างหลักของความเพียร ตามหลักสัมมาวายามะ คือความพยายามในทางที่ชอบ

จำนวนที่เป็นพระพุทธานุภาพที่ตรงกันในทุกแห่งทุกที่เมื่อรับสั่งถึงเรื่องนี้ คือ

“ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏในพระศาสนานี้ เพื่อจะยังอกุศล อันเป็นบาปกรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้น ย่อม

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ยังความพอใจให้บังเกิดขึ้น แล้วพยายามปรารภความเพียร ประคองจิตตั้งไว้”

ทรงใช้ข้อความในลักษณะนี้ไปตามสมควรแก่กรณีของความ
ชั่วความดี ในรูปของการ

๑. ป้องกันความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น
๒. ลดละความชั่วที่บังเกิดขึ้นแล้ว
๓. สร้างความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
๔. รักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป

ในด้านที่เป็นผลแล้วย่อมเป็นอันเดียวกันกับการละบาป
บำเพ็ญบุญและการบำเพ็ญบุญเพียงอย่างเดียว เพราะแต่ละ
อย่างล้วนเป็นการลดละความรุนแรงของกิเลสลงไป และเพิ่มความ
ดีงามขึ้นภายในจิตตามลำดับ

จากหลักการทรงนี้เอง บางครั้งทรงแสดงเพียงว่า

“คนล่วง ทุกข์ไปได้ก็เพราะความเพียร” หมายความว่า
ทรงแสดงในฐานะที่ใช้ความเพียรเป็นตัวนำในการปฏิบัติไม่ว่าจะ
ในรูปของการป้องกัน บำบัด บำรุงรักษา การละชั่วประพฤติดี หรือ
การเจริญภาวนาเพียงอย่างเดียว แต่ละวิธีล้วนต้องมีความเพียรที่
เข้มข้นมากพอต่อการเผาทำลายบาปไปตามลำดับ โดยไม่ถอยหลัง
ไปสู่ความเลวร้ายที่เคยละเลิกไปแล้ว นี่เป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๓๒

การประพฤติพรหมจรรย์

การประพฤติอย่างพรหม คือการประพฤติอย่างไร?

กรอบของคำว่า พรหมจรรย์ โดยปกติแล้วมักจะมองในรูปของการงดเว้นจากการมีเพศสัมพันธ์ แต่ในพรหมจรรย์ในมงคลัตถที่ป็นี ท่านได้รวบรวมไว้เป็น ๑๐ ข้อด้วยกัน ที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว ก็คือ ไตรสิกขานั้นเอง ได้แก่

๑. ทาน การให้

๒. การช่วยเหลือขวนขวายในภารกิจที่ชอบธรรม

๓. การรักษาศีล ๕ ประการ

๔. การงดเว้นจากการมีเพศสัมพันธ์

๕. ภรรยาที่ภักดีต่อสามี สามีที่ไม่นอกใจภรรยา

๖. การรักษาศีลอุโบสถ

๗. การเจริญพรหมวิหาร จนมีความเข้มข้นถึงขั้นอัปมัถฺญา

คือมีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปไม่มีประมาณ

๘. ปธาน คือความเพียร ๔ ประการหรือตบะ

๙. อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

๑๐. ศาสนธรรมทั้งปวง

ในที่นี้จะกล่าวโดยสรุปตามนัยแห่งพรหมจรรย์สูตรที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงเจตน์จำนงของการประพฤติพรหมจรรย์ที่พึงประสงค์ จริงในพระพุทธศาสนาใจความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้เราประพฤติมิใช่เพื่อ หลอกหลวงคน มิใช่เพื่อเรียกร้องคน มิใช่เพื่ออานิสงส์ คือ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ลาภ ลักการะ และสรรเสริญ มิใช่เพื่อการเป็นเจ้าลัทธิตและ
แก้ลัทธิต อย่างนั้นอย่างนี้ แท้จริงพรหมจรรย์นี้เราประพฤติ
เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ
ทุกข์”

จากที่ทรงเน้นย้ำแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายสอน
เหมือนกัน ปฏิบัติเหมือนกัน จึงทรงเป็นเหมือนกันว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นได้ทรงแสดงพรหมจรรย์
อันเป็นการละเว้นสิ่งที่กล่าวตามกันมา เป็นทางหยั่งลงสู่
พระนิพพาน เพื่อความสำรวม เพื่อละ.....ทางนั้นมหาบุรุษ
ทั้งหลายผู้แสวงหาคุณใหญ่ได้ดำเนินแล้ว ชนเหล่าใด
ดำเนินตามทางที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วนั้น ชน
เหล่านั้นได้ชื่อว่า ทำตามคำสอนของพระศาสดา จักทำ
ที่สุดแห่งทุกข์ได้”

พระพุทธดำรัสในพระสูตรนี้ ทรงเน้นที่ธรรมสองกลุ่ม คือการ
สำรวมและระวัง นั่นคือ การดำเนินไปตามหลักของไตรสิกขา หรือ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

จากผลของการปฏิบัติตนเอง มรรคจะทำหน้าที่ลดละกิเลสจน
กิเลสจางคลายลงไปตามลำดับ ความทุกข์อันเป็นผลของกิเลสก็ดับ
ตามสัดส่วนของกิเลสที่ตนละได้

ด้วยการดำเนินไปตามหลักของอริยมรรค บัณฑิต สัตบุรุษ
มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ล้วนประสบผลจากการปฏิบัติธรรมบนเส้น
ทางเดียวกัน แต่เพราะปฏิบัติได้ไม่เท่ากัน ผลที่เกิดขึ้นจึงยิ่งหย่อน
กว่ากัน ผลที่เกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุและคงเป็นเช่นนั้นตลอดไป

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๓๓

การเห็นอริยสังข์ ๔

การเห็นอริยสังข์ คืออย่างไร?

ข้อนี้เป็นอาการต่อเนื่องมาแต่ต้นแล้ว เพราะในแง่ของความจริง “การเห็นอริยสังข์ตามความเป็นจริง” อันเป็นเนื้อหาของมงคลข้อนี้ เป็นผลของการดำเนินตนตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ที่สามารถพัฒนาการทางจิตของคนให้เห็นอริยสังข์ตามความเป็นจริง

แต่คำว่า เห็น ตามความเป็นจริงที่ถูกต้องจะต้องมีท่าทีต่ออริยสังข์แต่ละข้อตามสมควรแก่ฐานะของเขา คือ จากการปฏิบัติไปตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง จนมีปัญญาอันพิเศษ คือ สัมมาทิฏฐิ คือปัญญาอันเห็นชอบ จากความเห็นชอบนั่นเอง ทำให้จิตเข้าถึงอริยมรรคที่แท้จริงคือ ความรู้ในทางที่ชอบ จากนั้นจิตของท่านจะหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส

ความทุกข์เข้าถึงความสุขที่สมบูรณ์ กระบวนการของธรรมปฏิบัติข้อนี้เราได้ยินมาจากพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาแล้ว จากข้อความที่ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่าง คือการทรมาณตนจนเกินเหตุ และการปล่อยกายใจไปตามกระแสของกามคุณ อันตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตา ทำญาณ เครื่องช่วยให้รู้ เป็นไปเพื่อความเข้าไปสงบ ระวังเพื่อความรู้อย่าง เพื่อความรู้ดี เพื่อความดับ”

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง
๗๖

ข้อนี้ แสดงภาคของการดับกิเลสและดับทุกข์ ด้านที่ปรากฏ
จริงๆ จึงเป็นอริยมรรคกับนิโรธ อันเป็นเช่นเดียวกับที่ทรงแสดง
ในพรหมจริยสูตร และในมงคลสูตรที่กำลังกล่าวถึงอยู่ ภาษาที่ใช้
เป็นสื่ออาจแตกต่างกัน แต่กล่าวโดยสาระแล้วเป็นเรื่องเดียวกัน

สัมมาทิฏฐิ คือปัญญาอันเห็นชอบ ที่จัดว่าสมบูรณ์ เป็นความ
สมบูรณ์พร้อมของอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ คือ ไตรสิกขา เกิด
ความรู้เห็นในอริยสัจตามสมควรแก่ฐานะดังกล่าว คือสร้างเป็นญาณ
ที่เรียกว่า สัมมาญาณ อันเป็นอริยมรรคตัวจริง ทำให้ท่านรู้อริยสัจ
ด้วยญาณ ๓ ตามลำดับในอริยสัจ นั่นเอง คือ

๑. สัจจญาณ : รู้จักว่า อะไรเป็นอะไร คือรู้ว่า อะไรเป็นทุกข์?
อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์? อะไรเป็นความดับทุกข์? และ อะไรเป็นข้อ
ปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์?

๒. กิจจญาณ : รู้ภารกิจที่จะต้องปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้อว่า
ทุกข์ ควรกำหนดรู้ความจริงที่แท้จริง สมุทัย ต้องลดละดับ นิโรธ
เป็นเป้าหมายที่จะต้องก้าวไปให้ถึง และ มรรค เป็นธรรมที่ควรลงมือ
ประพฤติ กระทำ บำเพ็ญ ให้เกิดขึ้น

๓. กตญาณ : รู้ว่าได้ทำแล้วอย่างนั้น คือ ทุกข์ที่ต้องกำหนดรู้
ตนได้กำหนดรู้แล้ว สมุทัยที่ควรละตนได้ละแล้ว นิโรธที่ควรทำให้แจ้ง
ตนได้ทำให้แจ้งแจ้งขึ้นมาแล้ว และมรรคที่ควรอบรม กระทำ
บำเพ็ญให้เกิดขึ้นตนได้ทำให้สมบูรณ์แล้ว

จากการรู้เห็นอริยสัจครบรอบเช่นนี้ทำให้ท่านผู้นั้นจิตหลุดพ้น
จากอำนาจกิเลส ความทุกข์ หรือที่ทรงใช้คำว่า ทำที่สุด แห่งทุกข์ได้
และนั่นก็คือท่านได้ทำพระนิพพานให้แจ้ง อันเป็นมงคลข้อต่อมา

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๓๔

การทำพระนิพพานให้แจ้ง

นิพพาน คืออะไร?

นิพพานเป็นปรมาัตถธรรม คือธรรมชั้นสูงสุดไม่มีผลทางจิตของใครที่จะสูงยิ่งไปกว่านี้ได้

แต่คำว่า นิพพาน เป็นคำบัญญัติเรียกชื่อ อากาโรทางจิตที่เน้นสัมผัสตรงเฉพาะตัวของแต่ละคน ทำนองคนได้สัมผัสรสอาหารด้วยลิ้นของตน เป็นรสชาติที่คนนั้นประจักษ์ด้วย ตนเอง ไม่สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าถึงได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากท่านผู้นั้นจะชิมอาหารนั้นด้วยตัวของท่านเอง

เนื่องจากธรรมทั้งปวงนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วนำมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลก แสดงว่า นิพพานเองก็เป็นสิ่งสัมผัสของบัณฑิตในอดีตมาแล้วตามลำดับ และเนื้อหาของนิพพานที่จิตเสวยเป็นความสุข ความสงบ เย็น เป็นต้น คนก็สามารถสัมผัสนิพพานได้ตามสมควรแก่คุณธรรมภายในใจของเขา

พระพุทธศาสนาได้แสดง ลำดับขั้นตอนของพระนิพพานไว้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๕ ช้อย่อย แต่มีความเชื่อมโยงถึงกัน ผู้ศึกษาสามารถมองผ่านไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาได้ เพราะนิพพานก็คือผลของไตรสิกขาอันเป็น อริยมรรค นั้นเอง

ระดับของศีล เมื่อคนได้ลดละความชั่วชั้นหยาบๆ ลงไป คือไม่ทำชั่ว ไม่พูดชั่ว แสดงว่าการครองชีวิตของเขาไม่สร้างปัญหาแก่ตนเองและคนอื่น เขาย่อมดับทุกข์มีความสงบเย็นในขั้นของการสงบระงับเวรภัยอันตรายที่เขาสร้างขึ้น หรือหาเรื่องให้เกิดขึ้น

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

เพราะไปล่วงเกินคนอื่น สภาพจิตของคนมีศีลในขั้นนี้ คนที่มีศีลจะ
ประจักษ์ด้วยใจตนเองว่า ความทุกข์ของตนลดลง กิเลสก็ลดลง
ความสุขกลับเพิ่มขึ้น และความเป็นคนมีศีลจะแสดงออกให้เห็น
ด้วยใจตน และการได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังจากคนอื่น ในขณะนั้นตนก็คือ
คนดีมีศีลธรรม อันเป็นคุณลักษณะของความเป็นบัณฑิต ระดับต้น
และเป็นการบูชาต่อท่านผู้ควรบูชาด้วยการปฏิบัติตามท่านไปด้วย
ในขณะนั้น

ระดับของธรรมปฏิบัติ สามารถมองคนสัตว์เป็นเพื่อนร่วม
โลกกัน ทำที่ของตนต่อคนทั้งหลายโดยฐานหลัก คือ มีความเมตตา
หวังดี คนที่มีปัญหาจะเกิดกรุณาต่อเขา คนที่ประสบผลดีงามจะ
เกิดมุทิตาต่อเขา คนที่ประสบผลกรรมดีชั่วเป็นการถาวรก็ทำใจเป็น
อุเบกขาได้ แสดงว่าในขณะที่มีองค์ธรรม คือ พรหมวิหารเป็นเรือนใจ
อยู่นั้น จิตของเขาย่อมสงบจากพยาบาทเพราะเมตตา สงบจากความ
เบียดเบียนด้วยกรุณา สงบจากริษยาด้วยมุทิตา และสงบจากอคติ
ด้วยอุเบกขา

ตราบใดที่หลักธรรมเหล่านั้นยังมีอยู่ภายในจิต อกุศลที่เป็น
ข้าศึกของธรรมเหล่านั้นจะไม่มีโอกาสครอบงำใจของเขาได้ แสดงว่า
เขาสัมผัสนิพพานอย่างอ่อนๆ ที่สำนวนศาสนาเรียกว่า “นิพพานดิบ”
และจากจุดนี้เอง เมื่อปฏิบัติพัฒนาเข้าสู่ขั้นของสมาธิ จิตเขาจะ
สงบจาก นิวรณ์ ๕ ประการ ที่ในแง่ของความเป็นจริงก็คือ ความโลภ
โกรธ หลง ที่เกิดขึ้นก่อกวนใจ ตราบเท่าที่ใจเป็นสมาธิอยู่ กิเลส
ประเภทต่างๆ ย่อมไม่อาจครอบงำใจเขา เขาได้ชื่อว่าหลุดพ้น
จากกิเลส ด้วยกำลังของฌาน ตราบเท่าที่ฌานของเขายังไม่เสื่อม

สำหรับนิพพานในขั้นที่สมบูรณ์ คือจิตสามารถตัดขาดจากกิเลสประเภทตะกอนใจ กิเลสใดที่ท่านละได้แล้ว เป็นการตัดขาดแบบถาวร ท่านได้ชื่อว่า เข้าถึงกระแสพระนิพพานไปตามลำดับอันเป็นส่วนหนึ่งของโลกุตตระจริงๆ องค์ธรรมชุดนี้ท่านเรียกว่า วิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลส และความทุกข์บ้าง หรือ ปหานะ คือการละกิเลสบ้าง ซึ่งโดยเนื้อหาสาระแล้วเป็นเรื่องเดียวกัน โยงเรียงไปตามลำดับ ที่ยกมาว่า

๑. ตทังควิมุตติ หลุดเว้นจากกิเลสตามสมควรแก่กรณีนั้นๆ เช่น มีเรื่องน่าโกรธแต่ข่มใจไว้ได้ไม่โกรธ คิดจะลักขโมยแต่ห้ามใจไว้ไม่ลักขโมย เป็นต้น

๒. วิขัมภณวิมุตติ หลุดพ้นด้วยผลของการปฏิบัติสมาธิภาวนา ความหลุดพ้นจะถาวรยั่งยืนกว่าประเภทแรก และเสื่อมได้หากมีแรงกระแทกแรงๆ

๓. สมุจเฉทวิมุตติ จิตหลุดพ้นอย่างเด็ดขาดไม่กำเริบอีกต่อไป อันเป็นความหลุดพ้นของพระโสดาบันเป็นต้นไปจนถึงพระอรหันต์

๔. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ จิตหลุดพ้นอย่างสงบ หมายความว่า หลังจากท่านตัดกิเลสได้เด็ดขาดแล้ว แม้จะไปกระทบกับอารมณ์ที่กระตุ้นให้เกิดความรักความชังอย่างไร ใจท่านจะไม่อ่อนไหวไปตามแรงกระแทกเหล่านั้น ท่านองภูเขาศิลาที่ไม่อ่อนไหวไปตามกระแสลม ไม่ว่าจะลมจะแรงอย่างไรก็ตาม

๕. นิสสรณวิมุตติ จิตหลุดพ้นจากกิเลส ความทุกข์ และสังสารวัฏอย่างถาวร ไม่มีการเกิดในภพชาติอะไรต่อไปแล้ว คำว่า วิมุตติมีฐานะเดียวกับนิโรธ คือเป็นคำที่ใช้เรียกนิพพาน

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

การทำพระนิพพานให้แจ้ง จึงนับเป็นผลระดับสูงสุดในทาง
พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า

**“พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวว่า พระนิพพานเป็น
บรมธรรม นิพพานเป็นบรมสุข บรมสันติ นิพพาน
เป็นความว่างอย่างยิ่ง”** เป็นต้น

มงคลชุดสุดท้าย

จิตของผู้ได้อันโลกธรรมกระทบแล้วไม่มีความหวั่นไหว
ไม่มีโรค ปราศจากฐฐี มีความเกษม นี้เป็นอุดมมงคล

มงคลที่ ๓๕

จิตไม่หวั่นไหวยามประสบโลกธรรม

เมื่อจิตไม่หวั่นไหวทำให้มีความสุขเช่นไร?

เมื่อเราศึกษามาตามลำดับแล้วจะพบว่า จุดนี้คือ
ปฏิเวธสังขาร คือพระนิพพาน อากาโรทั้ง ๔ จึงมิได้สมบูรณ์ เฉพาะ
ท่านที่บรรลุมรรคผลระดับพระอรหันต์เท่านั้น อากาโรนิพพานจึงมีการ
จำแนกแสดงไว้เป็นอเนก เช่น ในพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทรงใช้
คำว่า

“การดับตัณหา การละตัณหา การถ่ายถอนตัณหา
การหลุดพ้นจากตัณหา การไม่อาลัยในตัณหา” เป็นต้น

อาการที่เป็นพื้นฐานของจิตตลอดกาลของท่านในที่นี้ ได้แก่
ปราศจากฐฐี คือไม่มีกิเลสทุกลักษณะ เพราะบรรลุอัสวัคชญาณ
คือพระญาณที่ทำอัสวะให้หมดไปสิ้นไป

เกษม เป็นอาการต่อเนื่องจากการหมดกิเลส เพราะญาณ
ดังกล่าว

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

มงคลที่ ๓๖

การไม่เศร้าโศก

การไม่เศร้าโศกสร้างมงคลอย่างไร?

การไม่เศร้าโศกกับอาการไม่หวั่นไหวนั้น เป็นอาการเวลาที่ท่านกระทบอารมณ์จากข้างนอก ไม่ว่าจะน่ายินดียินร้าย แม้ที่ตนเคยยินดียินร้ายมาก่อน แต่เมื่อเข้าถึงพระนิพพานแล้ว แม้มีแรงกระแทกจากโลกธรรม ทั้งฝ่ายที่ตนพอใจหรือไม่พอใจ ที่คนทั่วไปมีความยินดียินร้ายกัน หรือแม้ตนเองก็เคยยินดียินร้ายมาก่อนแต่กลับไม่หวั่นไหว เมื่อหวั่นไหวก็ไม่โศก ที่ไม่โศกก็เพราะจิตท่านปราศจากอฐลีส เพราะจิตท่านปราศจากอฐลีส จิตของท่านจึงเข้าถึงความเกษม คือปลอดจากกิเลสกรรม การยึดติดในชั้นธรรมถึงการหมุนวนในสังสารวัฏ ดังกล่าว

มงคลที่ ๓๗

ปราศจากอฐลีส

เมื่อจิตปราศจากอฐลีสผลที่ได้เป็นเช่นไร?

ในที่นี้ท่านเน้นที่อาการของนิพพานที่เรียกว่า พ้นด้วยความสงบ เพราะพระทัยพ้นจากสรรพกิเลส มีโรคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น หรือบริสุทธิคุณ นั้นเอง โดยกิเลสจะไม่กำเริบภายในพระทัย ตลอดไปไม่ว่าโลกธรรมคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่คนทั่วไปต้องการ หรือการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ประสบความทุกข์ ที่มาในรูป

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ของการกระทบ กระแทก กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกก็ไม่หวั่นไหว เพราะไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้หวั่นไหว

คุณสมบัติในลักษณะนี้อาจจะสื่อสารด้วยคำอย่างอื่น เช่น ท่านเรียกพระพุทธเจ้าว่า “ตาทิโน” หมายถึง เป็นผู้คงที่ คือปัญญา ความบริสุทธิ์ ความกรุณาของพระองค์ ที่เกิดขึ้นหลังจากการตรัสรู้แล้วเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดมา ๔๕ พรรษา พระองค์ทรงเป็นอย่างไรก็เป็นตอนตรัสรู้แล้ว และพระอรหันต์ทั้งปวงก็เข้าถึงคุณสมบัติเดียวกับพระพุทธเจ้า และคนดีทั้งหลายที่ลดหลั่น กันลงมา

ท่านสรุปรวมเป็น “บัณฑิต” อันอยู่ในฐานะของคนที่ดีควรแก่การบูชาของคนที่ดีรู้ชั่วทั้งหลาย บัณฑิตทั้งหลายจึงถูกสะท้อนภาพลักษณะของท่านออกมา ด้วยวิธีต่างๆ ที่สอดคล้องกับข้อความข้างต้นคือ บัณฑิตย่อมไม่แสดงอาการขึ้นลง ทั้งในยามที่ประสบความสุขและยามประสบความทุกข์

มงคลที่ ๓๘

มีความเกษม

ความเกษมช่วยให้บรรลุผลเช่นไร?

ในเมื่อขอบข่ายของความเป็นบัณฑิตเริ่มต้นจากคนดีทั้งหลายในโลก จนถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงว่า ทุกคนย่อมมีขีดความสามารถที่จะรักษาจิตของตน ไม่ให้หวั่นไหว ไม่ไคร่ปราศจากธุลี มีความเกษมได้ตามสถานะ อาการเหล่านั้นสืบเนื่องมาจากการพัฒนาปัญญาตามลำดับ จนมีภูมิธรรม ภูมิรู้ ภูมิจิตเข้มแข็งมากพอ ต่อการรักษาจิตไม่ให้อ่อนไหว ไปตามกำลัง

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ความสามารถ หรือบางครั้งอาจจะเกิดขึ้นมาจากการตัดสินใจฉับ
สิ่งที่ตนสัมผัสในขณะนั้นๆ แล้วมีอุบายวิธีที่จะรักษาจิตของตนให้
ประสบความสวัสดิภาพจากแรงกระทบที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ

ข้อนี้ทรงแสดงไว้ในโลกธรรมสูตร พระสูตรกล่าวถึงสภาพจิต
ของสามัญชนกับพระอริยะยามประสบกับโลกธรรม ที่แสดงออกมา
ต่างกัน แม้จะเป็นโลกธรรมประเภทเดียวกัน สัมผัสพร้อมกัน แต่คน
ที่ประสบกลับมีความรู้สึกแตกต่างกัน สาเหตุที่ทำให้มองต่างกันนั้น
ขึ้นอยู่กับวาสนาบารมีในอดีต การศึกษาเรียนรู้ ทรงจำ ความคิด
การคบหาสมาคมกันเป็นฐานสำคัญ ดังคำกลอนที่เราได้ยินได้ฟังกัน
แพร่หลาย ที่ว่า

สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็น โคลนตม
คนหนึ่งตาแหลมคม มองเห็นดาวอยู่พรายพราย

การมองโลกธรรมแล้วมีความรู้สึกแตกต่างกัน ระหว่างพระ
อริยะบุคคลกับปุถุชน ในที่นี้ทรงเน้นที่พัฒนาการทางปัญญาที่คงที่
ของท่านที่เป็นพระอริยะบุคคลในขณะที่ปุถุชนยังมีความสับสน
ด้วยความรัก ความขังอยู่

เมื่อพระอริยะบุคคลท่านประสบกับโลกธรรม ทั้งส่วนที่
น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ปัญญาจะเกิดขึ้นวินิจฉัยทันทีว่า
โลกธรรมข้อนั้นๆ ได้เกิดขึ้นแก่เรา แต่ว่าโลกธรรมเหล่านั้นเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ใจท่านจึงไม่ยินดีกับ
ส่วนที่คิดว่าดี ไม่ยินร้ายกับส่วนที่คิดกันว่าไม่ดี เพราะกรณี
ของโลกธรรมที่ว่า น่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนา เราจะพบว่า จริงๆ
แล้วไม่มีข้อยุติที่เป็นสากล เพราะคนกำหนดสิ่งนั้นๆ ตามความพอใจ
ไม่พอใจของตนเองเป็นหลัก

เพื่อความสวัสดิภาพในที่ทั้งปวง

สามัญชนจึงไม่มีใครมีความพอใจไม่พอใจร่วมกันในคน สัตว์
สิ่งเดียวกันในระดับเดียวกันทุกๆ คน แม้สิ่งที่ไม่พอใจก็มีลักษณะ
อย่างนั้น แต่สามัญชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับโลกธรรม ในแง่ของความ
เป็นจริงหาปัญหาเสมอเหมือนในกรณีเดียวกัน ในระดับเดียวกันไม่
แต่ฐานจิตที่สำคัญคือ การใช้ปัญญาในการตรวจสอบพิจารณาตัดสิน
ยามที่ประสบกับโลกธรรม ฝ่ายพอใจหรือไม่พอใจ ก็ตามมีความ
ยิ่งหย่อนต่างกัน ทำให้เกิดอาการยินดียินร้ายเฉยๆ ด้วยแรงขับของ
โลกะ โทสะ โมหะ มากบ้างน้อยบ้างเสมอ

มองย้อนกลับขึ้นไปสู่มงคลข้อสุดท้าย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่า
สามัญชนยังไม่บรรลุนิพพาน จิตจึงยังหวั่นไหว เศร้าโศก เพราะจิต
ยังมีธุลี ไม่เกษม ความคิดความรู้จึงไหลเลื่อนเข้าสู่สิ่งที่เป็นอัมงคล

ตอนสุดท้ายของพระสูตรทรงยืนยันผลที่จะเกิดขึ้นแก่คนที่
ปฏิบัติตนไปตามหลักมงคล ที่ทรงแสดงมาตามลำดับคือ เหตุที่เทวดา
มนุษย์ทั้งหลายจะต้องตระหนักและรับผิดชอบ คือ “เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย กระทำมงคลตามมงคล ทั้งหลายเช่นนี้แล้ว
ผลที่จะเกิดต้องเกิดขึ้นตามสมควร แก่เหตุที่คนได้กระทำ
ตนตามหลักของมงคลดังกล่าว” นั่นก็คือ “เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่
ทั้งปวงและเข้าถึงความสวัสดิ์ ในที่ทั้งปวง”

จากนั้นทรงยืนยันหลักธรรมทั้งปวงในพระสูตรว่า “ข้อนี้
เป็นมงคลอันสูงสุดของเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เหล่านั้น”

และนั่นคือ การแสดงมงคล ตามคำกราบทูลถามของเทวดา
ในมหาสมาคมตอนต้น อันเป็นการกราบทูลถามในนามของเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

สรุปรวมมงคลสูตร

มงคลที่ทรงแสดงจึงได้กระจายออกไปตามพื้นฐานของเทวดา และมนุษย์ที่สามารถเข้าถึงได้ ไม่ว่าจะใครจะปฏิบัติได้ก็ชอบก็ตามย่อมได้ชื่อว่าเป็นอุดมมงคลในฐานะนั้นๆ แม้ว่ามงคลสูตรจะเป็นพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงหลักการครองชีวิต ในรูปของธรรมปฏิบัติ แต่สังคมพุทธกลับมองเห็นอานุภาพของมงคลสูตร ทั้งพระบาลีรุ่นหลังก็ได้้นำอานุภาพของพระปริตร ที่คนไทยคุ้นเคยก็คือ เจ็ดตำนาน และ สิบสองตำนาน จะมีมงคลสูตรปรากฏอยู่ทั้ง ๒ ชุด

การเจริญพระพุทธรูปมนต์ อันจัดว่าเป็นมงคลพิธี มงคลสูตร ได้กลายเป็นพระสูตรหลักที่ใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการจุดเทียนชัย โดยมุ่งผลไปสู่ชัยชนะด้วยอานุภาพของพระพุทธรูปมนต์ ข้อนี้พึงสังเกตว่ากลับไปยึดโยงอยู่กับ คำอาราธนาพระปริตรและบทนำของมงคลสูตร ที่บอกกล่าวในความหมายที่เป็นของขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจในการดลบันดาล

บทซัด หรือ คำนำความของมงคลสูตร อันเป็นคำกล่าวของพระอาจารย์รุ่นหลัง และนับเป็นแรงผลักดันส่วนหนึ่งที่ทำให้พระธรรมเทศนาที่ทรงเน้นในรูปของศาสนปฏิบัติ ถูกใช้ไปในรูปของศาสนพิธี มีอาการของความอ่อนแอ บวงสรวงอ่อนวอนขออานุภาพพระสูตร พระปริตร ช่วยดลบันดาลให้แก่ตน ตามที่บทซัดตำนานทั้ง ๗ และ ๑๒ กับบทซัดมงคลสูตรชี้้นำไว้ ซึ่งจะนำคำแปลมาประกอบการศึกษาพิจารณาดังต่อไปนี้

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

บทขัดตำนาน หรือ บทนำความ

“เทพเจ้าเหล่าใด เป็นภูมิเทวดาและมีใช้เทวดา
กิติ ผู้มีจิตอันระงับ มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก
ซึ่งอยู่ในโลกนี้หรือในโลกอื่น ผู้ชวนชวนในการถือเอา
ซึ่งหมู่แห่งคุณตลอดกาลนาน ขอเทพเจ้าเหล่านั้นจงมา
อนึ่ง ขอเทพเจ้าผู้สถิตอยู่ ณ ภูเขาเมรุมาศแล้วด้วย
ทองอันประเสริฐจงมาด้วย ขอเทพเจ้าเหล่าสัตบุรุษ
จงมาสู่สถานที่สมาคม เพื่อฟังคำพระมุนีพร้อมทั้ง
เหตุ เหล่ายักษ์ เทพเจ้า และพรหมในจักรวาลทั้งปวง
จงมาด้วย บุญอันใดให้สำเร็จ สมบัติทั้งปวงอันเรา
กระทำแล้ว ขอเทพเหล่านั้นทั้งสิ้น จงอนุโมทนาซึ่งบุญ
นั้น แล้วพร้อมเพรียงกันยินดีในพระพุทธศาสนา และ
โลกโดยพิเศษ

ขอความเจริญจงมีทุกเมื่อ ขอเทพทั้งหลายจง
รักษาแม้ซึ่งพระศาสนาและโลกในกาลทุกเมื่อ ขอ
สรรพสัตว์พร้อมด้วยบริวารของตน จงเป็นผู้มี
สุขสำราญ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์ สบายใจพร้อมด้วยญาติ
ทั้งปวง”

บทขัดมงคลสูตร

“ก็มนุษย์ทั้งหลายพร้อมทั้งเทพยดา คิดหามงคลอันใดสิ้น ๑๒ ปี มนุษย์และเทพเหล่านั้นในหมื่นจักรวาล แม้เมื่อคิดหาช้านานก็ไม่รู้ซึ่งมงคลอันนั้น ด้วยกาลมีประมาณเท่าใด โกลาหลก็เกิดตลอดถึงที่อยู่แห่งพรหมสิ้นกาลมีประมาณเท่านั้น สมเด็จพระโลกนาถได้ทรงแสดงมงคลอันใดอันเป็นเครื่องทำความเลวร้ายทั้งปวงให้พินาศไป นรชนทั้งหลายนับไม่ถ้วนได้ฟังมงคลอันใดแล้วพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เราจึงกล่าวมงคลนั้น อันประกอบด้วยคุณ มีอย่างนี้เป็นต้นเทอญ”

ฟังสังเกตว่า พระโบริณาจารย์ท่านยืนยันผลจากการฟัง ในขณะที่ทำยพระสูตรพระพุทธเจ้าทรงยืนยันผลระดับของการศึกษาปฏิบัติ จนได้สัมผัสผลตามสมควรแก่มงคลนั้นๆ ทำให้มองย้อนกลับขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง นั่นคือ การเสนอสิ่งที่เป็นมงคลว่า เกิดมาจากการได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ สิ่งที่เป็นมงคล ก็ถือว่าเป็นมงคลแล้ว

ตลอดมงคลสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนามิตอนใดที่ทรงปฏิเสธมงคลตามความเชื่อเหล่านั้นไม่ เพราะความเป็นมงคลที่แท้จริงอยู่ที่ทำที่ของคนที่ตนสัมผัสทางประสาทสัมผัสเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่เราสัมผัสนั่นเองอาจจะมีผลดีด้วยตนเองที่ทำให้เพียงได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ เกิดความศรัทธา พอใจ ยินดี สงบ อាកารเหล่านั้นก็เป็นมงคลโดยธรรมชาติแล้ว

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

จากผลของศาสนพิธีที่นำไปสู่ความเชื่อมั่นระดับอนุภาพ
ดลบันดาล เป็นสัมผัสตรงทางประสาทสัมผัสก็มี เป็นสัมผัสตรง
ทางใจก็มี

การนำพระสูตร พระปริตรมาใช้สวดสาธยายภายใต้พื้นฐาน
ความต้องการระดับอนุภาวดลบันดาล จึงมีการสืบสานกันมา
ในโลกพระพุทธศาสนาทุกๆ ส่วนของโลก อาจจะต่างกันบ้าง
ในรูปแบบ แต่เจตน์จำนงระดับนี้คงมีอยู่เสมอ

จากจุดนี้เมื่อเราแปลเป็นใจความโดยสรุปว่า

**“ขออาราธนาพระคุณเจ้าทั้งปวงได้ โปรดสวด
พระปริตรอันเป็นมงคล เพื่อให้ความทุกข์ โรค ภัย
พินาศไป และประสบความสำเร็จในสมบัติทั้งปวง”**

จะพบว่า หลักธรรมทั้งปวงที่ทรงแสดงนั้น ทรงแสดงในรูป
อาการของธรรมที่ปรากฏแก่ตัวตนสองฝ่ายคือ ดีและไม่ดี ที่สะท้อน
ออกมาในยามที่ไปเกี่ยวข้องกับหน้าที่สถานะของตน สิ่งที่ตนสัมผัส
ในทางบวก ซึ่งหมายความว่า เป็นการสอนจากการทำ พูด คิด
จนกลายเป็นรูปแบบชีวิตของคนดี คนชั่ว แต่ในที่นี้ทรงเน้นที่คนดี
เป็นหลัก อาการเหล่านี้จึงเป็นสังขารธรรม เหมือนการเกิด แก่ ตาย
ไปตามอาการของเขา และจะเป็นเช่นนี้ตลอดไป

ตรงนี้จึงเป็นพระปริยัติสังขารธรรมที่ทรงแสดงไว้ดีแล้วไม่ประกอบ
ด้วยกาลเพียงแต่คนต้องศึกษา พิจารณาหาความเข้าใจตามหลักของ
เอหิภัสสิโก ตามโครงสร้างของพหุสูตร ๕ ระดับข้างต้น

อาการที่ทรงแสดงเป็นรูปของปฏิบัติสังขารธรรม คือ การปฏิบัติ
ตนตามหลักธรรมของคน ที่ทรงสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรม
เป็นอาการที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตา หู ใจ เป็นสำคัญ

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ข้อที่ควรหา คำตอบให้ได้ดี คนฟังต้องการมงคลอย่างที่ท่าน
เหล่านั้นกำลังสัมผัส ในขณะที่นั้นๆ หรือไม่? แต่ถ้าเขาเกิดการยอมรับ
นับถือ ศรัทธา ปวารณา ความเป็นอย่างที่ท่านคิดเหล่านั้นท่านเป็น
ก็ต้องนำเอาหลักธรรมที่ตนศึกษา เรียนรู้ แล้วปฏิบัติตาม ที่ท่านเหล่านั้น
นั้นได้ปฏิบัติ และต้องทำอย่างมีความเฉลียวฉลาดในการปฏิบัติธรรม

ส่วนนี้ก็เป็นปฏิบัติสัทธิธรรมสำหรับคนนั้น และเมื่อปฏิบัติ
ไปแล้วจะเริ่มต้นจากจุดใดก็ตาม หากดำเนินตามมงคลแม้เพียง
ข้อเดียวคนก็จะสัมผัสผลของมงคลตามสมควรแก่ฐานะ จนเข้า
ถึงผลสูงสุด ดังที่ท่านซึ่งเป็นแบบในมงคลสูตรได้เคยสัมผัสมาแล้ว

จากมงคลชุดสุดท้ายและรองสุดท้ายเป็นปัจจัยของกันและกัน
นั่นคือ อากาของการปฏิบัติและอากาของการปฏิบัติ ทำให้ท่านที่เข้า
ถึงจุดนั้นเป็นพระอรหันต์ ที่เรียกว่า อนุพุทธ คือ

ท่านรู้อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงรู้

ท่านเห็นอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงเห็น

อากาของการปฏิบัติที่ทรงยกตัวอย่างไว้ ๔ อากา คือ

๑. จิตไม่หวั่นไหวยามกระทบกับโลกธรรม
๒. ไม่เศร้าโศก
๓. ไม่มีธุลี และ
๔. ใจมีความเกษม

นับเป็นสภาพสากลสำหรับจิตของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย และคนที่เข้าถึงมงคลในรูปของการปฏิบัติ
ดังกล่าวจะสามารถสัมผัสผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ
ตลอดไป

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

มงคลสูตร ในฐานะที่เป็นทางดำเนินของผู้พิชิต, ทางแห่ง
ความสวัสดิในที่ทั้งปวง, มงคลชีวิต หรือวิถีแห่งสาธุชน ประเด็น
ที่ควรมองเพื่อได้ เพื่อมี เพื่อทำ อย่างที่ท่านผู้เข้าถึงมงคลได้ทำมาแล้ว
ข้อนี้สอดคล้องกับพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในกรณียเมตตสูตร
ช่วงต้นที่ว่า

**“อันผู้ฉลาดในประโยชน์พึงทำซึ่งกิจที่ท่านผู้ได้
บรรลุถึงซึ่งทางอันสงบได้กระทำมาแล้ว”**

จากนั้นทรงแสดงหลักธรรมที่ท่านผู้ฉลาดในประโยชน์
ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติ ที่คนสามารถสัมผัสได้ทางประสาทสัมผัส
เช่นเดียวกับที่ทรงแสดงในมงคลสูตร ที่สามารถสรุปเป็นประเด็นสั้นๆ
ได้ดังต่อไปนี้

๑. คนประเภทที่เรียกได้ว่าตั้งตนไว้ในทางที่ชอบที่พระสูตร
นี้เรียกว่า บัณฑิต, สมณะ, คนที่ควรบูชาที่ดี สถานที่ที่จัดว่าเป็น
ปฏิรูปเทศ ตามสมควรแก่ฐานะก็ดี คนพาล คือคนประเภทไม่ใช่
บัณฑิต ไม่ใช่สมณะ ไม่ใช่คนควรบูชาที่ดี ล้วนมีปรากฏในโลกให้เห็น
ให้ได้ยินทุกสมัย แม้ในขณะปัจจุบันบัดนี้

๒. ท่านเหล่านั้นก็คือ ท่านที่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบให้ดูเป็น
ตัวอย่าง มงคลที่จำแนกออกไปพิสดารเป็นเพียงการสะท้อนพฤติกรรม
ของคนที่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ สามารถปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
คือคุณธรรมหน้าที่ทัศนคติต่อสิ่งที่คุณสัมผัสตามสมควรแก่กาล สถานที่
บุคคล กลุ่มคน ความเหมาะสมตามควรที่เมื่อแสดงออกมานั้นก็คือ
อาการของคนที่ตั้งตนไว้ชอบ เป็นบัณฑิต สมณะ เช่นเดียวกับ
ที่ได้พบเห็นตามที่ปรากฏในพระสูตร

๓. ประเด็นที่ค่อนข้างท้าทายมากเป็นพิเศษ คือการสามารถแยกคนพาลกับบัณฑิตออกชัดเจน ต่อการที่จะไม่พยายามเกี่ยวข้องกับอกุศลธรรม ที่ทำให้คนเป็นคนพาล มองเห็นคุณค่าของบัณฑิต และหลักธรรมที่จะนำไปเป็นบัณฑิตมากพอ จนเกิดความพอใจ มีความพยายาม มีความมุ่งมั่น มีการศึกษาตรวจสอบ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่คนที่จะพัฒนาตนเป็นบัณฑิต สมณะ จนเป็นที่เคารพสักการะของคนอื่นในกาลต่อไป

๔. เนื่องจากเป็นการสอนระดับละชั่วประพฤดีดี แต่ทรงขยายจากสายของการประพฤดีดี ที่เมื่อคนเดินทางไปแล้วก็เชื่อว่าไม่ไปอีกสายหนึ่ง ทำนองเมื่อเดินไปถึงทางแยกตนมีความชัดเจนในทางเลือกเดินทางขวา แสดงว่าตนไม่ได้เดินไปทางซ้าย เช่นเดียวกัน เมื่อคนคบหาสมาคมกับบัณฑิตแล้ว จากนั้นก็เป็นพัฒนาการด้านต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจากการคบบัณฑิต ทรงนิยามกรอบไว้ว่า “คนที่ชื่อว่าบัณฑิต เพราะมีความฉลาดในประโยชน์ จนสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตน คนอื่น ประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า”

เมื่อกล่าวโดยเนื้อหา คือ คนที่มีปัญญาในระดับที่รักษาตนได้เป็นต้นไป นั่นคือ ท่านที่ตั้งตนไว้ชอบ ดังกล่าว

คุณธรรมที่เป็นส่วนเหตุและเป็นหลักการควบคุมวิถีชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ชอบ จึงสรุปรวมที่

การศึกษา ศึกษารับฟังมาก ความเป็นคนฉลาดในศิลปะ มีศิลปะ และมีวินัยที่ศึกษาลำเนียงมาดีแล้ว คือมีวินัยในตน

จากนั้นไปเป็นเพียงศิลปะในการใช้ความรู้คุณธรรมของตนตามรอยของบัณฑิต และเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามจุดที่ตนสัมผัส

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

ในขณะนั้นๆ อย่างที่เราพูดถึงวัตถุประสงค์ในการจัด การศึกษา ที่มุ่งเน้นพัฒนาคนใน ๔ ด้านหลัก คือ ความรู้ดี ความคิดดี ความสามารถดี และมีความประพฤติดีที่กล่าว โดยเนื้อหาสาระ แล้ว เป็นแบบอย่างวิถีชีวิตของคนที่ตั้งตนไว้ชอบ ที่เรียกว่าเป็นบัณฑิต เป็นต้น

จากจุดนี้ทำให้เราเห็นว่า ความเป็นบัณฑิตที่เราเรียก ท่าน ที่ได้ปริญญาตรีเป็นต้นไปนั้น โดยเนื้อหาแล้วทางคดีโลกจะเน้น คนที่สามารถตอบคำถามในสาขาวิชาการที่กำหนดไว้ในสายนั้นๆ ได้ ตามกฎเกณฑ์เป็นสำคัญ แต่บัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาเราจะ หาพบได้ง่ายเพราะท่านเพิ่มปัญญา อันทำหน้าที่สลายความเข้มข้น ของความโง่หรือโมหะมาตามลำดับ มีผลให้อาการของความโลภ ที่ทำให้คนเป็นพาลจางไปตามลำดับด้วย ช่วยให้ท่านตั้งตนไว้ในทาง ที่ชอบ ๓ ระดับหลัก คือ

ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ “ในชาติปัจจุบัน” มีเงื่อนไขปัจจัยที่ ช่วยให้ท่านสามารถตั้งตนไว้ชอบได้ และหากใน “ชาตินี้” เขาสามารถ เดินไปถึง “จุดสุดท้าย” ของมงคลที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ท่านเหล่านั้น ชื่อว่า “ตั้งตนตามพระอรหันต์ทั้งหลาย” สรุปว่า ความเป็นบัณฑิต ในความหมายทางพระพุทธศาสนาจะเป็นระดับใดก็ตาม จึงต้องมี ความรู้ดี ความประพฤติดี ควบคู่กันไปเสมอ

จากพระสูตรนี้คือ การแสดงไตรสิกขา หรืออริยมรรค ใน รูปแบบหนึ่งนั่นเอง ในความเป็นมรรคนั้นแหละ เราจึงสามารถ เรียกว่า มงคล ทางแห่งความสวัสดิ์ ทางแห่งความสุข วิถีแห่งสันติภาพ วิถีแห่งสันติสุข วิถีพุทธชน วิถีแห่งสาธุชน เป็นต้น เรียกได้ทั้งนั้น

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระพุทธศาสนารวมเรียกสรรพสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ด้วยถ้อยคำที่กระจายและครอบงำสรรพสิ่งดังที่กล่าวไว้ด้วยคำว่า ธรรมหรือสังขาร เป็นต้น แต่คำที่คลุมได้สมบูรณ์จริงๆ คือ ธรรม ที่แปลว่าทรงไว้ คือ เป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น และสามารถทำคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมเหล่านั้นให้เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมเหล่านั้นด้วย เช่น ความเกิด แก่ ตาย เป็นสภาวธรรม สังขารอะไรก็ตามจะต้องตก อยู่ในท่ามกลางของความแก่ ความเจ็บ และความตายหากเขาเกิดมา

ธรรมทั้งปวง พอสรุปรวมก็กลายเป็นอริยสัจ ๔ ประการ ในความเป็นอริยสัจ อันเป็นเรื่องของสองเหตุสองผล คือ สภาพของปัญหาและสาเหตุของปัญหา ทั้งที่เป็นสาเหตุหลัก และสาเหตุรองสรุปรวมเป็น ทุกข์ และ สมุทัย

ความไม่มีปัญหา คือ นิโรธ เหตุให้เข้าถึงความไม่มีปัญหา ก็คือ อริยมรรค มีองค์ ๘ ประการเป็นความจริงหรือ..ที่ธรรมสองด้านที่เป็นขาคีกัน ต่อสู้กัน จะไม่ปรากฏร่วมกัน ในจุดเดียวกัน ในขณะเดียวกัน? **“ธรรมทั้งปวงเขาก็เป็นของเขาอย่างนั้น”** เราเกิดมาท่ามกลางธรรมเหล่านั้น อันอาจจะแสดงอาการที่จิตของเราโดยตรง อาการที่ปรากฏจากการทำ การพูด ผลงานของคน หรือ ความทุกข์ ความสุขที่คนกำลังสัมผัสแต่ละอย่าง ล้วนลงตัวตามสมควรแก่เหตุ ไม่ว่าจะเป็สมุทัยหรืออริยมรรคก็ตาม

หลักการสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เป็นการสอนอริยสัจ ๔ ประการ ในมงคลสูตร จึงเป็นการแสดงธรรมในรูปของอาการแห่งกุศลธรรมและอาการของอกุศลธรรม ที่นำให้คนเป็นคนดีให้เห็น และเป็นคนพาลให้เห็น ถ้าเริ่มกันตรงนี้ได้ มงคลหรือ

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

อัปมงคลก็เกิดขึ้นมา ตามกระแสของกุศล อกุศลที่คนมีความพอใจ ตราบใดที่เขายังไม่เปลี่ยนความคิด ความพอใจในคนพาล ความ เป็นคนพาล ก็คืออกุศลหรือบัณฑิต ความเป็นบัณฑิตและกุศลธรรม ตราบนั้นวิถีชีวิตอันเกิดขึ้นมาจากอกุศลย่อมอำนวยผลให้เขา เป็นพาลตามคนพาล หรือเป็นบัณฑิตตามบัณฑิต อันเป็นไปตามกฎ แห่งกรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำในรูปของการให้นำมาคิด พิจารณาว่า

“คนเรามีกรรมเป็นของของตน จะต้องเป็นผู้รับ ผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้จะดีหรือ ชั่วก็ตาม จะต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”

กรรม คือ เจตนาเป็นเหตุให้คนคิด ทำ พูด เป็นพลังขับเคลื่อน นำคนให้ดำเนินไปบนเส้นทางของคนพาลและบัณฑิต

มงคลสูตร จึงเป็นปริยายของการสอนธรรม ตามแนวของ **“การละบาป บำเพ็ญบุญ การทำจิตให้ผ่องแผ้ว”** อันเป็นหัวใจ หลักของพระพุทธศาสนานั้นเอง

แม้เราจะพบเห็นวิธีสอนที่หลากหลาย แต่ก็มีจุดหมาย อย่างเดียวกัน คือ การลดความทุกข์ การเพิ่มความสุข การลดกิเลส การเพิ่มกุศลธรรม เช่น

“ธรรมและอธรรม ให้ผลไม่เหมือนกัน อธรรม ย่อมนำไปสู่’นรก ธรรมย่อมนำไปสู่’สุคติ”

“คนใดใคร่’ธรรม คนนั้นย่อมมีความเจริญ คนใดรังเกียจ’ธรรม ชิงชัง’ธรรม คนนั้นย่อมประสบ ความเสื่อม”

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง

สาธุรธรรม กล่าวว่

“จงเดินไปตามหนทาง ที่ท่านได้เคยเดินมาแล้วนั่นคือ การเดินตามทางของคนดีทั้งหลาย”

จากหลักธรรมในแนวนี้ แม้ในคติไทยเราจากโบราณกาล จนถึงปัจจุบัน มีข้อความเป็นอันมากที่ชี้บอกทางดำเนินชีวิต ของคนในแต่ละขณะ จนถึงเป็นรูปเส้นทางเดินไปสู่ผลที่ตนต้องการ เช่น

“รักดีห้ามจ้ว รักชั่วห้ามเสา”

“คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล”

“ไฟร้อนจะนอนเย็น ไฟเย็นจะดับตาย”

ดังนั้น เพื่อยืนยันถึงหลักมงคลว่า จะเกิดผลแก่ตนจริงหรือไม่ ล้วนสืบเนื่องมาจากการตัดสินใจเลือกของแต่ละคนเป็นสำคัญ ในตอนท้ายของพระคาถาที่ทรงอุปมาชีวิตว่า

“เหมือนตกอยู่ในวงล้อมของก้อนหินที่กลิ้งบด มาจาก ทิศทั้งหลายนั้น”

ทางที่ควรเลือกและต้องเลือก คือ

“เหตุนั้นแล ผู้เป็นบัณฑิตเห็นประโยชน์ของตน ผู้มีปัญญา ควรปลูกความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์...

ผู้ใดประพฤติธรรมด้วยกาย วาจา หรือ ด้วยใจ บัณฑิต ทั้งหลายย่อมสรรเสริญ ผู้นั้นในโลกนี้ และเมื่อผู้นั้นจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์”

ใช่...ทางนั้นมีอยู่ ท่านผู้เดินไปบนหนทางเหล่านั้นก็มีอยู่... ทุกคนรู้ว่า อะไรเป็นอะไร...บนเส้นทางสายนั้น...

เพื่อความสวัสดิในที่ทั้งปวง
๙๗

ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่สำนึกของแต่ละคนว่า

เราจะไปทางไหน?

ไปทำไม?

ไปแล้วเกิดประโยชน์อะไร?

ผล คือ

ความไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง

มีความสุขดีในที่ทั้งปวง

มงคลของชีวิต

ล้วนเป็นผลจากการเลือกของท่านเหล่านั้นทั้งสิ้น

สำคัญว่า...

แล้วตัวท่านเองเล่า...?

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง

ท่านจะไปทางไหน...?

เพื่อความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง